Kanveeya Grandha Ratnamala Series No. 1.

KANVA SANDHYA VYAKHYA.

BY

BHAGAVATULA LAKSHMIPATHI SASTRI,

Katakooteswaram.

Kistna Dst.

Manjuvani Press, Ellore.

1914.

Price 0-5-0.

Published by the Author.

కాణ్వీయగ్రన్థరత్నమాలా—ప్రథమరత్నమ్.

ఇయం

కాణ్వసన్ధ్యావ్యాఖ్యా

భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రిణా

సఙ్కలితా

కోడూరి అచ్యుతరామారాయశర్మణో

దివ్యసహాయేన

హేలాపురస్థ

మంజువాణీ ముద్రాశాలాయాం

ముద్రయిత్వా ప్రకాశమానీయత.

1914

ఓమ్.

నమఃపరమర్షిభ్యః.

సంధ్యయన నేమి? దానినుపాసించుటెట్లు? అట్లు జేయుటవలన గలుగు లాభమేమి? అనువానిని జక్కగ దెలిసికొనుట యావశ్యకము. సంధ్యయన సూర్యతేజః శక్తి. అందువలననేగదా వ్యాసాదులు ప్రాతఃకాలమున నెఱ్ఱగనుండు తేజస్సునకు గాయత్రియనిపేరిడి రక్తవర్ణ, బ్రహ్మరూప, బాల, బాలసూర్యమండలస్థ యనియు, మధ్యాహ్నమున తెల్లగనుండు (తేజస్సునకు) సావిత్రియను పేరున శ్వేతవర్ణ, యువతి, యువాదిత్యమండలమధ్యస్థయనియు, సాయంసమయమున నల్లగనుండు తేజస్సునకు సరస్వతియను నామముతో కృష్ణవర్ణ, విష్ణురూప, వృద్ధ, వృద్ధాదిత్యమండలస్థయని వర్ణింపగలిగిరి వేయేల గాయత్రీమంత్రమున కర్థమును విచారించినచో వ్యాపారములందు (లేక) మోక్షమునందు మాబుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపించునదియు నెల్లరచే గోరబడదగినదియు నగు సూర్యతేజస్సును ధ్యానించుచున్నామని కదా తేలును అట్టిశక్తిస్వరూపుడను నేనగుచున్నానను దృఢబుద్ధితో దలచుటయే యుపాసనము. ఇట్లు చేయుటచే చీకటి (అజ్ఞానము) నిబోగొట్టి వెలుతురు (జ్ఞానము) నిచ్చు తేజస్సు తనలో బెంపుజెంది బ్రహ్మవర్చసము, ఆయువు, ప్రజ్ఞ మొదలగునవి గలుగును. అర్ఘ్యమిచ్చుటచే మందేహాదిరాక్షస (మంద + ఈహా = బుద్ధి) నాశనమనిరి. మఱియు నొకచోట సన్ధ్యోపాసనము జేయనిచో మందేహాది రాక్షసులు (మందబుద్ధులు) అగుదురని కలదు. దీనివలన దినదినము మనమాహారమును భుజించనియెడల శరీరము శుష్కించునట్లే లోకమునందలి వ్యాపారములను నెరవేర్చుకొనుట కాధారమైన బుద్ధియు క్షీణించునని కదా యభిప్రాయము. ఇందువలననే దినమున కాహారము రెండు మూడుమారులుభుజించునట్లే సంధ్యయందు (తేజోనిధియగు) సూర్యతేజము నుపాసించవలయును. కాణ్వులు సంధ్యోపాసనము జేసికొనుటకు ౧౮౭౨ సంవత్సరమున కాత్యాయన సూత్రానుగుణముగా త్రికాల సంధ్యావందనాదికమనియు, ఇటీవల కొన్ని చిఱుత మార్పులతో అనంతభట్ట విరచితమైన కాణ్వీయ సంధ్యావందనమనియు కొన్ని పుస్తకములను ముద్రించిరి. కాత్యాయనులు సంక్షేపముగా మధ్యాహ్నసంధ్య మాత్రమే జెప్పుటచే అనంతభట్టు తన విధానపారిజాతమునందు (అత్ర) యద్యపి సూత్రకారేణసంక్షేపతో మధ్యాహ్నసంధ్యా ప్రదర్శితా తథాపి సర్వశాఖాదికరణన్యాయేన సంధ్యాత్రయంచ కర్తవ్యమిత్యాది స్మృత్యాచ (త్రికాలీనా మార్జనాది సర్వాంగోపసంహితా సాహాజసనేయిభిరపి కార్యా। విరుద్ధాంశస్తు త్యాజ్య ఏవ పారక్యమవిరోధి యదితి వచనాత్) అని వ్రాసి త్రికాలసంధ్యా విధానమును స్మృత్యనుసారముగ రచించెను. దీనికి రెండవదియు ప్రయోగమున భిన్నముగానుండుట విచారణీయము. మనమే మంత్రమే ఋక్కునుండి యుపయోగించిన నేదోయొక ఋషివచనము ప్రమాణముండవలయునుగదా వేదమునందలి ప్రతి మంత్రమునకును ఋషిదేవతాదులను దెలిసికొనుట కాధారమగు కాత్యాయనసర్వానుక్రమసూత్రమును జూచినవారికి ఋషిదేవతాదులుగూడ తప్పినట్లగపడును.

ఇట్లు,

భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రి.

ఓమ్

శుక్ల యజుః కాణ్వ సన్ధ్యా వ్యాఖ్యా

నమః పరమర్షిభ్యః

అథ సన్ధ్యాశబ్దార్థః

సమ్ + ధ్యై + అఙ్, ధ్యై చిన్తాయామ్, ఆతశ్చోపసర్గే ౩. ౧. ౧౦౬ సమ్యగ్ధ్యాయతే ఇతి సన్ధ్యానామ జ్ఞానశక్తిస్వరూపిణీ దేవతా ఉక్తం చ వ్యాసేన:—

శ్లో॥ యా సన్ధ్యా సా జగత్సూతిర్మాయాతీతా హి నిష్కలా
ఈశ్వరీ కేవలా శక్తిస్తత్వత్రియసముద్భవా॥
ధ్యాత్వాఽర్కమండలగతాం సావిత్రీం వై జపేద్బుధః॥ ఇతి॥

యద్వా సన్ధౌ + భవా = సన్ధ్యా
సంధ్యాస్వరూపం దక్షోదర్శయతి :—

శ్లో॥ అహోరాత్రస్య యః సన్ధిః సూర్యనక్షత్రవర్జితః
సా తు సన్ధ్యా సమాఖ్యాతా మునిభిస్తత్వవాదిభిః॥ ఇతి॥

సూర్యనక్షత్రవర్జితః = అర్ధాస్తమితార్ధోదితసూర్యమండలప్రకృష్టతేజోనక్షత్రవర్జితః యద్యపి కాలవాచకత్వేనాత్ర సన్ధ్యాశబ్దః పఠ్యతే తథాపి తస్మిన్ కాలే ఉపాస్యా దేవతా సన్ధ్యాశబ్దేనోపలక్ష్యతే తథా చ దేవతాయా ఉపాసనముపలక్ష్య "సన్ధ్యా స్నానం జపో హోమ ఇత్యాది (పరా. ఆచార. అ ౧ శ్లో ౩౬) మూలవచనే కర్మపరత్వేన సన్ధ్యాశబ్దః॥ [అథవా సన్ధౌ భవా క్రియా సన్ధ్యా, అత ఏవ వ్యాసః :—

శ్లో॥ ఉపాస్తే సన్ధివేలాయాం నిశాయా దివసస్యచ।
తామేవ సన్ధ్యాం తస్మాత్తు ప్రవదంతి మనీషిణః॥ ఇతి

తామేవక్రియాం విదధాతి యోగియాజ్ఞవల్క్యః :—

శ్లో॥ సన్ధౌ సన్ధ్యాముపాసీత నాస్తగే నోద్గతే రవౌ॥ ఇతి॥

అత్ర కేచిత్ సన్ధావుపాస్యదేవతా సంధ్యా, తయోపలక్షితాం క్రియామాదాయ పర్యవస్యత్సంధ్యాపదం క్రియాపరమిత్యాహుః తన్న సంధా+భవా=సంధ్యేతి సంధ్యాపదస్య సాక్షాత్క్రియాపరత్వసంభవే పరంపరయా తత్కల్పనాయా అన్యాయ్యత్వాత్ ఉపాసీతేత్యుపాసనా తు, విహితతయా కర్తృపరతన్త్రాభిధ్యానరూపా క్రియైవ న తు జ్ఞానమ్।ఆదిత్యాఖ్యాం తేజోరూపిణీం దేవతాం ధ్యాయన్ తాంక్రియాం కుర్యాదుపస్పర్శనాద్యభివాదనపర్యంతమ్॥

సన్ధ్యాసాధారణలక్షణమాహ యోగియాజ్ఞవల్క్యః :—

శ్లో॥ త్రయాణాం చైవ దేవానాం బ్రహ్మాదీనాం సమాగమః।
సన్ధిః సర్వసురాణాం చ తేన సన్ధ్యా ప్రకీర్తితా॥ ఇతి॥

తచ్చోపాసనం కథం కార్యమిత్యాకాంక్షాయాం సన్ధ్యాత్రయస్వరూపప్రదర్శనపూర్వకం తదభిధీయతే తదుక్తమత్రిణా:—

శ్లో॥ సన్ధ్యాత్రయం తు కర్తవ్యం ద్విజేనాత్మవిదా సదా॥ ఇతి

కాలభేదేన దేవతాయా నామభేదమాహ వ్యాసః :—

శ్లో॥ గాయత్రీ నామ పూర్వాహ్ణే సావిత్రీ మధ్యమే దినే।
సరస్వతీ చ సాయాహ్నే సైవ సన్ధ్యా త్రిధా స్మృతా॥ ఇతి

శ్లో॥ ప్రతిగ్రహాదన్నదోషాత్ పాతకాదుపపాతకాత్।
గాయత్రీ ప్రోచ్యతే తస్మాద్గాయంతం త్రాయతే యతః॥

కాణ్వసన్ధ్యావ్యాఖ్యా

శ్లో॥ సవితృద్యోతనాత్ సైవ సావిత్రీ పరికీర్తితా।
జగతః ప్రసవిత్రీ వా వాగ్రూపత్వాత్ సరస్వతీ॥ ఇతి

వర్ణభేదః స్మృత్యంతరే ఽభిహితః—

శ్లో॥ గాయత్రీ తు భవేద్రక్తా సావిత్రీ శుక్లవర్ణికా।
సరస్వతీ తథా కృష్ణా ఉపాస్యా వర్ణభేదతః॥

శ్లో॥ గాయత్రీ బ్రహ్మరూపా తు సావిత్రీ రుద్రరూపిణీ।
సరస్వతీ విష్ణురూపా ఉపాస్యా రూపభేదతః॥ ఇతి

ఉపాసనమభిధ్యానమ్ అత ఏవ తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమ్:— ఉద్యన్తమస్తం యన్తమాదిత్య మభిధ్యాయన్ కుర్వన్ బ్రాహ్మణో విద్వాన్ సకలం భద్రమశ్నుతేఽసావా-దిత్యో బ్రహ్మేతి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి య ఏవం వేద॥ ఇతి

అయమర్థః— వక్ష్యమాణప్రకారేణ ప్రాణాయామాదికం కర్మకుర్వన్ యథోక్తం నామ-వర్ణ-రూపోపేతం సన్ధ్యాశబ్దవాచ్య-మాదిత్యం బ్రహ్మేతి ధ్యాయన్నైహికాముష్మికం చ సకలం భద్ర మశ్నుతే-యఏవముక్తధ్యానేనశుద్ధాన్తఃకరణో బ్రహ్మసాక్షాత్కు-రుతే స పూర్వమపి బ్రహ్మైవ సన్నజ్ఞానాత్ జీవత్వం ప్రాప్తో యథోక్త జ్ఞానేన తదజ్ఞానాపగమే బ్రహ్మైవ ప్రాప్నోతి॥ఇతి॥

వ్యాసోఽప్యేతదేవాభిప్రేత్యాహ :—

శ్లో నభిన్నాం ప్రతిపద్యేత గాయత్రీం బ్రహ్మణా సహ
సోఽహమస్మీత్యుపాసీత విధినా యేన కేన చిత్॥ ఇతి

బ్రహ్మణా ఆత్మనా సహ సోహమస్మీతి విధినా "దేవోభూత్వా దేవం యజేత్ నాదేవో దేవమర్చయేత్" ఇతి తాన్త్రికైః "బ్రహ్మైవాహమస్మీత్యభిధ్యాయేత్" ఇతి ఔపనిషదైశ్చోక్తేన ప్రకారేణేత్యర్థః॥

సన్ముత్యంతరేఽపి

శ్లో॥ సన్ధ్యేతి సూర్యగం బ్రహ్మ సంధానాది విధానతః।
బ్రహ్మవిద్భిః సకలైర్వ్యాఖ్యాతైః స్తంబాన్తై స్సచ్చిదాత్మనః॥

శ్లో॥ తస్య దాసోఽహమస్మీతి సోఽహమస్మీతి వా మతిః।
భవే దుపాసకస్యేతి హ్యేవం వేదవిదో విదుః॥ ఇతి

అథ సన్ధ్యాకాలనిర్ణయః

తత్ర ప్రాతఃసన్ధ్యాయాః కాలపరిమాణమాహ దక్షః-

శ్లో॥ రాత్ర్యంత్యయామనాడీ ద్వే సన్ధ్యాయాః కాల ఉచ్యతే।
దర్శనా ద్రవిరేఖాయా స్తదంతో మునిభిః స్మృతః॥ ఇతి

నాడీ=దండః॥

యోగియాజ్ఞవల్క్యః —

శ్లో॥ హ్రాసవృద్ధీ చ సతతం దినరాత్ర్యో ర్యథా క్రమమ్।
సన్ధ్యా ముహూర్తమాఖ్యాతా హ్రాసవృద్ధౌ సమా స్మృతా॥ ఇతి

అగ్నిస్మృతౌ తూదయాత్ ప్రాగ్ద్విముహూర్త ఉక్తః:—

శ్లో॥ సన్ధ్యాకాలః ప్రాగుదయాద్విప్రస్య ద్వి ముహూర్తకః॥ ఇతి

ఏతద్బహ్వాహ్నికకర్తృపరమితి మహేశాదయః॥

ధర్మసారే :—

శ్లో॥ ఉత్తమా తారకోపేతామధ్యమా లుప్తతారకా।
అధమా సూర్యసహితా ప్రాతఃసన్ధ్యా త్రిధామతా॥ ఇతి

ఆ సఙ్గవం ప్రాతఃసన్ధ్యాయా గౌణః కాలః। ఆ ప్రదోషావసానం చ సాయం సన్ధ్యాయాః। తదాహ బృహన్మనుః :—

శ్లో। న ప్రాతర్న ప్రదోషశ్చ సన్ధ్యాకాలేఽతి పత్యతే।
ముఖ్యకల్పోఽనుకల్పశ్చ సర్వస్మిన్ కర్మణి స్మృతః॥ ఇతి

శ్లో॥ ఉదయాస్తమయాదూర్ధ్వం యావత్స్యా ద్ఘటికాత్రయమ్
తావత్సంధ్యాముపాసీత ప్రాయశ్చిత్తం తతః పరమ్॥ ఇతి గోభిలః

మధ్యాహ్నసన్ధ్యాయాః కాలపరిమాణం ధర్మసారే :—

శ్లో॥ అర్ధస్తమయాత్సన్ధ్యా మాధ్యాహ్నికీష్యతే॥ ఇతి.

స్మృతిసంగ్రహే :—

శ్లో॥ మధ్యాహ్నస్నానాదూర్ధ్వం యః కాలస్త్వవ్యవధానతః।
తత్ర మధ్యాహ్నసన్ధ్యా స్యాదూర్ధ్వం గౌణః స్మృతో బుధైః। ఇతి।

సాయంసన్ధ్యాయాః కాలపరిమాణం ధర్మసారే :—

శ్లో॥ ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమా లుప్తతారకా।
కనిష్ఠా తారకోపేతా సాయంసన్ధ్యా త్రిధా మతా॥ ఇతి

కాలవిశేషస్తు శంఖేన దర్శితః :—

శ్లో॥ ప్రాతఃసన్ధ్యాం సనక్షత్రాం మధ్యమాం స్నానకర్మణి।
సాదిత్యాం పశ్చిమాం సన్ధ్యాముపాసీత యథావిధి॥ ఇతి

స్నానకర్మణీతి మాధ్యాహ్నికస్నానానంతరమిత్యర్థః॥

అథ దేశః —

సన్ధ్యాత్రయస్య తారతమ్యేన దేశవిశేషమాహ వ్యాసః—

శ్లో॥ గృహే త్వేకగుణా సన్ధ్యా గోష్ఠే దశగుణా స్మృతా॥
శతసాహస్రికా నద్యామనంతా విష్ణుసన్నిధౌ॥

శ్లో॥ బహిఃసన్ధ్యా దశగుణా గర్తప్రస్రవణేషు చ॥
ఖ్యాతా తీర్థే శతగుణా సాహస్రా జాహ్నవీతటే॥ ఇతి

శాతాతపోఽపి :—

శ్లో॥ అనృతం మద్యగన్ధం చ దివామైథునమేవ చ॥
పునాతి వృషలస్యాన్నం సన్ధ్యా బహిరుపాసితా॥ ఇతి

బహిస్సన్ధ్యాయాముపాసితాయాం యదా విహరణాద్యంగ లోప స్తదా గృహ ఏవ సన్ధ్యాత్రయంకర్తవ్యమిత్యాహాఽత్రిః :—

శ్లో॥ సంధ్యాత్రయం తు కర్తవ్యం ద్విజేనాత్మవిదా సదా।
ఉభే సన్ధ్యే తు కర్తవ్యే బ్రాహ్మణైశ్చ గృహేష్వపి॥ ఇతి॥

యద్యపి ప్రశస్తత్వాద్బహిరేవ సన్ధ్యాత్రయం కర్తవ్యత్వేన ప్రాప్తమ్। తథాపి శ్రౌతత్వేన విహరణస్య ప్రాబల్యాత్ తదనురోధేన సాయంప్రాతస్సన్ధ్యే గృహేఽభ్యనుజ్ఞాయేతే॥

సన్ధ్యాం ప్రశంసతి యమః :—

శ్లో॥ సన్ధ్యాముపాసతే యే తు సతతం శంసితవ్రతాః।
విధూతపాపా స్తే యాన్తి బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్॥

శ్లో॥ యదహ్నా కురుతే పాపం కర్మణా మనసా గిరా।
ఆసీనః పశ్చిమాం సన్ధ్యాం ప్రాణాయామైస్తు హన్తి తత్॥

శ్లో॥ యద్రాత్ర్యా కురుతే పాపం కర్మణా మనసా గిరా।
పూర్వసన్ధ్యాముపాసీనః ప్రాణాయామై ర్వ్యపోహతి॥

శ్లో॥ ఋషయో దీర్ఘసన్ధ్యత్వాద్దీర్ఘమాయురవాప్నుయుః।
ప్రజ్ఞాం యశశ్చ కీర్తిం చ బ్రహ్మవర్చసమేవ చ॥ఇతి

అకరణే ప్రత్యవాయో దర్శితో దక్షేణ :—

శ్లో॥ సన్ధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమనర్హః సర్వకర్మసు।
యదన్యత్ కురుతే కర్మ న తస్య ఫలభాగ్భవేత్ ॥ ఇతి

(ద. స్మృ. ౨. ౨౦)

గోభిలోఽపి :—

శ్లో॥ సన్ధ్యా యేన న విజ్ఞాతా సన్ధ్యా యేనాఽనుపాసితా।
జీవమానో భవేచ్ఛూద్రో మృతః శ్వా చోపజాయతే॥ఇతి

కూర్మపురాణేఽపి :—

శ్లో॥ యోఽన్యత్ర కురుతే యత్నం ధర్మకార్యే ద్విజోత్తమః।
విహాయ సన్ధ్యాప్రణతిం స యాతి నరకాయుతమ్॥ఇతి

(కూ. పు. ౧. ౨. ౧౮. ౩౧)

విష్ణుపురాణేపి :—

శ్లో॥ ఉపతిష్ఠంతి వై సన్ధ్యాం యే న పూర్వాం న పశ్చిమామ్।
వ్రజంతి తే దురాత్మానస్తామిస్రం నరకం నృప॥ ఇతి

(వి. పు. ౩. ౧౧. ౧౦౦)

ఏతత్సర్వమనార్తవిషయమ్ తథా చ యాజ్ఞవల్క్యః :—

శ్లో॥ అనార్తశ్చోత్సృజేద్యస్తు స విప్రః శూద్రసమ్మితః
ప్రాయశ్చిత్తీ భవేచ్చైవ లోకే భవతి నిన్దితః। ఇతి

విష్ణుపురాణేఽపి :—

శ్లో॥ సర్వకాల ముపస్థానం సన్ధ్యయోః పార్థివేష్యతే।
అన్యత్ర సూతకాఽశౌచ-విభ్రమాఽఽతురభీతితః॥ఇతి

(వి. పు. ౩. ౧౧. ౯౨)

సూతకాదౌ తు సత్యపి సామర్థ్యే సన్ధ్యోపాసనం న కార్య-మిత్యాహ మరీచిః :—

శ్లో॥ సూతకే కర్మణాం త్యాగః సన్ధ్యాదీనాం విధీయతే॥ ఇతి

యద్యపి పులస్త్యేనోక్తమ్:—

శ్లో॥ సన్ధ్యామిష్టిం చ హోమం చ యావజ్జీవం సమాచరేత్
న త్యజేత్ సూతకే వాఽపి త్యజన్ గచ్ఛత్యధోగతిమ్॥ ఇతి

తన్మానసికసన్ధ్యాఽభిప్రాయమ్। యత స్తేనైవోక్తమ్ —

శ్లో॥ సూతకే మృతకే చైవ సన్ధ్యాకర్మ న సన్త్యజేత్।
మనసోచ్చారయేన్మంత్రాన్ ప్రాణాయామ మృతే ద్విజః॥

శ్లో॥ ఏతద్విదిత్వా యః సన్ధ్యాముపాస్తే సంశితవ్రతః
దీర్ఘమాయుః స విన్దేత సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ఇతి

కాలాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమ్

సంధ్యాత్రయస్య విశేషేణ కాలాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తము చ్యతే। సంధ్యాత్రయాణాం ద్వౌ కాలౌ నిర్ణీతావధస్తాత్ ముఖ్య-గౌణభేదాత్। తత్ర ముఖ్యకాలేఽతిక్రాన్తే, గౌణకాలే ప్రాప్తం చేదనుష్ఠానం తద్వక్ష్యమాణప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం కార్యమ్। తచ్చ ప్రాయశ్చిత్తం ద్వివిధమ్ గాయత్రీపూర్వకమర్ఘ్యప్రక్షేపణాత్మకమేకమ్। అపరం తు ప్రాణాయామాత్మకమ్। తత్రాఽర్ఘ్యప్రక్షేపణాత్మకమాహ వ్యాసః

శ్లో॥ ప్రణవవ్యాహృతియుతాం గాయత్రీం శిరసా సహ
ఉచ్చార్య దత్వాఽర్ఘ్యమాదౌ సన్ధ్యాకర్మ సమాచరేత్॥ ఇతి

ఇదం ప్రాయశ్చిత్తం సంధ్యాత్రయేఽపి సమమ్। తదిద్ధమ్—
ప్రాణాయామం కృత్వా ముఖ్యకాలాతిక్రమణదోషపరిహారార్థ మ

ర్ఘ్య ప్రక్షేపణాత్మకం ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యం దత్త్వా తతః సన్ధ్యాం సమాచరేత్। ఉక్తం చ—

శ్లో॥ చతుర్థ్యం తు గాయత్ర్యా దత్వా సన్ధ్యాం సమాచరేత్ ।
కాలాతీత విశుద్ధ్యర్థం త్రిసన్ధ్యాసు సమాహితః॥ ఇతి

సన్ధ్యోపాసనమర్థావబోధపూర్వకమ్

తచ్చ సన్ధ్యోపాసన మర్థావబోధపూర్వకమాచరణీయమ్ తథా సతి మహత్ఫలం భవతి, నేతరథా। నిరుక్తే—

"స్థాణురయం భారహారః కిలాభూదధీత్య వేదం నవిజానాతి యోऽర్థమ్ యోऽర్థజ్ఞ ఇత్సకలం భద్రమశ్నుతే నాకమేతి జ్ఞానవిధూతపాప్మా"

యద్గృహీతమవిజ్ఞాతం నిగదేనైవశబ్ద్యతే।
అనగ్నావివశుష్కైధో న తజ్జ్వలతి కర్హిచిత్"

యస్తు వేదమధీత్య అర్థం నవిజానాతి సోऽయం పుమాన్ భారమేవ హరతి=ధారయతి। స్థాణురితి దృష్టాంతః ఛిన్నశాఖం శుష్కం వృక్షమూలం స్థాణుశబ్దేనోచ్యతే స చ యథా ఇన్ధనార్థమేవోపయుజ్యతే న తు పుష్పఫలార్థమ్ తథా కేవలపాఠకస్య వాఙ్మాత్రత్వం న భవతీత్యేతావదేవ నహ్యనుష్ఠానం స్వర్గాది సిద్ధిర్వాస్తీతిలేత్యనేన లోకప్రసిద్ధిర్ద్యోత్యతే లోకేऽపి పాఠకస్య యావతో ధనాదిపూజా తతోऽప్యధికా విదుషి దృశ్యతే ॥ కించ యద్వేదవాక్యమాచార్యాద్గృహీతమర్థజ్ఞానరహితం పాఠరూపేణైవ పునఃపునః ఉచ్చార్యతే తత్కదాచిదపినజ్వలతి= నప్రకాశయతి యథాऽగ్నిరహితప్రదేశే ప్రక్షిప్తం శుష్కకాష్ఠం నజ్వలతి తద్వత్ తథా సతి

తస్య వాక్యస్య వేదత్వమేవ ముఖ్యం న స్యాత్ । అలౌకికం పురుషార్థోపాయం వేత్యనేనేతి వేదశబ్దనిర్వచనమ్ తథాచోక్తమ్ :—

శ్లో॥ ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే ।
ఏతం విదన్తి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా ॥ ఇతి

వ్యాసోఽపి

శ్లో॥ వేదస్యాధ్యయనం కార్యం ధర్మశాస్త్రస్య వాపి యత్ ।
అజానతాఽర్థం తత్సర్వం తుషాణాం కండనం యథా ॥ ఇతి

శ్లో॥ యోఽధీతే నార్థతత్త్వజ్ఞస్తస్య తద్ధారణం వృథా ।
భారవాహీ చ భృతకః కేవలం క్లేశభాగ్భవేత్ ॥

శ్లో॥ తస్మాదర్థపరిజ్ఞానే యత్నః కార్యో విజానతా ।
జ్ఞానం కర్మ చ సంయుక్తం ముక్త్యర్థం కథితం యథా ॥

శ్లో॥ అధీతం శ్రుతిసంయుక్తం తథా శ్రేష్ఠం న కేవలమ్ ।
అధీత్య యత్కించిదపి వేదార్థాధిగమే రతః ॥

శ్లో॥ స్వర్గం లోకమవాప్నోతి ధర్మానుష్ఠాననిర్వ్యాజః ।
సముచితం స్తోకమపి సార్థకం చ విశిష్యతే ॥ ఇతి

ఏభిః శాస్త్రైరర్థజ్ఞానసహితవేదాధ్యయనం ద్విజాతీనాం పరమశ్రేయస్కరమభిహితమ్ । తదశక్తౌ స్నానసంధ్యాది నిత్యనైమిత్తికాదికర్మప్రయోగిమన్త్రాణామేవ వా సార్థజ్ఞానాధ్యయనమవశ్యం కర్తవ్యమ్ । తద్వినా బ్రాహ్మణానుష్ఠానాసంభవాత్

అపి చ తత్తన్మన్త్రాణాం ఋషిప్రభృతీనాం స్మరణం కర్తవ్యమవశ్యమ్ । తదస్మరణే సంపూర్ణఫలాప్రాప్తిరనిష్టప్రాప్తిశ్చ ।

అత్ర కాత్యాయనవచనమ్ :—

"ద్రష్టార ఋషయః స్మర్తారః పరమేష్ఠ్యాదయః। దేవతా మన్త్రైస్తుత్యాస్తాఽగ్న్యాదికా హవిర్భాజః స్తుతిభాజో వా। ఛన్దాంసి గాయత్ర్యాదీని। ఏతాన్యవిదిత్వా యోఽధీతేఽనుబ్రూతే జపతి జుహోతి యజతే యాజయతి వా తస్య బ్రహ్మ నిర్వీర్యం యాతయామం భవత్యంతరాశ్వగర్తం వాఽఽపద్యతే స్థాణుంవర్ఛతి ప్రమీయతే వా పాపీయాన్భవతి" ఇతి

యోగియాజ్ఞవల్క్యోఽపి :—

శ్లో॥ యస్తు జానాతి తత్త్వేన ఆర్షం ౧ ఛన్దశ్చ ౨ దైవతమ్ ౩।
వినియోగం ౪ బ్రాహ్మణం ౫ చ మన్త్రార్థజ్ఞానకర్మ చ॥

శ్లో॥ ఏకైకస్య ఋచః సోఽభిసన్ధ్యో హ్యతిథిఃద్భవేత్।
దేవతాయాశ్చ సాయుజ్యం గచ్ఛత్యత్ర నసంశయః॥

శ్లో॥ పూర్వోక్తేన ప్రకారేణ ఋష్యాదీన్ వేత్తి యోద్విజః।
అధికారో భవేత్తస్య రహస్యేషు కర్మసు॥

శ్లో॥ ఆర్షం ౧ ఛన్దశ్చ ౨ దైవత్యం ౩ వినియోగ ౪ స్తథైవచ।
వేదితవ్యం ప్రయత్నేన బ్రాహ్మణేన విశేషతః॥ ఇతి

వ్యాసోఽప్యాహ :—

శ్లో॥ అవిదిత్వా ఋషిం ఛన్దో దైవతం యోగమేవచ।
యోఽధ్యాపయేద్యాజయేద్వా పాపీయాన్ జాయతే తు సః॥ ఇతి

ఏవమృష్యాదీనాం స్మరణస్యాఽవశ్యకతామభిద్రాయత-త్స్వరూపమపి యోగియాజ్ఞవల్క్యో దర్శయతి

శ్లో॥ యేన యో ఋషిణా దృష్టో మన్త్రసిద్ధిశ్చ తేనవై।
మన్త్రేణ తస్య సంప్రోక్త ఋషిభావ౧ స్తదాత్మకః॥

శ్లో॥ ఛాదనాచ్ఛంద ఉద్దిష్టం వాససీ వాఽథ వా కృతే।
ఆత్మా తు ఛాదితో దేవి మృత్యోర్భీతైస్తు వై పురా॥

శ్లో॥ ఆదిత్యైర్వసుభిరుద్రైస్తేన ఛన్దాంసి ఇతీరితమ్।
యస్య యస్య చ మన్త్రస్య ప్రోద్దిష్టా యా చ దేవతా।
తదాకారం భవేత్తస్య దైవతం దేవతోచ్యతే॥

శ్లో॥ పురా కల్పే సముత్పన్నా మన్త్రాః కర్మార్థమేవ చ।
అనేనేదం తు కర్తవ్యం వినియోగః స ఉచ్యతే॥

శ్లో॥ నిరుక్తం యత్తు మన్త్రస్య సముత్పత్తిః ప్రయోజనమ్।
ప్రతిష్ఠానం స్తుతిశ్చైవ బ్రాహ్మణంఇత్యభిధీయతే॥

ఉపక్రమే ఆర్షం ఛందశ్చేత్యాదౌ బ్రాహ్మణేన ఇత్యత్ర సహార్థే తృతీయా, న కర్తరి తేన బ్రాహ్మణేన మన్త్రేతరవేదభాగరూపేణ ఉక్తలక్షణమన్త్రార్థస్తుత్యాదిలక్షణరూపేణసహ ఆర్షాది-చతుష్టయం తేన పఞ్చకమిత్యర్థః॥

శ్లో॥ ఏవం పఞ్చవిధం ప్రోక్తం జప్యకాలేష్వనుస్మరేత్।
హోమే వా మార్జనే యాగే స్వాధ్యాయే యాజనే తథా॥ ఇతి

పఞ్చవిధమిత్యుక్త్యా చ బ్రాహ్మణసహితానామేవార్షాదీనాం చతుర్ణాం జపకాలేఽనుస్మర్తవ్యతా తేనైవ స్పష్టముక్తా।

అథాఽఽచమనమ్.

ఆచమనాకరణే ప్రత్యవాయో దర్శితః పురాణసారే

శ్లో॥ యః క్రియాః కురుతే మోహాదనాచమ్యైవ నాస్తికః।
భవన్తి హి వృథా తస్య క్రియాః సర్వా న సంశయః॥ ఇతి

ఆచమనవిధిః

సూత్రమ్॥ ప్రక్షాలితపాణిపాదః శుచౌ దేశ ఉపవిశ్య నిత్యం బద్ధశిఖో యజ్ఞోపవీతీ ప్రాగుదఙ్ముఖో వా భూత్వా జాన్వోర్మధ్యే

కరౌ కృత్వాఽశూద్రాసీతోదకై ర్ద్విజాతయో యథాక్రమం హృత్కంఠతాలుగై రాచామన్తి। న తద్భిన్నో ష్ణేన న విరలాంగులిభిర్నతిష్ఠన్నైవహసన్నాపి ఫేనబుద్బుదయుతమ్। బ్రహ్మతీర్థేన త్రిః పిబేత్। ద్విః పరిమృజేత్। బ్రాహ్మణస్య దక్షిణహస్తే పంచతీర్థాని భవంతిం అంగుష్ఠమూలే బ్రహ్మతీర్థ కనిష్ఠికాంగులిమూలే ప్రజాపతితీర్థం తర్జన్యంగుష్ఠమధ్యమూలే పితృతీర్థమంగుల్యగ్రే దేవతీర్థం మధ్యేఽగ్నితీర్థమిత్యేతాని తీర్థాని భవంతి॥౧॥ ప్రథమం యత్పిబతి తేన ఋగ్వేదం ప్రీణాతి ద్వితీయం యత్పిబతి తేనయజుర్వేదం ప్రీణాతి తృతీయం యత్పిబతి తేన సామవేదం ప్రీణాతి చతుర్థం యదిపిబేత్తేనాథర్వవేదేతిహాసపురాణాని ప్రీణంతి యదంగులిభ్యఃస్రవతి తేన నాగయక్షకుబేరాః సర్వే వేదాః ప్రీణంతి యత్పాదాభ్యుక్షణం పితరస్తేన ప్రీణంతి యన్ముఖముపస్పృశత్యగ్నిస్తేన ప్రీణాతి యన్నాసికే ఉపస్పృశతి వాయుస్తేన ప్రీణాతి యచ్చక్షురుపస్పృశతి సూర్యస్తేన ప్రీణాతి యచ్ఛ్రోత్రముపస్పృశతి దిశస్తేన ప్రీణంతి యన్నాభిముపస్పృశతి బ్రహ్మ తేన ప్రీణాతి యద్ధృదయముపస్పృశతి తేన పరమాత్మ ప్రీణాతి యచ్ఛిర ఉపస్పృశతి రుద్రస్తేన ప్రీణాతి యద్బాహూ ఉపస్పృశతి విష్ణుస్తేన ప్రీణాతి మధ్యమానామికయా ముఖం తర్జన్యంగుష్ఠేన నాసికాం మధ్యమాంగుష్ఠేన చక్షుషీ అనామికాంగుష్ఠేన శ్రోత్రం కనిష్ఠికాంగుష్ఠేన నాభిం హస్తేనహృదయం సర్వాంగులిభిః శిర ఇత్యసౌ సర్వదేవమయో బ్రాహ్మణో దేహినామిత్యాహ ఇత్యేవం శౌచవిధిం కృత్వా బ్రహ్మలోకే మహీయతే బ్రహ్మలోకే మహీయతే ఇత్యాహ భగవాన్ కాత్యాయనః ॥

యాజ్ఞవల్క్యోఽపి :—

శ్లో॥ అన్తర్జానుః శుచౌ దేశే ఉపవిష్ట ఉదఙ్ముఖః
ప్రాగ్వా బ్రాహ్మేణ తీర్థేన ద్విజో నిత్యముపస్పృశేత్ ॥ ఇతి
(యా. స్మృ ౧. ౧౮)

భరద్వాజో జలస్య గ్రహణప్రకారం పరిమాణం చాహ

శ్లో॥ ఆయతం పర్వతః కృత్వా గోకర్ణాకృతివత్కరమ్ ।
సంహతాంగులినా తోయం గృహీత్వా పాణినా ద్విజః ॥

శ్లో॥ ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠేన శేషేణాచమనం చరేత్ ।
మాషమజ్జనమాత్రాస్తు సంగృహ్య త్రిః పిబేదపః ॥ ఇతి

ఆచమనకాలే నియమో దర్శితః :—

శ్లో॥ సవ్యే పాణౌ కుశాన్ కృత్వా కుర్యాదాచమనక్రియామ్ ।
హ్రస్వాః ప్రచరణీయాః స్యుః కుశా దీర్ఘాస్తు బర్హిషః ॥

శ్లో॥ దర్భాః పవిత్రమిత్యుక్తమతః సన్ధ్యాదికర్మణి ।
సవ్యః సోపగ్రహః కార్యో దక్షిణః స పవిత్రకః ॥

(కా. స్మృ. ౨ ప్ర ౧౧ ఖం ౨౩ శ్లో)

అథాచమనభేదాః

ఆచమనం శ్రౌతం స్మార్తం పౌరాణం చేతి త్రివిధమ్। తత్ర-శ్రుతి చోదితం శ్రౌతమ్ । సూత్రోక్తం స్మార్తమ్ । కేశవాద్యై-స్త్రిభిః పీత్వేతివచనోక్తం పౌరాణమ్। తత్రాద్యం బ్రాహ్మణత్వప్రసిద్ధమ్ ద్వితీయం తు సన్ధ్యాదికర్మాంగమ్ । తృతీయం పునర్నిష్ఠీవనశౌచా-ద్యంగమ్। విశ్వామిత్రకల్పే త్వాచమనం షడ్విధముచ్యతే :—

శ్లో॥ శుద్ధం స్మార్తం తథా చైవ పౌరాణం వైదికం తథా ।
తాన్త్రికం శ్రౌతస్మార్తం చ షడ్విధం శ్రుతిచోదితమ్ ॥

శ్లో॥ విణ్మూత్రాదికశౌచేషు “ శుద్ధం ” చ పరికీర్తితమ్ ।
స్మార్తం పౌరాణికం కర్మణ్యా చామేద్విధిపూర్వకమ్ ॥

శ్లో॥ వైదికం శ్రౌతమిత్యాది బ్రహ్మయజ్ఞాది పూర్వకమ్ ।
అస్త్రవిద్యాదికార్యాణాం తాన్త్రికో విధిరుచ్యతే ॥ ఇతి

విశేషేణ శ్రుత్యాచమనం షట్కర్మచంద్రికాయామ్:—

శ్లో॥ దేవ్యాః పాదైస్త్రిభిః పీత్వా అబ్లింగైర్నవభిః స్పృశేత్ ।
సప్తవ్యాహృతిసంయుక్తా గాయత్రీ త్రిపదా శిరః ॥ ఇతి

శిరోమన్త్రో ద్విధా కృతః। ఏతేనాస్యాఽఽచమనస్య చతుర్వింశతిర్మాత్రా భవంతి । తేషాం వినియోగః కేశవాదీనా మివ ద్రష్టవ్యః। ఏతదేవాచమనం గాయత్రీజపకాలే కృత్వా ప్రాణానాయమ్య గాయత్రీజపం కుర్యాత్ ॥

౧ ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యగ్ం స్వాహా। ౨ ఓం భర్గోదేవస్య ధీమహి స్వాహా । ౩ ఓం ధియో యోనః ప్రచోదయాత్స్వాహా। ౪ ఓం ఆపోహి ష్ఠా మయో భువః। ౫ ఓం తాన ఊర్జే దధాత నః ఇతిహస్తౌ సమ్మృజ్య। ౬ ఓం మహే రణాయ చక్షసే। ౭ ఓం యో వః శివతమో రసః, హస్తౌ । ౮ ఓం తస్య భాజయ తేహ నః । ౯ ఓం ఉశతీరివ మాతరః ఓష్ఠౌ। ౧౦ ఓం తస్మా అరంగమామ వః కరతలం సంబధ్య । ౧౧ ఓం యస్య క్షయాయ జిన్వథ,పాదౌస్పృశేత్। ౧౨ ఓం ఆపో జనయథా చ నః, హస్తతలేన శిరః స్పృష్ట్వా ౧౩ ఓం భూః నాసికాధః। ౧౪ ఓం భువః। ౧౫ ఓం స్వః, అంగుష్ఠయోగేన నాసికాపుటౌ, ౧౬ ఓం మహః। ౧౭ ఓం జనః అంగుష్ఠాఽనామికాభ్యాంనేత్రే। ౧౮ ఓం తపః। ౧౯ ఓం సత్యం, మధ్యమాంగుష్ఠయోగేన శ్రవణే। ౨౦ ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం, అంగుష్ఠతర్జనీయోగేన నాభిమ్ । ౨౧ ఓం భర్గో దేవస్య ధీమహి, కరతలేన హృదయం। ౨౨ ఓం ధియో యో నః ప్రచోదయాత్,ముకులితాంగులిభిః శిరః ౨౩ ఓం ఆపోజ్యోతీరసోమృతం,దక్షిణబాహుమూలమ్। ౨౪ ఓం బ్రహ్మభూర్భువః స్వరోమ్, వామబాహుమూలం స్పృశేత్।

ఇతిశ్రుత్యాచమనమ్

అథస్నార్థమాచమనమ్

కాత్యాయన పరిశిష్టసూత్రే :—

ఆచమ్య పాణినా స్త్రస్న మృశేత్। ఆచామత్యమాగన్నితి।

అమాగన్నిత్యస్య ౧ పరమేష్ఠీ ఋషిః ౨ ఆపోదేవతా ౩ బృహతీఛందః ౪ ఆచమనే వినియోగః ॥

ఓం అమాగన్యశసాసగ్ం సృజవర్చసా। తమ్మాకురుప్రియం ప్రజానామధిపతిం। పశూనామరిష్టం తనూనామ్ ॥

ఇత్యనేన సకృదాచామేత్ తతస్త్రిరాచమ్య (హరిహరః)

మంత్రార్థః - తత్ర పరమేష్ఠీ బృహతీ మహ :— ఆచమనే అప్సు అపామధిపస్తిష్ఠతీతి శ్రుత్యనుసారేణాచమనాయహస్తే ధృతజలం సమీక్ష్య తత్ర వరుణం ధ్యాత్వా ఆశంసార్థయా సామవేదర్చా వరుణం ప్రార్థయతే :—

(హేజలేశ=వరుణ) తం మా=ఏవం రూపేణ స్థితం త్వామాశ్రితం మా=మాం యశసా అమా=సహ। అమా సహార్థేఽవ్యయమ్। సహభావం సామీప్యం వా। ఆగన్=ఆగమయ యశస్వినం కురిత్యర్థః। అగన్నితి ప్రార్థనాయాం లోటః మధ్యమపురుషైకవచనమ్ ప్రత్యయలోపశ్ఛాందసః। మో నో ధాతోరితి మకారస్య నకారాదేశః। ఆజ్ పూర్వోగమ్ల గతౌ ఇతి ధాతుః। తస్య రూపమ్ కించ బ్రహ్మవర్చసా=బ్రహ్మవర్చసేన। సంసృజ-సంసృష్టం కురు। బ్రహ్మతేజః సంసర్గిణం కుర్విత్యర్థః। బ్రహ్మవర్చసేత్యుపలక్షణమ్। క్షత్రియవైశ్యయోః। స్వస్వతేజసా సంసృజేతిభావః। కించ, ప్రజానాం=ప్రశస్తజనానాం। ప్రియం-ప్రేష్ఠంకురు। కించ, పశూనాం=గవాశ్వాదీనాం। అధిపతిం=స్వసత్త్వేన స్వామినం కురు। కించ, తనూ-

నాం=శరీరాణాం। అరిష్టం=అహింసకం, సుఖజనకంవా కురు। రిష్టం= హింసాకర్మనిషిద్ధం కర్మ హింసా స్యాదితి వసిష్ఠః

శ్లో॥ అనభ్యాసస్తు వేదానాం త్యాగస్సత్కర్మణాం గవామ్।
గురు గంగాం బువిప్రాణాం నిన్దా గోహత్యయాసమా ॥

ఇతి బృహత్పరాశరస్మరణాత్। నతువాజ్మనోభీ రిష్టం వా కుర్యామిత్యాశయః। యద్వా, తనూనాం=శరీరావయవానాం। అరిష్టం=ఆపద్రాహిత్యం కుర్విత్యర్థః। రిష్టమాపత్, తస్యాభావం కురు ఇతిమంత్రేణ సకృదాచామేత్॥

ఆదేశనీ తర్జన్యేవం సర్వత్ర స్మార్తవచనసిద్ధం త్రివారంహస్తస్థ జలభక్షణ రూపమాచమనం కృత్వాఽఙ్గన్యాసం కుర్యాద్వక్ష్యమాణమన్త్రైః

అంగన్యాసవిధిః

సూత్రాణి :—ఆచమ్య ప్రాణాన్త్సంస్పృశతి "వాజ్ మేఆస్యే; నసోః ప్రాణో, ఽక్ష్ణోశ్చక్షుః, కర్ణయోః శ్రోత్రం, బాహ్వోర్బల, మూర్వోరోజో, రిష్టాని మేఽఙ్గాని, తనూస్తన్వా మే, సహ ఇతి,

అథైతేషాం సూత్రాణాం భాష్యమ్ :—

ఆచమ్య, ప్రాణాన్=ఇన్ద్రియస్థానాని, సంస్పృశతి=సజలమాలభతే తద్యథా :—

వాజ్ మే ఆస్యేఽస్త్వితి ముఖం కరాగ్రేణ అంగులిత్రయమేవ కరాగ్రమ్। నసోర్మే ప్రాణోఽస్త్వితి తర్జన్యంగుష్ఠాభ్యాం యుగపద్దక్షిణాదినాసారంధ్రే। అక్ష్ణోర్మే చక్షురస్త్వితి మధ్యమాంగుష్ఠాభ్యాం దక్షిణాది చక్షుషీ। కర్ణయోర్మే శ్రోత్రమస్త్వితి అనామికాంగుష్ఠాభ్యాం దక్షిణోత్తరౌ కర్ణౌ మంత్రావృత్త్యా। బాహ్వోర్మే బలమస్త్వితి అంగుష్ఠకనిష్ఠాభ్యాం దక్షిణోత్తరౌ బాహూ॥ మంత్రావృత్త్యై॥

ఊర్వోర్మ ఓజోఽస్త్వితి సమ్మీలిత కరాంగులి హస్తేనయు-గపదూరూ

'అరిష్టాని మేఽఙ్గాని తనూస్తన్వా మే సహసన్త్వి'తి శిరః ప్రభృతీని పాదాన్తాని సర్వాణ్యంగాన్యుభాభ్యాం హస్తాభ్యాం సజలమాలభతే। 'మే' ఇత్యత్రసర్వత్రానుషంగః :—

హరిహరేణ ప్రాణాయతనస్పర్శః సజలహస్తేన కర్తవ్య ఇత్యుక్తం తదతీవ మందమ్। నహ్యత్ర సూత్రే జలగ్రహణమస్తి। సర్వాంగాలంభే ఉభాభ్యాం హస్తాభ్యామాలంభ ఉక్తః। సోఽపినయుక్తః ఇతి గదాధరః యద్యపి 'త్రిఃప్రాశ్యాపో ద్విరున్మృజ్య ఖాన్యద్భిస్సముపస్పృశేత్' ఇతి (౧. ౨౦) యాజ్ఞవల్క్యేనోక్తత్వాత్ సజలోపస్పర్శనమేవ నసముంజస॥

ఆచమ్యేతిగ్రహణం। ఆచాన్తోదకాయేతి వక్ష్యమాణత్వా దనాచాన్తస్యైవ ప్రాణాయతనసంస్పర్శనం మాభూదిత్యేతదర్థమ్॥

మంత్రార్థః॥ మే=మమ వాగింద్రియమాస్యేఽస్తు। నసోః=నాసికయోః ప్రాణః=ప్రాణవాయుః। అక్ష్ణోః=నేత్రగోలకయో రితియావత్। చక్షుః=చక్షురింద్రియమ్। శ్రోత్రం=శ్రవణేన్ద్రియమ్॥ బలం=శక్తిః। ఓజః=తేజః। మే=మమ, తనూః=దేహః। తన్వాదేహస్యాంగానిచసహ యుగపత్ అరిష్టాని=అనుపహతాని, సన్తు=భవన్తు॥

ఇదం హి స్మార్తాచమనం సన్ధ్యాదౌ కర్తవ్యమ్। ప్రాయత్య సంపాదకత్వాత్। సూత్రకారేణ ముఖ్యతయా విహితత్వాచ్చ।

స్మృత్యంతరేఽపి :—

శ్లో॥ సంధ్యాయాం కర్మకాలే చ స్మృతేరాచమనం భవేత్।
బ్రహ్మయజ్ఞే తు వై కుర్యాచ్ఛ్రుతేరాచమనం ద్విజః॥ ఇతి

ఇతిస్మార్తాచమనమ్

అథపురాణాచమనమ్

శ్లో॥ కేశవాద్యై స్త్రిభిః పీత్వా ద్వాభ్యాం ప్రక్షాళయేత్కరౌ।
ద్వాభ్యామోష్ఠౌ చ సమ్మృజ్య ద్వాభ్యామున్మార్జనం తథా॥

శ్లో॥ ఏకేన హస్తం ప్రక్షాల్య పాదావపి తథైకతః।
ఏకేనాపి చ మూర్ధానం తతః సంకర్షణాదిభిః॥

శ్లో॥ సర్వాసామంగులీనాం తై మూలేన చుబుకం స్పృశేత్।
తర్జన్యంగుష్ఠయోగేన నాసికేద్వే ఉపస్పృశేత్॥

శ్లో॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాం తు చక్షుః శ్రోత్రే ఉపస్పృశేత్।
కనిష్ఠాంగుష్ఠయోర్యోగాన్నాభిదేశముపస్పృశేత్॥

శ్లో॥ కరమధ్యం హృది స్థాప్య కరాగ్రం శిరసి న్యసేత్।
ముకులేన చ హస్తేన బాహుమూలముపస్పృశేత్।

ఏవమాచమనం కృత్వా సాక్షాన్నారయణో భవేత్॥

శ్లో॥ ప్రణవం పూర్వముచ్చార్య చతుర్వింశతి సంఖ్యయా।

స్వాహాన్తం పాశయేద్వారి నమోన్తం స్పర్శయేత్తదా॥ ఇతి

౧ ఓం కేశవాయ స్వాహా ౨ ఓం నారాయణాయ స్వాహా ౩ ఓం మాధవాయ స్వాహా	ఇతి గోకర్ణాకృతి హస్తేన త్రిరుదకంప్రాశ్య
౪ ఓం గోవిందాయ నమః ౫ ఓం విష్ణవేనమః	ఇతి ద్వాభ్యాం కరౌ ప్రక్షాళయేత్
౬ ఓం మధుసూదనాయ నమః ౭ ఓం త్రివిక్రమాయ నమః	ఇతి ద్వాభ్యామోష్ఠౌ సమ్మృజేత్
౮ ఓం వామనాయ నమః ౯ ఓం శ్రీధరాయ నమః	ఇతి ద్వాభ్యాముమ్మార్జనమ్
౧౦ ఓం హృషీకేశాయ నమః	—ఇతి (వామ)హస్తం ప్రక్షాల్య
౧౧ ఓం పద్మనాభాయ నమః	—ఇతి పాదౌ ప్రక్షాల్య

౧౨ ఓం దామోదరాయ నమః —ఇతి మూర్ధానముపస్పృశ్య
౧౩ ఓం సంకర్షణాయ నమః —ఇతి సర్వాంగులమూలేన చుబుకముపస్పృశేత్
౧౪ ఓం వాసుదేవాయ నమః
౧౫ ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః } ఇతి తర్జన్యంగుష్ఠయోగేన ప్రత్యేకం ద్వే నాసికే (దక్షిణాది) ఉపస్పృశేత్
౧౬ ఓం అనిరుద్ధాయ నమః
౧౭ ఓం పురుషోత్తమాయ నమః } ఇతి అంగుష్ఠాఽనామికాయోగేన ప్రత్యేకం చక్షుషీ ఉపస్పృశేత్ (దక్షిణాది)
౧౮ ఓం అధోక్షజాయ నమః
౧౯ ఓం నా (న) రసింహాయ నమః } ఇతి కనిష్ఠానామికాయోగేనైవ ప్రత్యేకం శ్రోత్రే ఉపస్పృశేత్ (దక్షిణాది)
౨౦ ఓం అచ్యుతాయ నమః —ఇతి కనిష్ఠాంగుష్ఠయోగేననాభిదేశముపస్పృశేత్
౨౧ ఓం జనార్దనాయ నమః —ఇతి కరమధ్యం హృది స్థాప్య
౨౨ ఓంఉపేంద్రాయ నమః —ఇతి కరాగ్రం శిరసి న్యసేత్
౨౩ ఓం హరయే నమః
౨౪ ఓం శ్రీకృష్ణాయ నమః } ఇతి ముకులేన హస్తేన బాహుమూలే (ప్రత్యేకం) ఉపస్పృశేత్॥

ఇతి పురాణాచమనమ్

కేషాం చిన్మతే ఏతదేవ స్మార్తమాచమనమ్
కేశవాదినామ్నామర్థః

కేశవః—కశ్చేశశ్చ కేశౌ తౌ వర్తయతీతి । కో బ్రహ్మ ఈశో మహారుద్రః। తౌ ప్రేరయతీతి కేశవః

తథా చ హరివంశే కైలాసయాత్రాయాం రుద్రేణోక్తమ్

శ్లో॥ కో బ్రహ్మేతి సమాఖ్యాత ఈశోఽహం సర్వదేహినామ్।
ఆవాం తవాంగసంభూతావతః కేశవనామవాన్॥ ఇతి

అథవా—ప్రశస్తా ఉత్తమాః కేశా అస్య సన్తీతి వా। కేశాభ్యాం శుక్లకృష్ణకేశాభ్యామవతారరూపేణ వర్తత ఇతి వా కం బ్రహ్మాణం ఈం లక్ష్మీమ్ ఇం కామం శం రుద్రం వర్తయతీతివా। కేశం సుఖక్లేశం వహతీతి వా। కేశనామకా అవతారాయస్యేతి వా

నారాయణః — ఆరాః=దోషాస్తద్విరుద్ధా గుణా నారాస్తేషామయనమితి దోషవిరుద్ధగుణాశ్రయత్వాద్వా। అరాణాం=దోషాణామయనం న భవతీతి దోషాశ్రయో న భవతి దోషగన్ధవిధుర ఇతి వా। దోషరహితా నారా వేదాః ప్రతిపాద్యతయా తదయనత్వాత్సదాగమైకవిజ్ఞేయత్వాద్వేదప్రతిపాద్యత్వాద్వా। నదసంబంధి నారమయతే౽నేనేతి నరాణాం సంబంధీని జన్మాదీని తత్కర్తృత్వసంబంధేన తదయనత్వా జ్జగజ్జన్మాది కర్తృత్వాద్వా। నారమణమయనం యేనేతి నారమణవత్త్వాద్వా నిర్దోషవేదోత్పన్నత్వాన్నిర్దోష వేదోత్పన్నజ్ఞానవిషయత్వాద్వా। నారం జ్ఞానం విషయతయా తదయనత్వాద్వా। నరసంబంధి నారం ఫలం దాతృతయా తదయనత్వాద్వా। మనుష్యసంబంధైహికాముష్మిక పారత్రికఫలదాతృత్వాద్వా। నిత్యలక్ష్మీసహితత్వాత్తదాశ్రయత్వాద్వా। ఆలస్యరహితత్వాద్వా। నాశరహితత్వాద్వా। అవిధురత్వాదరతిరహితత్వాత్ క్షయరహితత్వాద్వా। నారా ముక్తాస్తదాశ్రయత్వాద్వా। నారా ఆపస్తా అయనం యస్యేతి ఉదకాశ్రయత్వాదుదక జనకత్వాన్నారాయణః॥

శ్లో॥ ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపో వై నరసూనవః।
అయనం తస్య తాః పూర్వం తేన నారాయణః స్మృతః॥

మాధవః—మాయా లక్ష్మ్యా ధవః పతిరితి లక్ష్మీపతిత్వాద్వా మధుకులే ప్రాదుర్భూతత్వాద్వా। మధువిద్యావిషయత్వాద్వా। మధురాపత్తనే అవతీర్ణత్వాద్వా మాధవః। మా లక్ష్మీస్తాం ధునోతి కంపయతీతి మాధవః॥

గోవిందః—గామవిన్దత్సముద్రమగ్నాం పృథ్వీప్రాప్తత్వాద్వా గాం వాణీం విన్దత ఇతి వా। గోభిర్వైదైర్వేద్య ఇతి వేదవేద్యత్వాత్ వేదేన ప్రతిపాద్యత్వాత్। గోవిందః॥

శ్లో॥ నష్టాం వై ధరణీం పూర్వమవిన్దద్ధి గుహాగతామ్ ।
గోవింద ఇతి తేనాహ దేవైర్వాగ్భిరభిష్టుతః ॥

శ్లో॥ గౌరేషా తు తథా వాణీ తాం తు విన్దయసే భవాన్ ।
గోవిందస్తు తతో దేవో మునిభిః కథ్యతే భవాన్ ।

శ్లో॥ అహం కిలేంద్రో దేవానాం త్వం గవామిన్ద్రతాం గతః ।
గోవిన్ద ఇతి లోకాస్త్వాం స్తోష్యంతి భువి శాశ్వతమ్ ।
గోభిరేవ యతో వేద్యో గోవిందః స సముదాహృతః ॥ ఇతి

విష్ణుః—వేవేష్టీతి సర్వజగద్వ్యాప్తత్వాద్వా విశిష్టబలచేష్టస్వభావత్వాద్వా విష్ణుః। తథా చ తాపనీయశ్రుతిః- "అథ కస్మాదుచ్యతే మహావిష్ణురితి యస్మాత్స్వమహిమ్నః సర్వాంల్లోకాన్సర్వాన్దేవాన్సర్వానాత్మనః సర్వాణి భూతాని వ్యాప్నోతి వ్యాపయతి" ఇతి ణకారో బలం షకారః ప్రాణ ఆత్మా ఇతి శ్రుతిః ॥

మధుసూదనః— మధుం సూదయతీతి మధునామకదైత్యసంహారకత్వాన్మధుసూదనః ।

త్రివిక్రమః —త్రివిధః క్రమః పాదవిక్షేపో యస్యేతి । 'త్రీణి పదా విచక్రమే' ఇతి శ్రుతిః । త్రిపదా సకలజగదాక్రాంతత్వాత్। త్రిషు లోకేషు విక్రమో యస్యేతి వా। త్రీన్వేదానతిక్రామతి తదగోచరో భవతీతి వా।

తథా చ హరివంశే:—

శ్లో॥ త్రిరిత్యేవం త్రయో వేదాః కీర్తితా మునిసత్తమైః।
క్రమస్తేతాన్యతస్త్వం హి త్రివిక్రమ ఉదాహృతః ॥ ఇతి

త్రిషు లోకేషు వినా పక్షిణా గరుడేన సాకం క్రామసి। గరుడవాహనఃసంస్త్రీలోకసంచారం కరోషీతి యావత్ త్రివిక్రమః

వామనః —వామం నయతీతి వామనః సౌందర్యం ప్రాపయతీత్యర్థః। లక్ష్మీం వామేన నయతీతి వా వామభాగే లక్ష్మీంధరతీత్యర్థః। వామైర్మంగలరూపై ర్వేదాదిభిర్నీయతే గీయత ఇతి వామనః।

శ్రీధరః —శ్రియం ధరతీతి శ్రీధరో లక్ష్మీధర ఇత్యర్థః ।

హృషీకేశః —హృషీకాణామిన్ద్రియాణామీశో హృషీకేశః ॥

పద్మనాభః —పద్మం కమలం నాభౌ యస్యేతి పద్మనాభః ॥

దామోదరః —దామోదరే యస్యేతి దామోదరః। మాత్రా దామ్నోదరే బద్ధత్వాదిత్యర్థః ॥

సంకర్షణః:— సమ్యక్పాపాని దుఃఖాని కర్షతీతి సంకర్షణః సమ్యక్పాపనిర్మూలన కర్తృత్వాదిత్యర్థః ॥

వాసుదేవః —వసన్తి భూతాని యస్మిన్నితి వాసు। దీవ్యతీతి దేవః। వాసుశ్చాసౌదేవశ్చ వాసుదేవః। సకలభూతాధారకత్వాత్। జయశీలత్వాదిత్యర్థః । వశ్చాసావసుశ్చాసౌ దేవశ్చ వాసుదేవః । వః, బలరూపః అసుః ప్రాణరూపః సర్వచేష్టత్వాద్దేవః క్రీడాదిగుణయుక్తః।సకలబలచేష్టకత్వాత్క్రీడాదిగుణవిశిష్టత్వాద్వాసుదేవః

ప్రద్యుమ్నః— ప్రకృష్టం ద్యుమ్నం ప్రకాశో యస్యేతి సకలజగత్ప్రకాశకత్వాదిత్యర్థః। ప్రకర్షేణ ద్యోతయతీతి వాస్వయంజ్యోతీరూపత్వాదిత్యర్థః। ప్రకృష్టం ద్యుమ్నం ద్రవ్యం యస్యేతి వాప్రద్యుమ్నః ప్రకృష్టద్రవ్యప్రద ఇత్యర్థః ॥

అనిరుద్ధః —న నిరుధ్యతేఽసావనిరుద్ధః । పరనిర్బంధశూన్యత్వాదిత్యర్థః । అనో ముఖ్యప్రాణః సేవ్యతయా రుధ్యతేఽసౌ వా । అనినో ముఖ్యప్రాణదాసాస్తైః సేవ్యతయా స్వహృది రుధ్యత ఇతి వా। అనిభిర్భక్తై రుధ్యత ఇతి వా అనిరుద్ధః॥

పురుషో[?]త్తమః —పురుషాభ్యాం క్షరాక్షరాభ్యాముత్తమోవా।

శ్లో॥ బ్రహ్మశివసురేన్ద్రాద్యాః శరీరక్షరణాత్ క్షరః।
లక్ష్మీరక్షరదేహత్వా దక్షరా తత్పరో హరిః॥ ఇతి

యద్వా పూర్ణా గుణాః షడ్యస్యేతి పురుషః। స చాసావుత్త మశ్చేతి పురుషోత్తమః। సమగ్రైశ్వర్యాది షడ్గుణపూర్ణత్వే సత్యుత్తమ ఇత్యర్థః। పురుషు జీవేషు వ్యాపకత్వాదితిపురుషః। స చాసా-వుత్తమశ్చ పురుషోత్తమః॥

శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః।
జ్ఞానవిజ్ఞానయోశ్చైవ ఇత్యేతే షడ్గుణాఃస్మృతాః॥

అధోక్షజః — అధః కృతాన్యక్షజాని యేనేతి అధోక్షజః ఇన్ద్రియాగమ్య ఇతి యావత్। ఇన్ద్రియాగోచరత్వాత్ పంచమహాభౌతికేన్ద్రియాగమ్య ఇత్యర్థః॥

నా(న)రసింహః—నరశ్చాసౌ సింహశ్చేతి నరసింహః। నరరూపత్వేసతి సింహత్వాదితి భావః। అథవాఽన్యేన న రీయతే న క్షీయత ఇతి నరోహిరణ్యకసిపుస్తంహిన స్తీతి నరసింహః। హిరణ్యకసిపు సంహారకత్వాదితి భావః। సింహశబ్దస్య పృషోదరాదిత్వాద్వర్ణవిపర్యయః॥

అచ్యుతః —స్వరూపసామర్థ్యాదేవ ప్రచ్యుత్యభావాత్స్వపదచ్యవనాభావాద్వా న చ్యవత ఇత్యచ్యుతః! చ్యుఙ్ చ్యవన ఇత్యతః కర్తరి క్తః।స్వరూప సామర్థ్యాదుక్తత్వాద్వా స్వపదచ్యవనాభావాదిత్యర్థః

జనార్దనః —జనాన్బల్యాదీనర్దయతీతి యాచత ఇతి వా। సుజనైః పురుషార్థం యాచ్యత ఇతి వా। దుష్టజనానర్దయతీతి వా।జనా-న్సర్వజనానర్దయతిప్రలయే నాశయతీతి వా। జనానాం జన్మమరణా-న్యర్దయతీతి వా। జనార్దనః

ఉపేన్ద్రః—ఇన్ద్రావరజ ఇతి వా। ఇన్ద్రాదాధిక్యేన వర్తత ఇత్యుపేన్ద్రః। ఉపోఽధికే చేతి సూత్రజ్ఞాపకాదుపశబ్ద అధికార్థకోఽపిజ్ఞేయః। ఇన్ద్రానుజత్వాదిన్ద్రాదాధిక్యేన వర్తత ఇతి। తథా చ హరివంశే కృష్ణం ప్రతీన్ద్రవచనమ్॥

శ్లో॥ మమోపరి యథేన్ద్రస్త్వం స్థాపితో గోభిరీశ్వరః।
ఉపేన్ద్ర ఇతి కృష్ణ త్వామాఖ్యాన్తి భువి దేవతాః॥

హరిః—భక్తానాం పాపం హరతీతి వా దైత్యశిరాంసి హరతీతి వా భక్తజనచిత్తం హరతీతి వా సర్వయత్నహారిత్వాద్వా భక్తానాం చిత్తం హరతీతి వా హరిః॥

కృష్ణః—కంసాదీనాం కర్షణకర్తృత్వాన్నియమనాదినా సకలలోకకర్షణాద్వా కృష్ణః। తథా చ కౌర్మే॥

శ్లో॥ యతః కర్షసి దేవేశ నియమ్య సకలం జగత్
అతో వదన్తి మునయః కృష్ణస్త్వాం బ్రహ్మవాదినః॥ ఇతి

యద్వా ఆనన్ద పూర్ణత్వాత్కృష్ణః

శ్లో॥ కృషిర్భూవాచకః శబ్దో ణశ్చ నిర్వృతి వాచకః
తయోరైక్యం పరం బ్రహ్మ కృష్ణ ఇత్యభిధీయతే॥

అథ ప్రాణాయామః

అగస్త్యసంహితాయామ్

శ్లో॥ ప్రాణాయామైర్వినా యద్యత్కృతం కర్మ నిరర్థకమ్।
అతో యత్నేన కర్తవ్యః ప్రాణాయామః శుభార్థినా॥ ఇతి

స్మృత్యర్థసారేఽపి

శ్లో॥ ప్రాణానాయమ్య విధివద్ వాగ్యతః సంయతేన్ద్రియః।

అథ సంధ్యాముపాసీవ్య ఇతిసఙ్కల్పమాచరేత్ ॥ ఇతి

యాజ్ఞవల్క్యోఽపి.—

శ్లో॥ ప్రాణానాయమ్య సంప్రోక్ష్య త్ర్యృచేనాబ్దైవతేన తు॥ ఇతి
(యా. స్మృ ౧. ౧౮)

తత్ప్రకారమాహ యోగియాజ్ఞవల్క్యః .—

స చ ప్రాణాయామో పూరక - కుమ్భక - రేచకాత్మకః।

శ్లో॥ పూరకః కుమ్భకో రేచ్యః ప్రాణాయామ స్త్రిలక్షణః।
నాసికాఽఽకృష్ట ఉచ్ఛ్వాసో ధ్మాతః పూరక ఉచ్యతే॥

శ్లో॥ కుమ్భకో నిశ్చలః శ్వాసో రేచ్యమానస్తు రేచకః ॥ ఇతి

శ్లో॥ నాసాపుటేనా నిలమేవ బాహ్యమాకృష్య తేనైవ శనైస్సమస్తమ్।
నాడీషు సర్వాసు చ పూరయేద్యః స పూరకో నామ మహాన్నిరోధః॥

శ్లో॥ న రేచకం నైవ తు పూరకం వా నాసాగ్రభాగే స్థిత మేవ వాయుమ్।
సునిశ్చలం ధారయతి క్రమేణ కుంభాఖ్య మేత త్ప్రవదంతి తద్జ్ఞాః॥

శ్లో॥ నిఃసార్య నాసావివరా దశేషం ప్రాణం బహిః శూన్య ఇవాఽనిలేన
నిరుచ్ఛ్వసం స్తిష్ఠతి చోర్ధ్వవాయుః స రేచకో నామ మహాన్నిరోధః॥ఇతి

బృహస్పతిః .—

శ్లో॥ బద్ధ్వాఽఽసనం నియమ్యానూన్ స్మృత్వా చార్ష్యాదికం తథా।
సన్నిమీలితదృఙ్మౌనీ ప్రాణాయామం సమభ్యసేత్ ॥

యాజ్ఞవల్క్యః .—

శ్లో॥ గాయత్రీం శిరసా సార్ధం జపేద్వ్యాహృతి పూర్వికామ్।

ప్రతిప్రణవసంయుక్తాం త్రిరయం ప్రాణసంయమః ॥ ఇతి

(యా. స్మృ ౧-౧౩)

యోగియాజ్ఞవల్క్యోఽపి తద్వినియుక్త మన్త్రానాహ.—

శ్లో॥ భూర్భువః స్వర్మహర్జనస్తపః సత్యం తథైవ చ ।
ప్రత్యోంకారసమాయుక్తస్తథా తత్సవితుః పరమ్ ॥

శ్లో॥ "ఓమాపోజ్యోతి, రిత్యేతచ్ఛిరః పశ్చాత్ప్రయోజయేత్ ।
త్రిరావర్తనయోగాత్తు ప్రాణాయామః ప్రకీర్తితః ॥

శ్లో॥ నిత్యే దేవార్చనే హోమే సన్ధ్యాయాం శ్రాద్ధకర్మణి ।
స్నానే దానే తథా ధ్యానే ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః ॥ ఇతి

ఆచారప్రదీపేఽపి .—

శ్లో॥ ద్వౌ ద్వౌ ప్రాతశ్చ మధ్యాహ్నే త్రిస్త్రిః సన్ధ్యాత్రయేర్చనే
వైశ్వదేవే భోజనాన్తే ప్రాణాయామాస్తు షోడశ ॥

అథసంకల్పః

మార్కండేయః .—

శ్లో॥ సంకల్పమూలః కామో వై యజ్ఞాః సంకల్పజాః స్మృతాః ।
వ్రతం నియమధర్మాశ్చ సర్వే సంకల్పజాః స్మృతాః ॥

శ్లో॥ సంకల్పం చ యథాకుర్యాత్స్నానదానవ్రతాదికే ।
అన్యథా పుణ్యకర్మాణి నిష్ఫలాని భవన్తి చ ॥ ఇతి

స్మృత్యర్థసారే

శ్లో॥ ప్రాణానాయమ్య విధివద్వాగ్యతః సంయతేన్ద్రియః ।
అథసన్ధ్యాముపాసిష్య ఇతి సంకల్పమాచరేత్ ॥

సన్ధ్యాముపాసిష్య ఇతి సంకల్పకరణముక్తం। తత్ర సంకల్ప-
ప్రకారో మతభేదేనత్రివిధః (కౌమారిలమతే) తావత్సంధ్యావం-

దనాదిషు నిత్యేషు కర్మస్వధికారవాక్యచోదితఫలాభావేఽపిమంత్ర-లింగార్థవాదాది బహువాక్యపర్యాలోచనయోపాత్త దురితక్షయ ఏవ ఫలత్వేన పరికల్పిత ఇతి తదనురోధాదుపాత్తదురితక్షయార్థం ప్రాతఃసంధ్యాముపాసిష్యే జ్యోతిష్టోమేన యక్ష్య ఇత్యాదిరీత్యా సర్వేషునిత్యకర్మసు సంకల్పః

(గురుమతేతు)విధిసిద్ధిరేవ విధేః ఫలమితి చోదితఫలాభావేఽపివిధిసిద్ధ్యర్థ్యం ప్రాతఃసన్ధ్యాముపాసిష్యేజ్యోతి...కర్మసుసంకల్పః

(శారీరకభాష్యే తు) 'జన్మాద్యస్యయతః' ఇతి సూత్రే యతోవేత్యాది విషయవాక్య వ్యాఖ్యానే బ్రహ్మణః సకాశాదేవ ప్రపంచజాతముత్పన్నం, యథా మృదః సకాశాదుత్పన్నో ఘటః స్వోపాదానాం మృదమ్యతక్త్వాజీవతి ప్రలీయమానోఽపి మృద్యేవ-ప్రలీయతే, ఏవం బ్రహ్మణః సకాశాజ్జాతం జగదపి బ్రహ్మత్యక్త్వా జీవతి ప్రలీయమానం చ బ్రహ్మణ్యేవ ప్రలీయత ఇత్యుక్త్వోత్తర-శాస్త్రసందర్భేణ బ్రహ్మణి సమన్వయాదికం ప్రతిపాద్యబ్రహ్మార్పణ-బుద్ధ్యైవ కర్మాణి కర్తవ్యానీత్యుక్తమ్। ఏతన్మతే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతః సన్ధ్యాముపాసిష్యే జ్యోతిష్టోమేన యక్ష్యఇత్యా-దిరీత్యా సంకల్పః ॥

మార్జనమ్

ప్రయోగపారిజాతే .—

శ్లో॥ సంకల్ప్య మార్జనం కుర్యాదాపో హి ష్ఠాదిభిస్త్రిభిః ॥ ఇతి

వ్యాసోఽపి .—

శ్లో॥ ఆపోహిష్ఠేత్యృచైః కుర్యాన్మార్జనం తు కుశోదకైః ।
ప్రణవేన తు సంయుక్తం క్షిపేద్వారి పదే పదే ॥

శ్లో॥ విప్రుషోఽష్టౌ క్షిపేదూర్ధ్వమధో 'యస్యక్షయాయ' చ ।
రజస్తమో మోహజాతాన్ జాగ్రత్ - స్వప్న - సుషుప్తిజాన్ ॥
వాక్ - మనః - కాయజాన్ దోషాన్ నవైతాన్ నవభిర్దహేత్ ॥ ఇతి

ప్రజాపతిరపి .—

శ్లో॥ ఋగన్తే మార్జనం కుర్యాత్ పాదాన్తే వా సమాహితః ।
అర్ధర్చాన్తేఽథ వా కుర్యాచ్ఛిష్టానాం మతమీదృశమ్ ॥ ఇతి

ప్రకారాంతరం సంగ్రహే .—

శ్లో॥ సప్త త్రయమాకాశే మస్తకే వరవత్రయమ్ ।
భూమ్యాం ప్రోక్తం నవతయం తు ఏతన్మార్జన లక్షణమ్ ॥ ఇతి

'వరవత్రయమస్తక' ఇతిపాఠస్తు అసంగతఏవ। క్వచి'ద్దివిస్యాద్వరవత్రయ' మితిద్వితీయపాదపాఠః । 'నాభ్యా ఆసీదన్తరిక్షమి,తి.శ్రుతౌ అన్తరిక్షస్య హృదయజన్యత్వాజ్జన్యజనకయోరభేదోపచారస్వీకారేణ హృదయశబ్దేనాకాశోఽత్ర గృహ్యతే। అత్రనాభిశబ్దో హృదయలక్షకః। అన్తరిక్షశబ్దేనాకాశః। 'నభోఽన్తరిక్షం గగన' మితికోశాత్। ఏవం 'శీర్ష్ణో ద్యౌః సమవర్తతే' త్యత్ర-'పద్భ్యాం భూమి' రిత్యత్రాపి చాభేదోపచారస్వీకారేణ శిరఃపచ్ఛబ్దాభ్యాం క్రమేణ ద్యుభూమ్యోర్గ్రహణమ్। ఏతాన్యక్షరాణి పాదాన్తప్రదర్శనార్థాని। చక్షసే। రసః। జిన్వథ। ఇత్యేతేషు పాదాన్తేషుమస్తకే శిరసి। దధాతన। ఇహానః। చనః। ఇత్యేతేషు పాదాన్తేషు భూమ్యాం పాదయోరిత్యర్థః ॥

మార్జనే తీర్థవిశేషమాహ హారీతః—

మార్జనార్చన-బలికర్మ-భోజనాని దేవతీర్థేన కుర్యాత్.

తథా చ బ్రహ్మ......

శ్లో॥ ధారాచ్యుతేన తోయేన సన్ధ్యోపాస్తిర్విగర్హితా ।

పితరో న ప్రశంసంతి దేవతా ఋషయస్తథా॥ ఇతి

కథం తర్హి మార్జనమితి తత్రాఽఽహ స ఏవ.—

శ్లో॥ నద్యాం తీర్థే హ్రదే వాఽపి భాజనే మృన్మయేఽపి వా।
ఔదుంబరేఽథ సౌవర్ణే రాజతే దారుసంభవే॥

కృత్వా తు వామహస్తే వా సన్ధ్యోపాస్తిం సమాచరేత్।ఇతి కృత్వా ఉదకమితి శేషః నను వామపాణౌ కృత్వా మార్జనం కార్యమితి కథితం తత్తు.—

శ్లో॥ వామహస్తే జలం ధృత్వా యే తు సన్ధ్యాముపాసతే।
సా సన్ధ్యా వృషలీ జ్ఞేయా అసురాస్తైస్తు తర్పితాః॥

ఇతిస్మరణాచ్ఛాస్త్రాన్తర విరుద్ధం భవతీతి చేన్న। తద్వచనస్య పాత్రాంతరసంభవవిషయత్వాత్। తదుక్తంపరాశరమాధవీయే మృణ్మయాది పాత్రాన్తర సద్భావే వామహస్తస్య ప్రతిషేధః। మృణ్మయాద్యభావే తు 'కృత్వా తు వాఘుహస్తే వా' ఇత్యనేన వామహస్తవిధానాత్। తేన నకోఽపి విరోధః।

మన్త్రాగమే విశేషః కీర్తితః—

శ్లో॥ స్పృష్ట్వా హస్తేన వామేన తటే నద్యాదికేషు చ।
పాణినా దక్షిణేనైవ మార్జయేత్సకుశేన తు॥

శ్లో॥ పాత్రస్థితోదకేనైవ వామహస్తోదకేన వా।
గృహీత్వా మార్జనం కుర్యాదన్యథా నాఽఽచరేత్సదా॥ ఇతి

అథసమన్త్రముదకపానమ్

నను మార్జనేన బాహ్యశుద్ధిసంభవేఽపి నాఽఽన్తరశుద్ధిః సంభవతి। అన్యత్ర వివియుక్తస్య వచనమన్త్రాఽన్యత్ర వినియోగాయోగాత్। న హి మార్జనస్యాఽఽన్తరశుద్ధావపి హేతుత్వసంపా-

దకం కించిదస్తి। న చ మానసదోషో నాఽస్తీతి వాచ్యమ్। కాయికాదివత్సరహింసాదిచిన్తనరూపస్య తస్యాపి ప్రసిద్ధత్వాత్ । న చ తథాఽపి కా నో హానిః । మానసపాపానివృత్త్యావధికారప్రచ్యవప్రసంగాత్। నిత్యపరిశుద్ధస్యైవ తదపేక్షితత్వాత్। కిం చాభోజ్యాపేయాదిదుష్టవస్తుసంసర్గకరణనిబంధనముదరాదికృతం పాతకమస్తి। తస్య కేన నివృత్తిః స్యాత్ఽతస్మాదనేకేషామాన్తర పాతకానాం సత్త్వేన కథముత్తరే కర్మణి నిశ్శంకమధికారః స్యాదిత్యాశంక్య సర్వకల్మషనివర్తకం జలపానమాచరణీయమితి । తేనాన్తర్బహిశ్చ నైష్కలంకా శుద్ధిర్భవతీతి। వస్తుతస్త్వేతజ్జలప్రాశనం సూర్యశ్చేత్యాదిభిస్త్రిభిర్మన్త్రైర్యథాక్రమం ప్రాతరాదిసంధ్యాత్రయేపి కార్యమ్। స్మృతిషు తథాదర్శితత్వాత్ । యదాంధ్రదేశవర్తినః కాణ్వశాఖినో ద్రుపదాదివేతి మంత్రేణ ప్రాశ్నంతి తదసంగతమివగమ్యతే। కాత్యాయనాదిస్మృతిష్వప్యత్రానేనైవకార్యమితి నాభిహితత్వాత్। ఇతః పూర్వముద్రితపుస్తకే.—

శ్లో॥ పూర్వమార్జనతః పశ్చాద్వేదే వాజసనేయకే।
ద్రుపదానామ గాయత్ర్యాత్వభిమంత్ర్య జలంపిబేత్॥

ఇతి నివేశితం తన్నిర్మూలమేవ। స్నానప్రకరణాఘమర్షణవిషయేతు-

శ్లో॥ ద్రుపదానామ యో మన్త్రో వేదే వాజసనేయకే।
అన్తర్జలే త్రిరావర్త్యముచ్యతే బ్రహ్మహత్యయా॥

ఇతి యోగియాజ్ఞవల్క్యస్మరణాత్। కల్పకారేణాపితద్వినియోగస్య సౌత్రామణ్యవభృథే వాసోపవాసే ఉక్తత్వాచ్చ।

అథపునర్మార్జనమ్

కాత్యాయనః—

శ్లో॥ శిరసో మార్జనం కుర్యాత్ కుశైః సోదకబిందుభిః

ప్రణవో భూర్భువస్స్వర్ద్వా గాయత్రీ చ తృతీయికా।
అబ్దైవతబుచశ్చైవ చతుర్థమితి మార్జనమ్॥
(కా. స్మృ) ౨. ౧౦ ౪ ౫)

శత్రుక్షయార్ఘ్యము

సూత్రమ్॥ "సుమిత్రియాన" ఇత్యపోంజలినాదాయ। 'దుర్మిత్రియా' ఇతిద్వేష్యం ప్రతి నిషించేత్॥

హరిహరః॥ సుమిత్రియాన ఆపఇతియజుషా అపో=జలమంజలినా= కరద్వయపుటేనాదాయ = ఉద్ధృత్య ' దుర్మిత్రియాస్తస్మై సన్తు' తియజుషాద్వేష్యం=శత్రుం ప్రతినిషించేత్ । శత్రుంమనసాధ్యాత్వాభూమౌ ప్రక్షిపేదిత్యర్థః। ద్వేష్యాభావే కామాద్యరిషడ్వర్గాన్మనసాధ్యాత్వానిషించేత్॥

కాత్యాయనః—

శ్లో॥ కరేణోద్ధృత్య సలిలం ఘ్రాణమాసజ్య తత్ర చ
జపేదనాయతాః సర్వాస్త్రిస్సకృద్వాఘమర్షణమ్॥ ఇతి
(కా. స్మృ) ౨ ప్ర ౧౧ ఖం ౬ శ్లో॥)

అథార్ఘ్యదానమ్

సూత్రమ్-పుష్పాణ్యంబుమిశ్రాణ్యూర్ధ్వంక్షిప్త్వా

హరిహరః॥ పుష్పాణి=కుసుమాని, తదభావే బిల్వాదిపత్రాణిఅంబునా=ఉదకేన, మిశ్రాణి=సంయుక్తాని, అంజలినాఽఽదాయఉత్థాయ ఊర్ధ్వముపరి సూర్యాభిముఖంక్షిప్త్వా= ఉత్సృజ్య ప్రణవవ్యాహృతిపూర్వికయా గాయత్ర్యా॥
వ్యాసోఽప్యర్ఘ్యప్రకారమాహ.—

శ్లో॥ కరాభ్యాం తోయమాదాయ గాయత్ర్యా చాభిమన్త్రితమ్।
ఆదిత్యాభిముఖస్తిష్ఠన్ త్రిరూర్ధ్వం సంధ్యయోః క్షిపేత్॥ ఇతి

శ్లో॥ ఉత్థాయార్కం ప్రతి ప్రోహేత్ త్రికేణాంజలిమమ్భసామ్।
మధ్యాహ్నే సకృదేవేదం క్షేపణీయం ద్విజాతిభిః॥
(కా స్మృ) ౨. ౧౧. ౧౦)

ఆశ్వలాయనోఽపి.—

శ్లో॥ తతస్తిష్ఠం జలం గృహ్య ప్రాఙ్ముఖోఽఞ్జలినా స్మరన్।
మండలే సుస్థితం తేజః స్వా[illegible]కజ్యోతిషా సమమ్॥

శ్లో॥ ఉత్తీర్య తచ్చ సంప్రాప్తం దక్షిణేన [illegible]ణాఽఞ్జలిమ్।
వ్యాహృత్యాది జపేన్మన్త్రం స్మృత్వా [illegible]గతో గవేః॥

శ్లో॥ మన్దేహాన్న్యద్యతః క్రూరాన్నిక్షిపేత్తేష్వబంజలీన్।
షోడశాక్షర మంత్రేణ పునరాకృష్య సత్వరః॥

శ్లో॥ పునర్జలం గృహీత్వైవం తేజోమన్త్రం చ సంస్మరన్।
ఏవం త్రివారమావర్త్య దత్త్వా తానసురాన్ద్విజః॥

శ్లో॥ మన్త్రేణాకృష్య తత్తేజః స్థానాదా స్థాపయేత్స్మరన్।
పూర్వవద్వామమార్గేణ స్మృత్వా సంస్థాప్య చాత్మని।
ప్రదక్షిణం సమావర్త్య జలం గృహ్యాచమేత్తతః॥

స్థానాదావాధారమండపే స్థితం జ్యోతిర్నాసాదక్షిణరంధ్రేణాధారమండపాదస్తరంజలిమాగతం మన్దేహాఖ్యరాక్షసనాశాయ తోయేన సహ క్షిప్తం గాయత్రీశిరసా నాసావామరంధ్రేణ పునరాధారమండపే స్థాపయామీతి భావయేదితి సర్వతాత్పర్యార్థః॥

షోడశాక్షరమంత్రమాహ వ్యాసః.—

శ్లో॥ షోడశాక్షరకం బ్రహ్మ గాయత్ర్యాస్తు శిరస్స్మృతమ్।
ఓమాపో జ్యోతిరిత్యేష మన్త్రో వై తైత్తిరీయకే॥ ఇతి

ప్రణవత్వేనైకమక్షరమ్। అథవా సువరిత్యస్యైకాక్షరత్వేఖానయా షోడశాక్షరత్వం ద్రష్టవ్యమ్।

శ్లో॥ ఏకంతు శత్రునాశాయ ద్వితీయం హయనాశనే।
రక్షసానాం వధార్థైకం దద్యాదర్ఘ్యత్రయం బుధః ॥

యది గాయత్రీమంత్రేణ సంధ్యావందనాంగభూతమర్ఘ్యం చ దీయతే తదా జలే త్రికోణరూపం చక్రం లిఖిత్వా తత్రస్థ జలమాదాయార్ఘ్యదానం మంత్రార్ఘ్యం చ

తత్ర ప్రమాణమాహ వ్యాసః .—

శ్లో॥ దైత్యానాం రక్షణార్థాయ వేత్రపాఖ్యో మహాసురః ।
శుక్రస్యైవాజ్ఞయా తత్ర జలే తిష్ఠతి సర్వదా ॥ ఇతి

శ్లో॥ అతస్తస్యాపనోదార్థం లిఖేద్వ్యాహృతియ స్త్రికమ్ ।
త్రికోణం దీర్ఘం రమ్యం చ దేహనాం సిద్ధిదాయకమ్ ॥

శ్లో॥ కోణమధ్యే తు హ్రీంకారం కోణాగ్రే ప్రణవం లిఖేత్ ।
దండేషు వ్యాహృతీస్తిస్రో మధ్యే వరుణ బీజకమ్ ॥

శ్లో॥ కనిష్ఠాగ్రేణ వై తత్ర విలిఖేత్తు యథాక్రమమ్ ।
లిఖిత్వా మంత్రరాజం తు పశ్చాదర్ఘ్యం సమాచరేత్ ॥ ఇతి

వసిష్ఠః .—

శ్లో॥ హృదయస్థా తు గాయత్రీ హృద్గతా ముఖనిఃసృతా ।
హత్వా చాదిత్యశత్రూంశ్చ ప్రవిశ్య హృదయం మమ ॥

శ్లో॥ తిష్ఠన్నర్ఘ్యత్రయం దద్యాత్త్రిషు కాలేషు బ్రాహ్మణః ।
ప్రాతర్మధ్యాహ్నయోరప్సు సాయాహ్నే భువి నిక్షిపేత్ ॥

శ్లో॥ కరాభ్యాం తోయమాదాయ బ్రహ్మాస్త్రం చ ప్రయోజయేత్ ।
తతః పరం బ్రహ్మదండం తతః శక్తిం ప్రయోజయేత్ ॥

శ్లో॥ సూర్యాయ అసావాదిత్యో బ్రహ్మేత్యేవ ముదీరయేత్ ।
ప్రదక్షిణీకృత్య తతః ప్రవిశేదాత్మమే త్తతః ॥ ఇతి

గాయత్ర్యుపసంహారః। తదుక్తం సంగ్రహే

శ్లో॥ పరిత్యక్షరమృషిశ్ఛందో దేవతా శక్తిరేవ చ
తత్ర వర్ణం స్వరం బీజం ధ్యానం ఫలమనన్తరమ్॥

శ్లో॥ ఉక్తవత్కీలకం ముద్రాః సంద్విశ్య ద్వాదశక్రమాత్ ।
సంధ్యాకాలే తు గాయత్ర్యా అభిమంత్ర్యోదకం క్షిపేత్ ॥

శ్లో॥ పరిక్షిపేదూర్ధ్వమిత్యాది...ముఖతో భవేత్ ।
అనులోమ్యాత్ప్రయుజ్యేత సంహారః ప్రతిలోమతః ॥

శ్లో॥ ఉపసంహృత్య గాయత్రీ పంచాస్త్రైరపి సంహృతా
తత్ర మన్త్రాన్ప్రవేదన్యాన్గాయత్ర్యా పుష్టిదాయకాన్ ॥

శ్లో॥ వర్ణానాం ప్రాతిలోమ్యేన బ్రహ్మాస్త్రమభిధీయతే।
పదానాం ప్రాతిలోమ్యేన బ్రహ్మశీర్షాభిధం భవేత్ ।
తకారమాత్రం మన్త్రైర్బ్రహ్మపాశం భవేదథ ॥

యద్వా బ్రహ్మశిరశ్షోడశాక్షరమన్త్రస్య ౧ బ్రహ్మఋషిః ౨ పరమాత్మాదేవతా ౩ గాయత్రీఛందః ౪ అస్త్రోపసంహారేవిని-యోగః॥ ధ్యేయః సదేతి ధ్యానమ్

శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠ దేవిగన్తవ్యం పునరాగమనాయ చ
ఉత్తిష్ఠ దేవిస్థాతవ్యం ప్రవిశ్యహృదయం మమ ॥

అథోపస్థానమ్.

సూత్రమ్॥ ఊర్ధ్వబాహుః సూర్యముదీక్షన్నుద్వయముదుత్యం చిత్రం తచ్చక్షుర్గాయత్ర్యా చ యథాశక్తి బిభ్రాడిత్యనువాక పురుషసూక్తశివసంకల్పమండల బ్రాహ్మణై రిత్యుపస్థాయ ప్రద-క్షిణీకృత్య నమస్కృత్యో పవిశేత్॥

హరిహరః ఊర్ధ్వౌ సూర్యాభిముఖౌ బాహూ యస్య స ఊర్ధ్వబాహుః సన్ సూర్యమాదిత్యముదీక్షన్ పశ్యన్ ఉద్వయమి-

త్యాదినోక్తభిశ్చతసృభిర్ఋగ్భిస్తథా గాయత్ర్యా యథాశక్తి స-హస్రాదిసంఖ్యయా ఆవృత్తయా విభ్రాడిత్యనువాకేన పురుషసూ-క్తేన సహస్రశీర్షేత్యాది షోడశర్చేన శివసంకల్పేన యజ్జాగ్రత ఇత్యాదినా షడృచేన మండల బ్రాహ్మణేన యదేతన్మండలం తపతీత్యాది నోపస్థాయ సూర్యం స్తుత్వా తమేవ ప్రదక్షిణీకృత్య నమస్కృత్య కాయవాఙ్మనోభిః ప్రణమ్య ఉపవిశేత్ ఆసీత

ఏవం త్రిరాయమ్యాసూన్ ఇత్యారభ్య ఉపవిశేదిత్యంతేన సూత్రసందర్భేణ కాత్యాయనాచార్యేణ సంధ్యోపాసనముక్తం తత్ కాణ్వమాధ్యందినానాం స్వగృహ్యోక్తత్వాత్ శాస్త్రానుష్ఠా-నసిద్ధికరమ్। యత్పునః శాఖాన్తరాధికరణన్యాయేనేదమేవ కల్ప-తరుకారప్రభృతిభిర్నిబంధకారైరాహ్నికపద్ధతికారైశ్చ స్మృత్యం-తరోక్తసన్ధ్యోపాసనవిధిసముచితం లిఖితం తత్సర్వశాఖాధ్యేతృసా-ధారణత్వాత్సర్వశాఖినామనుష్ఠానముచితమ్॥

బౌద్ధాయనః .—

బ్రహ్మహృదయేన వారుణీభ్యాం రాత్రిముపతిష్ఠత ఇమం మే వరుణ తత్త్వాయామీతి ద్వాభ్యామేవ ప్రాతఃప్రాక్తిష్ఠన్మైత్రీ-భ్యామహరుపతిష్ఠతే మిత్రస్య చర్షణీధృతో మిత్రో జనాన్యాతయతి ప్రజానన్నితి ద్వాభ్యామ్

ప్రాతః సన్ధ్యోపస్థానం కూర్మపురాణేఽపి .—

శ్లో॥ అథోపతిష్ఠేదాదిత్యముదయే సుసమాహితః।
మంత్రైస్తు వివిధైస్సౌరై ఋగ్యజుః సామసంభవైః॥

మైత్రైః=మిత్రదేవత్యైః॥ మిత్రస్య చర్షణీధృత ఇత్యాదిభిరి-త్యర్థః॥

మధ్యాహ్నసంధ్యోపస్థానం బ్రహ్మపురాణే.—

శ్లో॥ ప్రక్షిప్య చాఞ్జలిం సమ్యగుదుత్యం చిత్రమిత్యపి।
తచ్చక్షుర్దేవ ఇతి చ హంసః శుచిషదిత్యపి।
ఏతజ్జపే దూర్ధ్వ బాహుః సూర్యం పశ్యన్సమాహితః॥

సాయం సంధ్యోపస్థానమపి కౌర్మే.—

శ్లో॥ వారుణీభిస్తథాదిత్య ముపతిష్ఠేత్సమాహితః।

కాత్యాయనః.—

శ్లో॥ ఉచ్చిత్రిమృగ్ద్వయేనాథ చోపతిష్ఠే దనన్తరమ్॥
శ్లో॥ సన్ధ్యాద్వయేఽప్యుపస్థాన మేతదాహుర్మనీషిణః।
మధ్యేత్వహ్న ఉపర్యస్య విభ్రాడాదీచ్ఛయాజపేత్॥
కా. స్మృ ౨ ప్ర ౧౧ ఖం. ౧౦॥-౧౧ శ్లో.

అథ గాయత్రీజపః

తత్ర వ్యాసః.—

శ్లో॥ తేజోఽసీతి జపేన్మంత్రం గాయత్ర్యావాహనే ద్విజః।
ఆవాహ్య తు జపేత్ప్రాజ్ఞో గాయత్రీం తాం మహాఫలామ్॥
గాయత్ర్యేకపదీత్యాది గాయత్ర్యాః ప్రార్థనం చరేత్।
నమస్తే తురీయాయేతి నమస్కృత్య చ తాం జపేత్॥

ఆగచ్ఛ వరదే దేవీత్యాదినా అస్య వికల్పః। తేజోసీత్యాదేర్వాజసనేయిశాఖాపఠితత్వాత్తద్విషయత్వం వా। గాయత్రీధ్యానం శారదాతిలకే ముక్తావిద్రుమేతిశ్లోకేనాప్యుక్తమ్॥

జపప్రకారమాహ వ్యాసః

శ్లో॥ ప్రణవవ్యాహృతియుతాం గాయత్రీఞ్చ జపేత్తతః।
సమాహితమనాస్తూష్ణీం మనసా చాపి చిన్తయేత్॥

యోగియాజ్ఞవల్క్యస్తు అన్తేఽపి ప్రణవయోగార్థమాహ.

శ్లో॥ ఓంకారం పూర్వముచ్చార్య భూర్భువః-స్వ స్తథైవ చ।
గాయత్రీం ప్రణవం చాన్తే జప ఏవముదాహృతః॥

శ్లో॥ ధ్యాయేచ్చ మనసా మన్త్రం జిహ్వోష్ఠౌ న చ చాలయేత్।
న కమ్పయేచ్ఛిరో గ్రీవాం దన్తాన్నైవ ప్రకాశయేత్॥

శ్లో॥ కృత్వోత్తానౌ కరౌ ప్రాతః సాయం ముకుళితౌ కరౌ॥
మధ్యే తిర్యక్కరౌ ప్రోక్తౌ జప ఏవముదాహృతః॥

శ్లో॥ విధియజ్ఞాజ్జపో యజ్ఞో విశిష్టో దశభిర్గుణైః।
ఉపాంశుః స్యాచ్ఛతగుణః సాహస్రో మానసః స్మృతః॥

శ్లో॥ వినా శబ్దం జపో యస్తు చలజ్జిహ్వోద్విజచ్ఛదః।
ఉపాంశుం తం జపం ప్రాహుర్మనసా మానసం బుధాః॥

శ్లో॥ పూర్వాం సన్ధ్యాం జపం స్తిష్ఠే త్సావిత్రీమార్కదర్శనాత్।
పశ్చిమాన్తు సమాసీనః సమ్యగృక్ష విభావనాత్॥

మధ్యాహ్నే తు.—

శ్లో॥ తిష్ఠంశ్చేదీక్షమాణోऽర్కం జపం కుర్యాత్సమాహితః।
అన్యథాప్రాఙ్ముఖః కుర్యాత్సమాసీనః కుశాసనే॥

ఆసనాన్యాహ వ్యాసః,—

శ్లో॥ కౌశేయం కమ్బలం చైవ అజినం పట్టమేవ వా।
దారుజం బలపత్రఞ్చ ఆసనం పరికల్పయేత్।
నాదీక్షితశ్చోపవిశేత్ కృష్ణసారాజినే గృహీ॥

జపసంప త్త్రిప్రకారమాహవ్యాసః .—

శ్లో॥ మనఃసన్తోషణం శౌచం మౌనం మన్త్రార్థచిన్తనమ్।
అవ్యగ్రత్వ మనిర్వేదో జపసంసిద్ధిహేతవః॥

శ్లో॥ వస్త్రేణాచ్ఛాద్య స్వకరం దక్షిణం యః సదా జపేత్।
తస్య తత్సఫలం జప్యం తద్ధీనమఫలం భవేత్।

జపకాలే త్వక్షమాలాం గురోఽపి న దర్శయేత్ ॥

శ్లో॥ ఉల్లఙ్ఘితే తథా మేరౌ పతితే వాక్షసూత్రకే।
ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా ఘృతప్రాశనమాచరేత్ ॥

శ్లో॥ పఙ్క్తిలే శుష్కవస్త్రేణ స్థలే చైవార్ద్రవాససా।
జపో హోమస్తథా దానం తత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్ ॥

అథ జపమాలాప్రకారమాహ పాద్మే

శ్లో॥ అరిష్టం పత్రజీవశ్చ శంఖం పద్మం తథా మణిమ్।
కుశగ్రన్థిశ్చ రుద్రాక్షముత్తమం చోత్తరోత్తరమ్।

పాణిమాలా చేత్తమ్.—

శ్లో॥ అనామికాయా మధ్యే చ మధ్యాధః ప్రక్రమేణ చ।
తర్జన్యాదిగతా స్తే చ అక్షమాలా కరే స్థితా॥

అస్యార్థః। అనామికామధ్యరేఖామాదిం కృత్వా తదధః-క్రమేణ ప్రదక్షిణావర్తతర్జన్యా ఆదిరేఖా అన్తే కార్యా సేయం కరే స్థితా మాలా ఇత్యర్థః .—

ఆశ్రమవిశేషే జపవిశేషమాహ మనుః .—

శ్లో॥ బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చ శతమష్టోత్తరం జపేత్।
వానప్రస్థో యతిశ్చైవ ద్విసహస్రాధికం జపేత్ ॥

గృహస్థస్య సంఖ్యాన్తరముక్తం యామేన ,—

శ్లో॥ అష్టోత్తరశతం కుర్యాచ్చతుః పఞ్చాశికాపి వా।
సప్తవింశతికా కార్యా తతో నైవాధమా మతా।

దశావారమితి కార్యాన్తరాసక్తవిషయమ్

మన్త్రసిద్ధికామస్య చతుర్వింశతిలక్షజప ఉక్తః శారదాతిలకే.

శ్లో॥ తత్వలక్షవిధానేన భిక్షాశీ విజితేన్ద్రియః।
వ్యాహృతిత్రయసంయుక్తాం గాయత్రీం దీక్షితో జపేత్॥

కామ్యవిశేషేణాఙ్గుళివిశేషః .—

శ్లో॥ అఙ్గుష్ఠం మోక్షదం విద్యాత్తర్జనీ శత్రునాశనీ।
మధ్యమా ధనసిద్ధ్యై స్యాచ్ఛాన్తికర్మణ్యనామికా।
కనిష్ఠాకర్షణే జ్ఞేయా జయకర్మణి సిద్ధిదా॥

కూర్మచక్రే దీపం దత్వా జపే సర్వసిద్ధిరితి కూర్మచక్రముచ్యతే.—

శ్లో॥ వర్తులం నవకోష్ఠం తత్కృత్వా కూర్మాకృతింలిఖేత్।
స్వరయుగ్మక్రమేణైవ ఐన్ద్ర్యాదిష్వష్టసు దిక్షు చ॥

శ్లో॥ కాదీన్ వర్గాన్ తమీశాన్యాం తథా మధ్యే స్థలాధిపమ్।
తన్నామాద్యక్షరం యచ్చ కూర్మాస్యం తచ్చ దీపకమ్॥

శ్లో॥ తత్పార్శ్వకోష్ఠౌ హస్తౌ ద్వౌ అధోఽధః కుక్షిపాదకౌ॥
శేషం కోష్ఠం భవేత్పుచ్ఛం ముఖే సిద్ధిరనుత్తమా॥

శ్లో॥ కరస్థానే మహాక్లేశః కుక్షౌ దుఃఖమవాప్నుయాత్!
పదోర్హాని స్తథా పుచ్ఛే పీడా స్యాద్బన్ధనాదిభిః॥

శ్లో॥ మోక్షార్థీ వదనే కుర్యాద్దక్షిణే త్వాభిచారికః।
శ్రీకామః పశ్చిమే కుర్యాదుత్తరే శాన్తిదం భవేత్॥

శ్లో॥ ఈశాన్యే శత్రునాశః స్యాదాగ్నేయే శత్రువర్ధనమ్।
నైరృత్యే శత్రుభీతిః స్యాద్వాయవ్యే తు పలాయనమ్॥

శ్లో॥ గ్రామే దేవే వనే వాపి యత్ర కుత్రావలోకయేత్।
దీపస్థానే జపః కార్యః సర్వసిద్ధిమభీప్సుభిః॥

శ్లో॥ కూర్మచక్రమవిజ్ఞాయ యః కుర్యాజ్జపయజ్ఞకమ్।
తస్య జాప్యఫలం నాస్తి సర్వానర్థాయ కల్పతే॥
హోమస్తు .—

శ్లో॥ క్షీరాదనతిలా దూర్వా క్షీరద్రుమసమిద్వరైః।
పృథక్సహస్రత్రితయం జుహుయాన్మన్త్రసిద్ధయే॥

శ్లో॥ తత్త్వసంఖ్యాసహస్రాణి మన్త్రవిజ్జుహుయాత్తిలైః।
సర్వపాపవినిర్ముక్తో దీర్ఘమాయుః స విన్దతి॥

శ్లో॥ అరుణాబ్జైస్త్రిమధ్వక్తైర్జుహుయాదయుతం తతః।
మహాలక్ష్మీర్భవేత్తస్య షణ్మాసాన్నాత్ర సంశయః॥

శ్లో॥ బహునా కిమిహోక్తేన యథావత్సాధు సాధితా।
ద్విజన్మనామియం విద్యా సిద్ధా కామదుఘా మతా॥ ఇతి॥

ఇత్యుక్తప్రకారేణ యథాశక్తి జపం కృత్వా గాయత్రీ-ధ్యానం షడంగన్యాసంచ విధాయ ఉత్తమే శిఖరే దేవీతి గాయ-త్రీం విసర్జ్య బ్రహ్మార్పణం కార్యమ్॥ యోగియాజ్ఞవల్క్యః:—

శ్లో॥ కరే నీరం సమాదాయ దేవా గాత్వితి మన్త్రితః।
నివేదయేజ్జపం ప్రాతః ప్రయోగస్తత్ర కథ్యతే॥

శ్లో॥ ప్రాతః సన్ధ్యాంగభూతేన గాయత్ర్యాస్తు జపేన చ।
సాష్టేన శతసంఖ్యేన బ్రహ్మామే ప్రీతాం రవిః॥ ఇతి॥

అత్ర జపాత్ పూర్వం పశ్చాద్వా ఉభయత్ర వా ముద్రా-దర్శనీయాః అత్రాన్తరే గాయత్రీతర్పణముక్తమ్॥

అథ అభివాదనమ్

తత్ర యాజ్ఞవల్క్యః :—

శ్లో॥ సన్ధ్యాఞ్చ విధివత్కృత్వా సన్ధ్యయోరుభయోరపి।
తతోఽభివాదయేద్వృద్ధాన్ అసావహమితి బ్రువన్॥

శ్లో॥ అవాచ్యో దీక్షితో నామ్నా యవీయానపి యో భవేత్।
భో భవత్పూర్వకం త్వేనమభిభాషేత ధర్మవిత్॥ ఇతి యమః.

శ్లో॥ ఆయుష్మాన్ భవ సౌమ్యేతి వాచ్యో విప్రోఽభివాదనే।
అకారశ్చాస్య నామ్నోఽన్తే వాచ్యః పూర్వాక్షరః ప్లుతః॥

పాణినిరపి 'ప్రత్యభివాదేఽశూద్రే' ఇతి। ప్రత్యభివాదే టేః ప్లుతో భవతి న తు శూద్రే ఇతి సూత్రార్థః॥ స్త్రియామపి నిషేధ ఇతి కాత్యాయనవచనాత్ స్త్రియామపి ప్రత్యభివాదనవాక్యే న ప్లుతః। గోవిన్దరాజస్తు బ్రాహ్మణస్య నామ్ని శర్మోపపదం నిత్యం ప్రాగభిధాయ ప్రత్యభివాదన వాక్యే ఆయుష్మాన్ భవ సౌమ్య భద్ర ఇతి వదన్ నిరుపపదసోపపదోదాహరణానభిజ్ఞత్వమేవ నిజం జ్ఞాపయతి తథాచాయం ప్రయోగః ఆయుష్మాన్ భవ సౌమ్య దేవదత్తేత్యాది॥

శ్లో॥ యో న వేత్త్యభివాదస్య విప్రః ప్రత్యభివాదనమ్।
నాభివాద్యః స విదుషా యథా శూద్రస్తథైవ సః॥

శ్లో॥ జపయజ్ఞజలస్థాంశ్చ సమిత్పుష్పకుశానలాన్।
ఉదపాత్రాక్షభిక్షా (న్న) ధ్యాజ్యం వహన్తం నాభివాదయేత్।

శ్లో॥ పాషణ్డం పతితం వ్రాత్యం మహాపాతకినం శఠమ్।
సోపానత్కం కృతఘ్నఞ్చ నాభివాదేత్కదాచన॥ ఇతి బృహస్పతిః॥

శ్లో॥ యస్య దేశం న జానాతి స్థానం త్రైపూరుషం కులమ్।
కన్యాదానం నమస్కారం శ్రాద్ధం తస్మై వివర్జయేత్॥ ఇతి మనుః॥

శ్లో॥ సభాయాం యజ్ఞశాలాయాం దేవతాయతనేష్వపి।
ప్రత్యేకన్తు నమస్కారో హన్తి పుణ్యం పురాకృతమ్॥

తస్మాత్ సభాస్థేభ్యః సకృదేవ నమస్కుర్యాదితి భావః। సన్ధ్యాయాన్తు యమోక్తో విశేషః.—

శ్లో॥ జాయానపి కనీయాంసం సన్ధ్యాయామభివాదయేత్।
వినా పుత్రాంశ్చ శిష్యాంశ్చ దౌహిత్రం దుహితుః పతిమ్॥

అథ త్రికాలసంధ్యాప్రయోగః

ఓం నమో భగవతే కాత్యాయనాయ

సూర్యోదయాత్పూర్వం ఘటికాద్వయం ప్రాతః సన్ధ్యాయా ముఖ్యకాలః। తథా సాయం సూర్యాస్తమయాత్ పూర్వం ఘటికాద్వయమ్ । అథ సన్ధ్యాముపాసీత యా వహోరాత్రయోః సన్ధి యశ్చ పూర్వాపరాహ్ణయో స్తత్కాలభవా దేవతా సన్ధ్యా తాముపాసీత॥

తా. ప్రాతఃసన్ధ్య నుపాసించుటకు ముఖ్యకాలము సూర్యోదయమునకు ముందు రెండు ఘడియలకు, అట్లే అస్తమయమునకు ముందు రెండు ఘడియలకు సాయం సన్ధ్యోపాసనకు ముఖ్యకాలము (4 పుట 6 పంక్తిచూడుము) సకాలమునకు విత్తునాటని సస్యము లెట్లు సంపూర్ణముగ ఫలింపవో యట్లే ముఖ్యకాలమున జేయని సంధ్యయును.

రాత్రికిని బగటికిని ౧ బగటికిని రాత్రికిని ౨ పూర్వాహ్ణమునకును అపరాహ్ణమునకు ౩ గలియు సంధ్యాకాలములందగు దేవత యయిన సంధ్య నుపాసింప వలెను: అనగా నుదయమున రక్తవర్ణముగను, మధ్యాహ్నమున తెల్లగను, సాయంకాలమున నల్లగను నుండు సూర్యునియొక్క తేజశ్శక్తి నుపాసింపవలెను.

అట్లగుటచేత నేగదా యుత్పత్తిస్థితిలయములకు త్రిమూర్తి స్వరూపమైన యాతేజశ్శక్తికి నుదయమున గాయత్రి యని పేరిడి బ్రహ్మరూప, బాల, బాలాదిత్యమండలస్థ, రక్తవర్ణ యనియు, మధ్యాహ్నమున సావిత్రి యను పేరున రుద్రరూప, యువతి, యువాదిత్యమండలమధ్యస్థ శ్వేతవర్ణ యనియు, సాయంకాలమున సరస్వతి యను నామంబుతో విష్ణురూప, వృద్ధ, వృద్ధాదిత్యమండలమధ్యస్థ, శ్యామవర్ణ యని వర్ణింపగలిగిరి. (2 పుట 19 పంక్తి) అట్టి 'తేజశ్శక్తిస్వరూపుడను నేనగుచున్నాను' అను దృఢబుద్ధితో ధ్యానింపగలుగుటయే యుపాసనమనబడుచున్నది.(3 పుట 8పంక్తి)

అట్లు సంధ్య యనబడు తేజశ్శక్తి నుపాసించుటచే దీర్ఘాయుష్యము, ప్రజ్ఞ, యశస్సు, బ్రహ్మవర్చసము గలుగు ననుట కెంతమాత్రము సందేహము లేదు. (6 పుట 22 పంక్తి). ఈ సన్ధ్యోపాసనము నందలి ప్రతిమంత్రమునకు ౧ ఋషి, ౨ దేవత, ౩ ఛందస్సు, ౪ వినియోగములను (10పు. 20పం.) అర్థమును(9పు. 5పం.) తెలిసికొని చేయవలెను.

విష్ణుస్మరణమ్=మానసస్నానమ్

* శ్లో॥ అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాం గతోఽపి వా
యః స్మరేత్పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యంతర శ్శుచిః ॥

* శ్లో॥ గోవిన్దేతి సదా స్నానం గోవిన్దేతి సదా జపః ।

గోవిన్దేతి సదా ధ్యానం సదా గోవిన్దకీర్తనమ్ ॥

పుణ్డరీకాక్ష! పుణ్డరీకాక్ష! పుణ్డరీకాక్ష!

తా. ఎవడు (సదాచారము వలన) పరిశుద్ధుడయినను (దురాచారము వలన) నపరిశుద్ధుడయినను, కాలకృతమయిన స్థితులను బొందినవాడయినను, మనస్సునందు పుండరీకాక్షుని (తెల్లదామరవంటి కన్నులు గల విష్ణుని) దలచునో వాడు లోపల వెలుపల శుచిగలవాడు (అగును). ఎప్పుడును 'గోవిన్ద' అని స్నానము, 'గోవిన్ద' అని జపము 'గోవిన్ద' అని ధ్యానము 'గోవిన్ద' అని కీర్తనము (జేయువలయును) లేక ఎల్లపుడును 'గోవిన్ద' అనుటయే, స్నానము, జపము, ధ్యానము, కీర్తనము (అగును).

ఆచమనము (16 పుట)

* స్మార్తాచమనం కృత్వా। స్మార్తాచమనము జేసి

(16 పు. 4 పం. జూడుము) కాత్యాయన పరిశిష్ట సూత్రమునందు

'ఆమాగన్నిశసా' అనుమంత్రముతో జేసి 'వాఙ్మ ఆస్యే'

అని అంగన్యాసము (17 పు. 12 పం.) జేయువలయుననికలదు గాన కాత్యాయన సూత్రుల కెల్లరకు నిదియే ముఖ్యము. కొందఱిమతమున కుడిచేతియందలి బ్రహ్మతీర్థముతో నమంత్రముగా 3 తడవలు గాని భావశుద్ధికొఱకు నాల్గుతడవలు గాని యాచమించి పిమ్మట అంగన్యాసముచేసి కేశవాదులతో (19 పు. 15 పంక్తిలో కేశవనామములు కలవు) గూడ జేయవలశిన దని యున్నది మఱికొందఱ మతమునందు కేవల కేశవాదులతో జేయుటయే స్మార్తాచమనము. ఆచమనము జేయునపుడు చేత పవిత్రము ధరించి తూర్పు దిక్కునకుగాని ఉత్తర దిక్కునకు గాని తిరిగియుండవలెను. ఉదకాభావమయినపుడు, అసామర్థ్యుడయినపుడు దక్షిణకర్ణమును (కుడిచెవిని) స్పృశించవలయునని

కాణ్వశాఖ నుద్ధరించిన మహానుభావుడగు అనంతభట్టుచే రచింపబడిన విధానపారిజాతము నందలి తృతీయ స్తబకమునందున్నది.:—

' ఉదకాభావే అసామర్థ్యే చ దక్షిణం కర్ణం స్పృశేత్ । తదాహ బృహస్పతిః శ్లో॥ నిమిత్తేష్వేషు సర్వేషు దక్షిణం శ్రవణం స్పృశేత్ । ఆదిత్యా వసవో రుద్రా వాయురగ్నిశ్చ ధర్మరాట్ । విప్రస్య దక్షిణేకర్ణే నిత్యం తిష్ఠన్తి వైయతః॥ అత్ర హేతు మాహపరాశరః:—శ్లో॥ ప్రభాసాదీని తీర్థాని గఙ్గాద్యాః సరితస్తథా । విప్రస్య దక్షిణేకర్ణే వసన్తీతి మనోర్మతమ్)

ఉపవేశనమ్

* పృథ్వీత్యస్య ౧ మేరుపృష్ఠఋషిః ౨ కూర్మోదేవతా 3 సుతలం ఛందః ర అసనే (ఆసనారోహణే) వినియోగః

ఓం పృథ్వి త్వయా ధృతా లోకా దేవి త్వం విష్ణునా ధృతా।
త్వం చ ధారయ మాం దేవి పవిత్రం కురు చాసనమ్ ॥
(గాయత్రీకల్పే)

ఈ యుపవేశనమంత్రము గాయత్రీ కల్పములోనిది. దీనికి ఋషిదేవతాఛందస్సులను దెల్పినది వ్యాసులు. (శ్లో॥ పృథివ్యా మేరుపృష్ఠం తు ఋషిరిత్యభిధీయతే కూర్మ పృష్ఠం దేవతా తు సుతలం ఛంద ఈరితం ఆసనారోహణే తస్య వినియోగః ప్రకీర్తితః॥) తా. ఓ భూదేవి నీచే లోకములు వహింపబడినవి. దేవి నీవు విష్ణువుచే ధరింపబడితివి. నీవు నన్ను (భారమనక) వహింపుము మఱియు నీపీఠమును పవిత్రము చేయుము—

ప్రాణాయామః (25 పుట 17 ంక్తి)

1 ప్రణవస్య ౧ పరబ్రహ్మఋషిః ౨ పరమాత్మాదేవతా 3 దైవీగాయత్రీ ఛందః

2 సప్తానాం వ్యాహృతీనాం ౧ ప్రజాపతిఋషిః అగ్ని-వాయుసూర్య బృహస్పతి-వరు-ణేన్ద్ర-విశ్వేదేవా (క్రమాత్) దేవతాః గాయ-త్ర్యుష్ణి-గనుష్టుప్- బృహతీ-పంక్తి- త్రిష్టు- జ్జగత్య

౩ తత్సవితురిత్యస్య ౧ విశ్వామిత్రఋషిః ౨ సవితాదేవతా ౩ గాయత్రీ ఛందః

4 శిరోమంత్రస్య (ఆపోజ్యోతిరిత్యస్య వా) ప్రజాపతి ఋషిః ౨ బ్రహ్మాగ్నివాయుసూర్యాదేవతాః ౩ యజుశ్ఛందః సర్వేషాం (1.2.3.4) ప్రాణాయామే వినియోగః

* 1 ఓం భూః, ఓం భువః, ఓగ్ంసువః (సువః) ఓం మహః ఓం జనః, ఓం తపః, ఓగ్ంసత్యమ్॥ (2) ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥ 3 ఓ-మాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువః స్వరోమ్

(భూర్భువః స్వః అధ్యాయ ౩౬ అనువాక ౧ ఖండ ౩, గాయ-త్రీ అ ౩ అను ౩ ఖండ ౨౮)

తా. సంహితయందలి 36 అధ్యాయములో ముల్లోకములను దెలుపు వ్యాహృతి త్రియము మాత్రమే కలదు. యోగి యాజ్ఞవల్క్యులు లోనగువారలు ప్రాణాయామమందు సప్త వ్యాహృతులను, గాయత్రిని, శిరోమంత్రమును, ప్రణవ సహితముగా నుచ్చరించ వలయు నని తమ స్మృతులందు వ్రాసిరి. గాన వ్యాహృతు లేడును సప్తలోకములను దెలియజేయును. ఆలోకము లన్నియును ఓంకారమున కర్థమగు పరబ్రహ్మస్వరూపమే యని తెలుపుటకు ప్రతి వ్యాహృతికిని మొదట ఓంకారమునుజేర్చి పలుకు చున్నారు ఓంభూః-అనగా భూలోకము ఓంకార పదవాచ్యమగు పరబ్రహ్మము. దీప్తిక్రీడాయుక్తుడగు జగత్స్రష్టయొక్క తేజస్సును ధ్యానించెదము. ఆ తేజం బెట్టిదన మాబుద్ధివృత్తులను ధర్మార్థకామ మోక్షములందు ప్రేరేపించునదియు నెల్లరచే గోరబడదగినదియునయియున్నది.

శిరోమంత్రమున కర్థము:—నదులు, సముద్రములు మొదలగువానియందలి జలమును, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, మెఱుపు, లోనగువానియందలి తేజస్సును, తీపి, పులుపు, వగరు మొదలగు రసము లారును, దేవతలచే ద్రాగబడిన యమృతమును ఓంకారమున కర్థమగు పరబ్రహ్మమే॥

ప్రాణాయామము సమంత్రము (మంత్రసహితముగా చేయునది) అమంత్రము (మంత్రము లేక చేయునది) అని ద్వివిధము. సంధ్యాదిని దర్భపవిత్రము చేత నుంచుకొని ఒక్కొక్కటి 15 మాత్రలకాలము చొప్పున మూమ్మారు చేసి ఆయతప్రాణుడయి సకృత్తుగా ప్రణవము, వ్యాహృతులు, శిరోమంత్రము వీనితో గూడిన గాయత్రిని మూమ్మారు దలచుట సమన్త్ర ప్రాణాయామము.

అభ్యసించు విధము:—అభ్యాసకుడు మొదట లోని విషవాయువు వెలికిబోగొట్టి కుడిచేతి బొట్టనవ్రేలితో కుడిముక్కురము మూసికొని యెడమముక్కురముతో నెమ్మదిగా పూరకము చేయవలయును. అట్లు పూరించిన తర్వాత కుంభించి కుడిచేతి తర్జనీ మధ్యమవ్రేళ్ళతోగాని, మధ్యమానామికలతోగాని యెడమముక్కురము మూసి కుడిముక్కురమునుండి నెమ్మదిగా రేచకము చేయవలయును. వెలుపలి వాయువు లోనికి ప్రవేశపెట్టుట పూరకము. ప్రవేశపెట్టినదానిని నిలుపుట కుంభకము దీనియందే జపించవలయును. లోన నిల్పిన వాయువును వెలికి బోగొట్టుట రేచకము.

మంత్రములకు ఋషి, దేవత, ఛందస్సు, వినియోగము, వీనిని తెలియక పఠించినను, ఒకరిచే పఠింపించినను, మహాపాపి యగును (10పు. 20ప.) గాన వేదమునందలి మంత్రములకు వానిని దెలిసికొనుటకు భగవంతుడగు కాత్యాయనుడు సర్వానుక్రమసూత్రమును రచించెను. అందు ఓంకారమునకు "ఓ౩మితినామనిర్దేశో బ్రహ్మణః। ఓమితి పరమాక్షరస్య యోగినామాలంబభూతస్య పరమస్య బ్రహ్మణః ప్రణవాఖ్యం స్థూలాదిగుణయుక్తస్య బ్రహ్మా ఋషిశ్ఛందో గాయత్రం పరమాత్మా దేవతా। బ్రహ్మారంభే విరామే ప్రయోగహోమాదిషు యాగహోమాదిషు శాన్తి పుష్టి కర్మసు కామ్యనైమిత్తికాదిషు సర్వేషు వినియోగోఽస్య, గాయత్రి=తత్సవితుర్విశ్వామిత్రః సావిత్రీం గాయత్రీమ్) అ సప్తవ్యాహృతులకును శిరోమంత్రమునకు ఋషిదేవతాదులను యోగియాజ్ఞవల్క్యాదులు లోనగువారు దెల్పిరి. (శ్లో॥ వ్యాహృతీనాంతు సర్వాసా మార్షంచైవ ప్రజాపతేః। గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్ చ బృహతీ త్రిష్టుబేవ చ। పంక్తిశ్చ జగతీచైవ ఛందాస్యేతాని సప్తవై। అగ్నిర్వాయుస్తథా సూర్యో బృహస్పతిరపాంపతిః ఇన్ద్రశ్చ విశ్వేదేవాశ్చ దేవతాసముదాహృతాః। ఓమాపో జ్యోతిరిత్యేష మన్త్రో వై తైత్తిరీయకే। తస్య ప్రజాపతేరార్షం ఛన్దోహీనం యజుర్యతః। బ్రహ్మాగ్ని వాయుసూర్యాశ్చ దేవతా సముదాహృతాః। ప్రాణస్య యమనే చైవ వినియోగః ప్రకీర్తితః॥ ఇతి విధానపారిజాతే తృతీయస్తబకే) కృష్ణయజుర్వేదులకు ఛందస్సులేదు గాన యజుస్సే ఛందస్సనుచున్నారు.

సంకల్పః (పుట 27.13 పంక్తి)

శ్రీమహావిష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్యాద్యబ్రహ్మణో ద్వి-

తీయపరార్థే శ్వేతవారాహకల్పే వైవస్వతమన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే జంబూద్వీపే భారతవర్షే (భారత ఖండే) మేరోర్దక్షిణ దిగ్భాగే శ్రీశైలస్యేశాన్యప్రదేశే (గంగా గోదావర్యోర్మధ్యదేశే (కృష్ణా గోదావరులకు మధ్యదేశమునునుండువారు కృష్ణాగోదావర్యోర్మధ్యదేశే అనిచెప్పుకొనవలయును.) అగ్నికోణే ఆంధ్రదేశే అస్మిన్వర్తమానవ్యావహారిక చాంద్రమానే... ...సంవత్సరే... ...అయనే... ఋతౌ... మాసే... ...పక్షే... ...వాసరే శుభనక్షత్రే శుభయోగే శుభకరణ ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ శ్రీమాన్ ... ...గోత్రః ... ...నామధేయః శ్రీమతః - గోత్రస్య నామధేయస్య ధర్మపత్నీ సమేతస్య మమోపాత్తదురిత క్షయద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతఃసన్ధ్యాముపాసిష్యే (మధ్యాహ్నమునందు) మాధ్యాహ్నికసంధ్యాముపాసిష్యే (సాయంకాలమున) సాయం సంధ్యాముపాసిష్యే అని ఆయాకాలములందు చెప్పుకొనవలయును.

మార్జనమ్=మంత్రస్నానమ్ (పుట 28 పంక్తి 18

* ఆపోహిష్ఠేతి తిసృణాం ౧ సిన్ధుద్వీపఋషిః ౨ ఆపోదేవతా 3 గాయత్రీఛందః ౪ మార్జనే వినియోగః

ఓం ఆపోహిష్ఠా మయో భువః (ఇతి మస్తకే=(శిరస్సుపై దర్భతోగాని, దేవతీర్థముతోగాని యుదకము చల్లుకొనవలెను.) తాన ఊర్జే దధాతన (ఇతి భూమౌ అనగా పాదములపై) మహేరణాయ చక్షసే (ఇతి హృదయే=హృదయమందు)

౨ యోవః శివతమో రసః (ఇతిహృదయే) తస్య భాజయతే హనః (ఇతి భూమౌ) ఉశతీరివ మాతరః (ఇతి మస్తకే) తస్మా

అరంగమామవః (ఇతి మస్తకే) యస్య క్షయాయ జిన్వథ (ఇతి హృదయే) ఆపో జనయథా చ నః (ఇతి భూమౌ)

(ఆపో, అధ్యాయ ౧౨ అను ౫ ఖండ ౧, యోవః ౧౨-౫-౨ తస్మాఅరం ౧౨-౫-౪)

మార్జనమంత్రములు ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములు మూటియందుసమానమే

తా॥ విధానపారిజాతమున దు శుచియగు పాత్రిలోగాని, ఎడమచేతిగాని జలముందుకొని అందు 'శ్లో॥ గఙ్గే చ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి నర్మదే సిన్ధు కావేరి జలేస్మిన్ సన్నిధిం కురు॥ అని తీర్థావాహనఁ జేసి దర్భసహితమగు ప్రాదేశో (అంగుల్యగ్రములతో అనగా దేవతీర్థముతో శిరస్సునందు 3, హృదయమందు 3, పాదములమీద 3 మొత్తము తొమ్మిదిమార్జనలు (పు. 29 పం 2) జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాది దోషములతొమ్మిది దహించుటకు ఆపోహిష్ఠాది మంత్రములతో జేసికొనవలయుననియున్నది. (అథ కర్మ సఙ్కల్ప్య శుద్ధే పాత్రే సవ్యేపాణౌ వా ఆప ఆధాయ స్థిరే తృణాదికాళయే యావతి కర్మకుర్వీత తావత ఉదకస్య విభాగం కల్పయిత్వా తీర్థాని సంకల్ప్యావాహ్య తా అపః సదర్భేణ పాణినా ఆదాయాదాయ ... శిరసి మార్జయేదోంపూర్వం అథ ఆపో హిష్ఠేతి తిసృభిః॥ శ్లో॥ భూమౌ మూర్ధ్ని తథాకాశే మూర్ధ్న్యాకాశే తథా భువి। ఆకాశే భువి మూర్ధ్ని చ స్యాన్మన్త్రస్నానం విధీయతే॥) ఆకాశే=హృదయే। భూమౌ=పాదయోః.

తా॥ ఓజలములార మీరెల్లగకును స్నానపానాదులకు హేతువులగు (ఉపయోగపడుచు) సుఖమును గలిగించుచున్నారు. గాన రమణీయమగు పరమాత్మదర్శనమునకై మిమ్ము సేవించు మమ్ము పోషింపుడు. పరమాత్మను దర్శించుటయే మోక్షరూపమగు ఫలము అట్టిపూజనీయమగు ముక్తియనెడు గొప్పప్రయోజనముకై మీ భక్తులమగు మమ్ము పోషింపుడు అట్లు మోక్షము కలుగగానిచో బ్రతుకుట వ్యర్థమని యభిప్రాయము.

మఱియు నో జలంబులార మిగుల మేలు గలిగించునదియై మాధుర్యరూపంబగు మీ రసంబు కల దద్దాని కీ భూతలంబున మనుజరూపంబున వర్తిల్లు మమ్ములను పాత్రులనుగా జేయుడు. అనగా మిగుల మేలుజేయునదియు దివ్యనదియు నగు మీరసంబునకు మమ్ముల స్థానంబుగా (జేయుడని యర్థము. చెంబులు లోనగు పాత్రలయందు నీరుండులాగునమ యందుమీమధురరసంబుండు గాక యనిభావము. ఈవిషయంబున నిదర్శ

నము జూపుచున్నాడు. అట్లైన దమసంతానముయొక్క యభివృద్ధినిగోరుచు గొడుకుల యందును మనుమలయందును ప్రేమగలతల్లులు తమపిల్లలకు మంచిరుచి తియ్యని పదార్థముల బెట్టులాగున మీమధురరసంబునకు మమ్ములను బాత్రులనుజేయుడని భావము.

మఱియు నోజలంబులార మేము మిమ్ములను గడుశరణంబు నొందుచున్నారము. ఎందునకీశరణమునొందుట యనగా మాయొక్క యేపాతకజాలంబు నశించుటకొఱకు మీరు ప్రీతినిజెందెదరో యట్టిపాపంబుల క్షయంబుకొఱకె (మిమ్ములను శరణంబునొందుట).

ఓ జలములారా భక్తులయందు ప్రీతిగలవారగుటవలన మీరు మాపాపముల క్షయముకొఱకే మాభక్త్యనుసారముగా ప్రయత్నం బొనరించుచున్నారు. మేమిందు కొఱకే మీచరణంబులను శరణంబు జేసికొనుచున్నవారము. అట్లు మేము శరణంబు నొందకున్న మాపాతకంబులు మొదలంట నాశనమునకయి మీరు ప్రయత్నించు టెట్లు? అని భావము. మఱియు నో జలాధిష్ఠాన దేవతలార మమ్ములను, బిడ్డలను, మనుమలను గను సమర్థతగలవారినిగా జేయుడు. సర్వానుక్రమసూత్రమ్: ఆపోహ్యాపగ్ం సిన్ధుద్వీపస్త్ర్యృచం గాయత్రమ్.

సమన్త్రముదకపానమ్ (31-30 పుట 20-9 పంక్తి)

* ద్రుపదాదివేత్యస్య (మంత్రస్య) ౧ కోకిలరాజపుత్రఋషిః ౨ ఆపోదేవతా ౩ అనుష్టుప్ ఛందః ౪ (ఉదకప్రాశనే వినియోగః)

ఓం ద్రుపదాదివ ముముచానః స్విన్నః స్నాతో మలాదివ ।
పూతం పవిత్రేణేవాజ్యమాపః శున్ధన్తు మైనసః ॥ (అ.౨2 అ.1 ఖ.6)

స్వాహా అని జలప్రాశనముచేయుమనిరి.

తా॥ రాజులు దొంగతనము మొదలగు నపరాధము లొనర్చిన వాని పాదమును (కాలు దూరు నంతటి) రంధ్రముగల కొయ్యయందు బెట్టి చీల బిగియించెదరు. ఆ కొయ్యకే ద్రుపదమనిపేరు. అదే బొండకొయ్య. అట్టి బొండకొయ్యవలన విడుదలచేయ బడినవాడు దొంగతనము లోనగు నేరముల దోషంబుల దొలంగి శుద్ధుడని వ్యవహరింప బడునట్లును, చెమ్మటజెందినవాడు స్నానముజేసి శరీరమునుండి మఱికి బోగొట్టుకొని శుద్ధుడని చెప్పబడునట్లును, కమణయందు ఉత్పవనమునకయి యేర్పడిన పవిత్రముచేత

నేయు శుద్ధం బగునట్లును, ఈజలంబులు నన్ను పాపమునుండి విముక్తునిజేసి పరిశుద్ధుని జేయుగాక॥

ఈ మంత్రము జలప్రాశనయం దుపయోగింప బడుచున్నదని చెప్పుటకు పూర్వులు ముద్రించిన పుస్తకమునందలి " పూర్వమార్జనతః పశ్చాద్ద్వేదేవాజసనేయకే । ద్రుపదా నామగాయత్ర్యా త్వభిమంత్ర్య జలం పిబేత్, అను నిర్మూలశ్లోకము తప్ప వేరొక టిక్కడ చూపుటను లేదు. ఈ శ్లోకము కాత్యాయనస్మృతియందున్నదనిరిగాని ఎందరుజూచినను అది యచ్చట నగపడకున్నది గాన నిది కేవల కల్పితశ్లోకమయినట్లు క్రిందివానివలన గూడ నేటపడును. బృహస్పతిః—శ్లో॥ ద్రుపదానామ యా ఋగ్వై వేదే వాజసనేయకే। అన్తర్జలే త్రిరావర్త్య సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ యోగి యాజ్ఞవల్క్యః- ద్రుపదానామ సా దేవీ యజుర్వేదే ప్రతిష్ఠితా । అన్తర్జలే త్రిరావర్త్య ముచ్యతే బ్రహ్మహత్యయా॥ విధానపారిజాతే స్నానవిధౌ-శ్లో॥ ద్రుపదాం వా త్రిరావర్త్య ఆయం గౌరితి వా ఋచమ్ప్రాణాయామం సశిరసం జలేఽన్తస్త్రిర్జపేత్తథా। ఆవర్తయేద్వా ప్రణవం స్మరేద్వా విష్ణుమవ్యయమ్॥ అఘమర్షణే షట్పత్రా వాజసనేయి విషయాః॥ ఇతి, తత్రైవ సన్ధ్యావన్దన విధౌతు అథ గోకర్ణవత్ కృతేన పాణినా ఉదకమాదాయ నాసికాగ్రే ధారయన్ కృష్ణఘోరపురుషాకృతిం పాప్మానమాత్మానమన్తర్వ్యాప్యస్థితం విచిన్త్య సంయతప్రాణోఽఘమర్షణసూక్తం ద్రుపదామృచం వావర్త్య దక్షిణేన నాసావిలేన శనైః ప్రాణం రేచయన్ సర్వతస్స్వేనః సంహృత్య కృష్ణం స్వేన వర్త్మనా పాణిస్థ ఉదకే పాతితం ధ్యాత్వా తముదకమవేక్షమాణో వామతో భువి తీవ్రపాతేన క్షిప్త్వా తం పాప్మానం వజ్రహతం సహస్రధా దలితం భావయేదేష పాప్మవ్యపోహః। ఏనమేకే న కుర్వంతి। మార్జనేనైవతస్య వ్యపోహితత్వాత్। ఇతి ద్రుపదర్క్ (పాపశోధనీ) అని యుండుటే గాక స్మృతులం దెచ్చటజూచిన నిది యఘమర్షణమందే వినియోగింప వలయు నని తెలుపబడుచున్నదిగదా. మార్జనవలన బాహ్యశుద్ధియే గాని అన్తశ్శుద్ధి కలుగదు గాన మంత్రాచమన ముండితీరవలయును, గాన ప్రాతఃకాలమందు 'సూర్యశ్చ' అను మంత్రముతోను, మధ్యాహ్నమునందు 'ఆపః పునన్తు' అను మంత్రముతోను, సాయంకాలమున 'అగ్నిశ్చ' అను మంత్రముతోను మంత్రాచమనము చేయవలయును. ఇందునకు ప్రమాణము విధానపారిజాతమునందు (అథాచమనముదకమాదాయ సూర్యశ్చేతి పిబేదేతత్ సమస్త్రమాచమనమ్) (ఏవం సాయమపి విశేషస్తు సూర్యశ్చేతి మన్త్రే అగ్నిశ్చేతి బ్రూయాత్ అథ మధ్యన్దినే తు ఆపః పునన్త్వితి మంత్రాచమనం కృత్వా) అని గలదు గాన పేరునకు మాత్రమే ప్రథమశాఖయైయుండి సర్వవిషయములలో అన్నిశాఖలకన్న వెనుకనున్నది. ఇట్లుండుటకు దగిన గ్రంథములు లేకపోవుటయే యని తలచి కాణ్వుల కెల్లరకు సర్వవిషయముల నుపయోగపడుటకు అసమానమయిన విధానపారిజాత మను స్మృతినిబంధనమును రచించెను, గాన దీనికన్న ప్రమాణ మేమి గావలయును. 'ద్రుపదాదివ' అను మంత్రముతో నఘమర్షణము పునమార్జ

జపానంతరము చేయవలయును. ఆమంత్రమునే మఱల వ్రాసినచో గ్రంథవిస్తరమగును గాన (అఘమర్షణే వినియోగః) అనునది మాత్రమే మార్చి చెప్పుకొనవలయును.

* సూర్యశ్చమేత్యస్య । నారాయణఋషిః । సూర్యో దేవతా అనుష్టుప్ ఛందః । ఉదకప్రాశనే వినియోగః ॥

ఓం సూర్యశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః పాపేభ్యో రక్షన్తాం యద్రాత్ర్యా పాపమకార్షం మనసా వాచా హస్తాభ్యాం పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా అహస్తదవలుంపతు ఇదమహమామాపో అమృతయోనౌ సూర్యే జ్యోతిషి (పరమాత్మని) జుహోమి స్వాహా అని ఉదయమునందును. (ఆ,గృహ్యపసూ ఆ 1)

ఆపః పునన్త్వితిమంత్రస్య । నారాయణఋషిః । ఆపో దేవతా గాయత్రీ ఛందః । ఉదకప్రాశనే వినియోగః ॥

ఓం ఆపః పునన్తు పృథివీం పృథ్వీ పూతా పునాతు మామ్। పునన్తు బ్రహ్మణస్పతిర్బ్రహ్మపూతా పునాతు మామ్॥ యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యఞ్చ యద్వా దుశ్చరితం మమ । సర్వం పునన్తు మామాపోఽసతాఞ్చ ప్రతిగ్రహం స్వాహా॥ అని మధ్యాహ్నమునందును అగ్నిశ్చమేతి నారాయణఋషిః । అగ్నిర్దేవతా । అనుష్టుప్ ఛందః । ఉదకప్రాశనే వినియోగః । (ఆ,గృహ్యప ఆ 1)

ఓం అగ్నిశ్చ మామన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః పాపేభ్యో రక్షన్తాం యదహ్నా పాపమకార్షం మనసా వాచా హస్తాభ్యాం పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా అహస్తదవలుమ్పతు యత్కించదురితం మయి ఇదమహం మామమృతయోనౌ సత్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా అని సాయంకాలమునందును సమన్త్రాచమనము చేయవలయును.

అథ పునరాచమ్య । కేశవనామములతో మఱల ఆచమనముచేసి

పునర్మార్జనమ్ (31 పు 2 పం)

ఓంభూర్భువస్స్వః। ౧ ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య
ధీమహి। ధియో యోనః ప్రచోదయాత్॥ ౨ ఆపో హి ష్ఠా మయో
భువస్తా న ఊర్జే దధాతన। మహేరణాయ చక్షసే ౩ యో వః శి.
వతమో రసస్తస్య భాజయతేహనః। ఉశతీరివ మాతరః ౪ తస్మా
అరం గమామ వో యస్యక్షయాయ జిన్వథ। ఆపో జనయథా చనః

వెనుక బాహ్యాభ్యంతర దోష నివృత్తి చేసికొనునపుడు కలిగిన దోషశాంతికయి పునర్మార్జనమని కొందరనుచున్నారు 'పునర్మార్జనమునకయి విధానపారిజాతమునందు (అథ పునరాచమ్య మార్జయేత్ ప్రణవవ్యాహృతీభి (ర్ఋక్షు) ఆపోహిష్ఠేతి సూక్తేన గాయత్రీ శిరసా చాప్సు సాత్మానం పరిషిఞ్చేదేతన్మార్జనమ్॥

అఘమర్షణమ్.

ఈ అఘమర్షణము 'ద్రుపదాదివ' అను వెనుక జెప్పిన మంత్రముతో జేయవలయును. మార్జనవలననే పాపము తొలగి పోవుచున్నదని కొందరు దీనిని జేయుటలేదని విధానపారిజాత మను స్మృతి నిబంధనమందు గలదు.

శత్రుక్షయార్ఘ్యమ్ (32 పు 4 పం)

* సుమిత్రియాన ఇత్యస్య (మంత్రస్య) ౧ ప్రజాపతిఋషిః ౨ ఆపోదేవతా 3 అనుష్టుప్ఛందః ౪ శత్రుక్షయార్థే వినియోగః
ఓం సుమిత్రియా న ఆప ఓషధయః సన్తు దుర్మిత్రియాస్తస్మై సన్తు
యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మః॥ (ఆ. ౬ అ. ౫ ఖం ౪)

తా॥ ఓజలములార మాకు ఓషధులెల్ల స్నేహయుక్తము లయినవి (అనగా సరిజీవితవలె మేలుజేయునవి) యగుగాక మఱియు ఎవడు మమ్ములను ద్వేషించుచున్నాడో (మాపై పగగొనుచున్నాడో) ఎవనిని మేము ద్వేషించుచున్నామో అట్టివానికా యోషధులెల్ల శత్రుభూతము లగుగాక (కీడుచేయుగాక) 'సుమిత్ర్యానఆప' అను

యజుస్సుతో జలమును డోసిలియందుబట్టి 'దుర్మిత్రాస్తస్మైసన్తు' అను యజుస్సుతో శత్రువును మనస్సునందు ధ్యానించి (తలచి) నేలమీదికి జారగా విసరివేయవలయునని స్నానసూత్రమునందున్నది. విధాన పారిజాతమునందలి సంధ్యావిధానమునందు జెప్పక స్నానవిధియందుమాత్రమే జెప్పుటచేత స్నానసమయమునం దుపయోగించుకొనుట ముఖ్యము. సర్వానుక్రమసూత్రమ్ సుమిత్రియానఌఅంపమ్॥

పాపక్షయార్థమార్జనమ్.

* ఇదమాప ఇత్యస్య (మంత్రస్య) ఉచక్ష్యఋషిః। ఆపోదేవతా। అనుష్టుప్ఛందః। దురితక్షయార్థే వినియోగః॥

ఓంఇదమాపః ప్రవహతయత్కిఞ్చ దురితం మయి। యద్వాహమభిదుద్రోహ యద్వా శేపఉతానృతమ్॥ (అ 6 అను 5 ఖం 5)

ఓజలములార నేను అజ్ఞానమువలనగాని, బుద్ధిపూర్వకముగా నంతట ద్రోహము చేయుటవలనగాని, సాదుజనులను నిందించుటవలనగాని, మఱియు నబద్ధమాడుటవలనగాని కలిగిన దోషమును (మీ) ప్రవాహముతో నాకడనుండి తొలగించి వేఱొక తావున కు దీసికొనిపొండు. ఈమంత్రమును మధ్యాహ్నస్నానసమయమునందు కామ్యాఘమర్షణమునం దుపయోగింపదగినది. ఇందునకు ప్రమాణము విధాన పారిజాతమునందు (కామ్యాఘమర్షణే మన్త్రానాహ (యోగి) యాజ్ఞవల్క్యః జమ్వాకా నామ గాయత్రీ వేదే వాజసనేయకే అన్తర్జలే సకృజ్జప్త్వా బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి॥ ఇదమాప ఇమం మన్త్రముక్త్వా హ్యేనోవిముఞ్చతి। తద్విష్ణోరితిమన్త్రేణ స్నాయాదప్సుపునః పునః। గాయత్రీ వైష్ణవీ హ్యేషా పాపజాపత్యర్షికాస్మృతా॥) సర్వానుక్రమసూత్రమ్ ఇదమాపఌఆద్యనుష్టుప్॥

అర్ఘ్యమ్ (పు 32 పం 16)

అథాచమ్య (పునఃప్రాణానాయమ్య) ఆచనముచేసి (అద్య) పూర్వోక్తైవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం (ఉదయమాదు కాలాతిక్రమణ మఘునచో) ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యపూర్వకం ప్రాతరర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే అని చెప్పుకొనవలయును. ముఖ్యకాలము దాటినచో (ప్రాతరర్ఘ్యప్రదానంకరిష్యే) అని చెప్పుకొనిన బా

లను. మధ్యాహ్నమునందు (మాధ్యాహ్నికార్ఘ్య ప్రదానం కరిష్యే (మధ్యాహ్నమునకు ముఖ్య కాలాతిక్రమణము లేదందురు.) సాయంకాలమునందు (సాయమర్ఘ్యప్రదానమహం కరిష్యే (అనియు) ముఖ్యకాలాతిక్రమణము అయినపుడు ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యపూర్వకం సాయమర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే (అని చెప్పుకొనవలయును) ఉదయమున ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము.

ఉషస్త ఇత్యస్య (మంత్రస్య) గోతమ ఋషిః। ఉషోదేవతా। ఉష్ణిక్ ఛందః। ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య ప్రదానే వినియోగః॥

ఓం ఉషస్తచ్చిత్రమాభరాస్మభ్యం వాజినీవతి। యేనతోకంచ తనయంచ ధామహే॥ శ్రీసూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మణేనమః ఇదం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యం సమర్పయామి॥ (అ 33 అను 2 ఖం 2)

తా॥ ఓ వాజినీవతి (అనగా హవిర్లక్షణమైన అన్నముతో గూడిన క్రియకు వాజినియని పేరు అట్టిక్రియతో గూడినదానవగు ఉషోదేవత మాకు చిత్రమగు ధనమునిమ్ము. చిత్రమగుధనమెట్టిదనగా? ఏధనముతో పుత్రులను మనమలను పోషించుకొనుచున్నామో అట్టిధనం హవిస్సుగల ఓయుషోదేవతా యెప్పటికిని క్షీణించక మాపుత్రులును పౌత్రులును గూడను భవించునట్టి శాశ్వతైశ్వర్యము నొసంగుము. ఈమంత్రమును ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమునందుపయోగింపవలెనని ఏస్మృతియందును చెప్పబడలేదని కొంతవరకు సాహసింపవచ్చు ననుకొను నాకే స్మృతియందైనదగిన ప్రమాణముజూపినచో వందనపూర్వకంగా నందుకొనిసవరించుకొందును. కాలాతిక్రమణ మయినపుడు (పుట [illegible]) ప్రణవవ్యాహృతులతో గూడిన గాయత్రి శిరోమంత్రసహితము ముందర్ఘ్యమిచ్చుటగాని ముమ్మారు ప్రాణాయామము చేయుటవలనగాని 108 మారులు గాయత్రీజపము చేయుటవలనగాని ప్రాయశ్చిత్తమగుననిరి. విధాన పారిజాతమునందు (ముఖ్యకాలే సంధ్యావన్దనాకరణే ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే తత్ర వ్యాసః॥ శ్లో॥ ఆదిత్యేఽభ్యుదయాద్యస్య సన్ధ్యోపాస్తిమకుర్వతః స్నాత్వాప్రాణాంస్త్రీరాయమ్య గాయత్ర్యష్టశతంజపేత్॥ పారిజాతేతు॥ కాలాతిక్రమణే చైవ చతుర్థార్ఘ్యం ప్రదాపయేత్॥ మధ్యాహ్నమునందు ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య మున్నట్లెచ్చట నగపడదు. కానిమనపెద్దలు తాముముద్రింపించిన పుస్తకమునందుగల ధ్యాహ్నార్ఘ్య ప్రదానమునందలి మంత్రములనే ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యముగా మార్చిరి తా॥ ఉషోదేవతోష్ణిక్

అకృష్ణేనేత్యస్య (మంత్రస్య) హిరణ్యస్తూప ఋషిః సూర్యో దేవతా। త్రిష్టుప్ఛందః। ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యప్రదానే వినియోగః॥

(ఓం ఆ కృష్ణేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యఞ్చ।
హిరణ్యయేన సవితా రథేనా దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్
(అ 32 అ: ఖం 14) శ్రీసూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మణే నమః
ఇదం ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యం సమర్పయామి॥

సూర్యు డంతరిక్షమార్గమున మఱలమఱల వచ్చుచు (ఉదయించుచు) అమృతము ను = చావులేని ప్రాణమును, మర్త్యం = చావుగల శరీరమును వానివాని స్థానముల యందు స్థాపించుచును, సర్వలోకములను ప్రకాశింపజేయుచును బంగారముతో జేయబడిన రథముతో నూసమీపమునకు వచ్చుచున్నాడు. సర్వానుక్రమసూత్రం ఆకృష్ణేన హిరణ్యస్తూప అంగీరసః॥)

ఉదుత్యమిత్యస్య మంత్రస్య ప్రస్కణ్వఋషిః। సూర్యోదేవతా। గాయత్రీఛందః। (మధ్యాహ్నార్ఘ్యప్రదానే) వినియోగః। ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః। దృశేవిశ్వాయ సూర్యమ్॥ ఈమంత్రమును సూర్యోపస్థానమునం దుపయోగించవలయునని స్మృతులందుగలదుగాని ఇచ్చ నుపయోగమః యొచ్చటను జెప్పలేదు అర్థాదులు మధ్యాహ్నిక సూర్యోపస్థానమున వ్రాయబడును.

హగ్ంసః శుచిషదిత్యస్య (మంత్రస్య) వామదేవఋషిః। సూర్యోదేవతా। మధ్యాహ్నార్ఘ్యప్రదానే వినియోగః॥ఓం హగ్ంసః శుచిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్। నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా। గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతమ్బృహత్। (అ౧౧ అను ౭ ఖండ ౪)

తా॥ ఏపురుషుడు (నిత్యానిత్యాది) వివేకము కలుగుటవలన మాయనుగడచి మెలగునో ఆపురుషునకు సకలజగమును బ్రహ్మరూపమున తోచుచుండునని యర్థమీ మంత్రమునందు తెలియజేయబడుచున్నది. ఇందులకై జగంబునను వదించి చెప్పుచున్నాడు. (హానహింసాగత్యోః) అను ధాతువున హన్తియనగా నెల్లప్రదును బోవుచుండువాడు గాన హంసయనగా సూర్యుడు అట్టివాడై అనగానూర్య రూపంబున 'శుచిషత్'=శుద్ధం బగు జ్యోతిర్మండలంబునం దుండువాడు సూత్రాత్మస్వరూపంబున జగన్నివాస హేతు వగునది 'వసువు' అనగా వాయువు, వసురూపంబున 'అన్తరిక్షసత్'=ఆకాశమునం దుం

ఘ్నసది, హోమములకు నిష్పాదకమయి ఆహవనీయము లోనగు కామ్యములబరగు అగ్నిరూ హోతృరూపమున 'వేదిషత్' సోమయాగము లోనగు యాగములన్నిటియందు అంగభూతమైయుండు వేదియందుండునది అమావాస్యా తిథిని శేషంబున నపేక్షింపక భోజనమునకై యుండదందు దిఱుగువాడు అతిథి, ఆరూపంబున దురోణసత్ అనగా పరులయిండ్ల నుండు వట్టివాడు మనుష్యులయందు కర్మాధికారియగు జీవునిరూపంబున నుండునదియు, కాశీ ద్వారవతి లోనగు శ్రేష్ఠములగు పుణ్యక్షేత్రములందు పూజనీయమగు తీర్థరూపమున నుండునదియు, ఋతంబనగా సత్యమును వేదోక్తమునగు కర్మమునందు తద్ఫలరూపంబున నుండునది యువ్యోమంబున (ఆకాశంబున) నక్షత్రాది (జ్యోతిః) స్వరూపంబున నుండునదియు, నదీసముద్రాది జలంబువలన శంఖములు, మకరములు మొదలగు రూపముల జనించినదియు, గోవులవలన క్షీరాదిరూపంబున జనించినదియు, ఋతంబనగా సత్యవచనము. అందు కీర్తిరూపంబున జనించినదియు అద్రులనగా పర్వతములు అందు వృక్షాదిరూపంబున జనించినదియు, నీతీరున హంసము మొదలు అద్రిజమువరకు దెలియజేయబడిన యీ జగత్తంతయు ఋతంబనగా సత్యంబగు బృహత్తనగా బ్రహ్మము.

'ఆకృష్ణేన, హంసః' అను నీమంత్రములు రెంటికిని మధ్యాహ్నార్ఘ్య ప్రధానమునందేగాని ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమునందు గాదని విధాన పారిజాతమునందున్నది. (ఆకృష్ణయా హంసవత్యావాత్రిః సకృద్వార్ఘ్యము త్రిష్యం)ఇక సాయంకాలమున ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము.

ఆరాత్రి ఇత్యస్య (మంత్రస్య) కుశికా భరద్వాజదుహితా ఋషిః రాత్రిదేవతా (పథ్యా) బృహతీఛందః । ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యప్రదానే వినియోగః ॥

ఓం ఆ రాత్రిపార్థివగ్ం రజః పితురప్రాయి ధామభిః దివః సదాగ్ంసి బృహతీ వితిష్ఠస ఆ త్వేషం వర్తతే తమః ॥
(అధ్యా ౩౮ అను 2 ఖండ 1)

ఓ రాత్రి (ప్రేరకుడవగు నో భగవంతుడ) నీచే పృథ్వీసంబధమైన లోకము, మధ్యమలోకముయొక్క స్థానములతోగూడ నంతట పూరింపబడినది స్వర్గలోకముయొక్క స్థానములనుగూడ మహదూపమునుచు (మహదూపుడవగుచు) నాక్రమించుచున్నావు (అయినను) తమము అనగా (అజ్ఞాన) మనెడి అంధకార మావరించుచున్నది. రాత్రి ప్రేరకుడవగు ఓ భగవంతుడా నీవు ముల్లోకముల నావరించియున్నను తీవ్రమగు అజ్ఞానమంతట నగపడుచున్నదిగాన అట్టిఅజ్ఞానమును నశింపజేసి రక్షింపుమని తాత్పర్యము ॥

మనమే మంత్రమే క్రియయం దుపయోగించుకొనుట కెట్టైన వేదో యొక్క ఋషివచనము ప్రమాణముండవలయునుగదా ఇదివరకు మనపెద్దలు ముద్రించిన పుస్తకములలో నుదయమున ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము 'ఉపస్త' అను మంత్రముతోను మధ్యాహ్నమున '౧ ఆకృష్ణేన ౨ ఉదుత్యం ౩ హంసః' అను నీమూడు మంత్రములతోను సాయంకాలమున ౧ ఆరాత్రి అను మంత్రముతో నీయవలయునని వ్రాసిరిగాని ఆయా కాలములందిట్లు చేయుటకు ప్రమాణము శ్రీ స్మృతులందును గానరావు. మధ్యాహ్నమున ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమునం దుపయోగించిన మంత్రములలో 'ఆకృష్ణేన' హంసః అను రెండుమాత్రము ప్రాయశ్చిత్తమునం దుపయోగింపక అర్ఘ్యప్రధానమునం దుపయోగించవలసినదని విధాన పారిజాతమునందున్నట్లు పైనవ్రాసితిని. కొందరిమతమున తత్సవితుః, అను మంత్రమును వ్యాహృతిత్రయముతో మధ్యాహ్నం బొకమారీ వలయుననియు మఱికొందరి మతమున ఆకృష్ణేన హంసః అను రెండు మంత్రములతో నీయవలయునని యున్నది.

సంధ్యకు ప్రాతఃకాలమున 'గాయత్రి' యనియు మధ్యాహ్నము 'సావిత్రియనియు' సాయంకాలమున 'సరస్వతియనియు పేర్లుగలవుగాన ప్రాతఃకాలమున అర్ఘ్యప్రదానము॥

భూర్భువః స్వరితి మహావ్యాహృతీనాం పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్ఋషిః। అగ్నివాయుసూర్యా దేవతాః। గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుభశ్ఛందాంసి। గాయత్ర్యా (ఇక్కడనే మధ్యాహ్నమున సావిత్ర్యా అనియు సాయంకాలమున సరస్వత్యా అనియు జెప్పుకొనవలయును. నామభేదములేక తత్సవితుః అని కొందరు చెప్పుకొనుటయుగలదు. విశ్వామిత్రఋషిః సవితా దేవతా గాయత్రీ ఛందః అర్ఘ్యప్రదానే వినియోగః। ఓం భూర్భువః స్వః। ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥ (36 అ 1 అ 3 కం) శ్రీసూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మణేనమః ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి॥ అని ఉదయమున 3 మారులు మధ్యాహ్నమునందు 1 మారు సాయంత్రము 3 మారులు అర్ఘ్యము లియ్యవలెను.

అని అర్ఘ్యమిచ్చునపు డుండవలసిన నియమములు ౧ ప్రాతర్మధ్యాహ్నములందు నిలచి రెండుపాదములనుదగ్గరగజేర్చి చీలమండల నెత్తియుంచుటయు జలమునందుగాని, జలములేనపుడు శుభ్రమగు స్థలమునందు నిలుచుట (౨) సాయంకాలమున కూర్చుని శుభ్ర

మగు స్థలమునందు వదలుట (3) అంగుష్టమును తర్జనిని గలయనీకుండుట అలాగా బొట్టన వ్రేలిని రెండవవేలిని గలపకుండుట (4) అంజలియందుండు ఉదకము పుష్పములతో గాని లేనపుడు బిల్వపత్రములతో గాని కలిసియుండుట (5) సూర్యుని జూచుచు (గోశృంగ మాత్రము) ప్రాదేశమాత్రమెత్తివదలుట—కొందరు గాయత్రియొక్క ప్రయోగముచే ముఖల వచ్చుటలేదని, "ఉత్తిష్ఠ దేవి గన్తవ్యం పునరాగమనాయ చ। ఉత్తిష్ఠ దేవి స్థాతవ్యం ప్రవిశ్య హృదయం మమ॥" అని కొందరును॥ మఱికొందరు

అంజలియందు జలముపట్టి బ్రహ్మాస్త్రము, బ్రహ్మదండము శక్తిని ప్రయోగించవలయుననియు(34 పుట 20 పంక్తి) చెప్పుచున్నారు. ఇదంతయు తాంత్రికసంధ్యావిషయము కాని వైదికసంధ్యావిషయముకాదనియు వేదమునందును తదనుసారములగు మన్వాదిస్మృతులందును చెప్పబడుంకుట చేజేయనక్కరలేదని కొందరియభిప్రాయము. కావలసినవారు 35 పుట జూచుకొనవచ్చును. గాయత్రీమంత్రముతో నర్ఘ్యమిచ్చి నాసాదక్షిణరంధ్రముగుండ ముఖలతేజస్సును శిరోమంత్రముతో ఆధారమండపమునందు స్థాపించుకొనవలయునని ఆశ్వలాయన నిమతము (33 పుట 4 పంక్తి)

సూర్యోపస్థానమ్ (35 పుట 18 పంక్తి)

(ప్రాతఃకాలే) మిత్రస్యేత్యాది పంచానాం మంత్రాణాం గాయత్రీఛందః ప్రథమస్య విశ్వేదేవా ఋషయః। ద్వితీయచతుర్థయోః శ్యావాశ్వోనామఋషిః। తృతీయస్య విశ్వామిత్రఋషిః। పంచమస్య మేధాతిథిఋషిః। ఆద్యస్య మిత్రోదేవతా। ఇతరేషాం చతుర్ణాం మంత్రాణాం సూర్యోదేవతా సూర్యోపస్థానే వినియోగః

ఓం మిత్రస్య చర్షణీధృతోఽవో దేవస్య సానసి। ద్యుమ్నం చిత్రశ్రవస్తమమ్॥ (12.6.3) దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం ప్రసువయజ్ఞపతిం భగాయ। దివ్యోగన్ధర్వః కేతపూః కేతం నః పునాతు। వాచస్పతిర్వాచం నః స్వదతు (12.1.7) తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ (3.3.27) విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ। యద్భద్రం తన్న ఆసువ (34-1-3)

విభక్తారగ్ం హవామహే వసోశ్చిత్రస్య రాధసః । సవితారం నృచక్షసమ్॥ (34-1-4)

మిత్రస్యేత్యస్యమంత్రస్య। విశ్వామిత్రఋషిః। మిత్రోదేవతా। గాయత్రీఛందః। దేవసవితురిత్యాది చతుర్ణాంమంత్రాణాం। సవితాదేవతా। ప్రథమతృతీయయోర్నారాయణఋషిః। ద్వితీయస్య విశ్వామిత్రఋషిః। చతుర్థస్య మేధాతిథిఋషిః। అద్యస్యత్రిష్టుప్ ఛందః। ఇతరేషాంత్రయాణాం మంత్రాణాంగాయత్రీఛందః। సూర్యోపస్థానే వినియోగః॥ అని చెప్పఁకొనిన ఋషిదేవతాదులు తప్పుగానుండును॥

స్మృతులందు 'మిత్రస్య' అను మంత్రము మొదలు వరుసగా మూడింటితో సూర్యోపస్థానము జెప్పవలయునని కలదుగాని 34 వ యధ్యాయమునందుగల పురుషమేధమునందు సూర్యావాహనకై వినియోగింపబడుచున్న దేవసవిత అను వరుస నాల్గు మంత్రములిచ్చుట నుపయోగింపవలయునని యేధర్మశాస్త్రమునందు గలదో తెలియరాకున్నది. ౧ (మిత్రస్య) తా॥ మేము మనుష్యులను భరించువాడును దీప్యమానుడును నగు సూర్యునియొక్క సనాతనమైన రక్షణమును, మిగుల వినదగిన యశస్సును ప్రార్థించుచున్నాము (౨) (దేవసవిత) సర్వమునకు నంతర్యామి (లోపలనుండువాడు) నగు ఓ దేవా [illegible]మును నడపుము మఱియు ననుష్ఠానరూపమగు నైశ్వర్యముకొఱకు ప్రేరేపించుము. ఈతీరున మండలాధిష్టుడగు పురుషునిజెప్పి ఇప్పుడు మండలమునుగూర్చి చెప్పుచున్నాడు. నీప్రసాదముచే దివ్యమగు కిరణములను ధరించువాడును కేతనగా అన్నము దానిని శుద్ధిజేయువాడును నగు సూర్యమండల రూపదేవుడు మాఅన్నము శుద్ధిజేయుగాక మఱియు నీప్రసాదమువలన ప్రజాపతి మాకువిర్లక్షణమైన అన్నము నాస్వాదించుగాక (3) గాయత్రీ[illegible]తమునకు ముందువివరముగా దెలుపబడును (౪)(విశ్వాని) ఓ సవిత పాపములను దొలఁగించి శుభము గలిగించుదానిని మాకొసగుము (౫) విభక్తారం) వసువుయొక్క చిత్రమగు ధనమును వారివారి కర్మానుసారము పంచియిచ్చువాడును, ఏమనుష్యుల నెట్లు జూడవలయునో వారి నాలాగున జూచువాడును నగు సవితను మేము బిలుచుచున్నాము॥

విధాన పారిజాతమునందు సూర్యోపస్థానము జేయుక్రమము మీక్రిందివిధముగానున్నది. (సూర్యోపస్థానే విశేషమాహ శ్లో॥ హస్తాభ్యాంస్వస్తికంకృత్వా ప్రాతస్తిష్ఠేద్దివాకరం। మధ్యాహ్నేతుభుజౌబాహూ సాయంముకుళితాకరా॥ తత్రమంత్ర విశేషమాహ దేవలః॥ శ్లో॥ మిత్రస్య చర్షణీ స్తిస్రో వసవ స్త్వేతి చోదయేత్ । ఇమంమేతి చతుష్కేణ సాయం కుర్యాదుపస్థితిమ్॥ ఇట్లుండుటచేతఉదయమున సౌర్యోపస్థానము॥

మిత్రస్యేత్యాదిత్రయాణాం మంత్రాణాం। విశ్వామిత్రఋషిః

మిత్రో దేవతా ఆద్యస్య గాయత్రీఛందః । ద్వితీయతృతీయయోర్బృహతీఛందః । సర్వేషాం సూర్యోపస్థానే వినియోగః ॥ ఓం మిత్రస్య చర్షణీధృతోఽవో దేవస్య సానసి । ద్యుమ్నం చిత్రశ్రవస్తమమ్ ॥ దేవస్త్వా సవితోద్వపతు సుపాణిః స్వఙ్గురిః సుబాహురుత శక్త్యా । అవ్యథమానా పృథివ్యామాశా దిశ ఆపృణ ॥ ఉత్థాయ బృహతీ భవోదు తిష్ఠ ధ్రువా త్వమ్ । మిత్రైతాం త ఉఖాం పరిదదామ్యభిత్త్యా ఏషా మాభేది ॥ (అధ్యా 12 అను 6 ఖండ 3-4-5)

(మాధ్యాహ్నికకాలే) ఉద్వయముదిత్యమితిద్వయోః ప్రస్కణ్వ ఋషిః సవితా దేవతా । ప్రథమస్యానుష్టుప్ఛందః । ద్వితీయస్య గాౘయత్రీఛందః । చిత్రం దేవానామిత్యస్య కుత్స ఋషిః సవితా దేవతా । త్రిష్టుప్ఛందః । తచ్చక్షురిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః । సూర్యో దేవతా । పంక్తిశ్ఛందః । సూర్యోపస్థానే వినియోగః (అని చెప్పవలసినదానికి) ఉద్వయం, ఉదుత్యం, చిత్రం తచ్చక్షురిత్యేతేషాం, మంత్రాణాం । గాయత్రీఛందః కణ్వపుత్రప్రస్కణ్వ ఋషిః । సూర్యో దేవతా । సూర్యోపస్థానే వినియోగః (అని ఋషిదేవతాదులు సంబంధము లేకయే చెప్పుచున్నారు).

ఓం ఉద్వయం తమసస్పరి స్వః పశ్యన్త ఉత్తరమ్ । దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్ ॥ ఉదు త్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః । దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ॥ చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః । ఆప్రా ద్యావా-

పృథివీ అన్తరిక్షగ్ంసూర్య ఆత్మా జగత స్తస్థుషశ్చ॥ తచ్చక్షుర్దేవ-
హితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్। పశ్యేమ శరదః శతం జీవేమ శర-
దః శతగ్ం శృణుయామ శరదః శతమ్ ॥ (ఉద్వ అ 22-1-7 ఉదు
అ ౭-2-1 చిత్రం 8-17-1 తచ్చక్షు 36-1-24.)

సూత్రమునందు (35 పుట 19 పంక్తి) ‘ఉద్వయముదుత్యం చిత్రంతచ్చక్షుర్గాయత్ర్యాచ’ అని యుండగా నేల గాయత్రిని సూత్రము నదలి మిగిలిన మంత్రములతో సూర్యోపస్థానము జెప్పుచున్నారో తెలియకున్నది మఱియు శక్త్యనుసారముగ విభ్రాడనువాకము, పురుషసూక్తము, శివసంకల్పము, మండలబ్రాహ్మణము వీనితో గూడ చేతులెత్తి చెప్పుమని సూత్రమునందే కలదు. తా॥ (ఉద్వయం) శ్రేష్ఠతరమగు స్వర్గలోకమును జూచుచు చీకటిమెండుగా నిండుకొన్న (లేక మిగుల అజ్ఞానముతో గూడిన) మాలోకమునుండి వెలికివచ్చితిమి (పాపరహితులమైతిమి) మఱియు దేవలోకమున నుండు (లేక దేవులందరికన్న దానాదిగుణములతో గూడియున్న) వాడగు సూర్యుని స్తోత్రములచే నుపాసించుచు సూర్యరూపమగు తేజస్సును బొందితిమి (బ్రహ్మ స్వరూపము నంటితిమని యర్థము) సూర్యదేవత్యానుష్టుప్ ప్రస్కణ్వఋషిః। (ఉదుత్యం) ద్యోతమానుడును లేక ఆకాశమునందుండువాడును (జ్ఞానమునుగాని ధనమునుగాని కలిగించువాడనియుగూడ నర్థము) సర్వమునకు ప్రేరకుడునగు ఆదిత్యునకు కిరణము లూర్ధ్వముగా బోవుచున్నవి. ఎందుకన జగత్తును జూచుటకు (వ్యాపించుటకు) జనులందరెట్లు జూచుచున్నారో యట్లే యూర్ధ్వముఖముగా వహించుచున్నవని యర్థము. సూర్యదేవత్యా గాయత్రీ ప్రస్కణ్వః (చిత్రందేవనాం) ఇచ్చట పరాపరరూపముచేనున్న సూర్యుడు స్తోత్రము చేయబడుచున్నాడు. సూర్యుడాశ్చర్యకరముగ నట్లుదయించెను. (ఉదయించుచు స్వప్రకాశముచే చీకటిని బోగొట్టుచు ఇతరములకు ప్రకాశమునిచ్చుట ఆశ్చర్యము) కిరణసమూహమునకు గాని దేవతాసమూహమునకుగాని ఆశ్రయుడైనట్లే మిత్రవరుణాగ్నులకు నేత్రమువలె ప్రకాశకుడని యర్థము.

అందుచే మిత్రాదులకు చక్షువగు సూర్యుడుదయించి భూమ్యాకాశములను దన తేజస్సుచే నిండించుచున్నాడు ఈతీరున అపరరూపముచే స్తుతించి పరరూపముచే స్తోత్రము చేయుచున్నాడు. జగమునందలి స్థావర జంగమములకు నంతర్యామియైనవాడు. (మమ్మురక్షించుగాక) పురోతిష్టుప్ కుత్సదృష్టా (తచ్చక్షు) ఈమంత్రములచే నేమహావీరుడు మాచే స్తోత్రముచేయబడెనో అట్టి చక్షువగు అనగా జగములకు నేత్రభూతమగు ఆదిత్యరూపము తూర్పుదిక్కునం దుదయించుచున్నది. అదెట్టిదన దేవతలచే స్థాపింపబడినది (లేక) దేవతల కిష్టమైనదియు శుద్ధమైనది (ప్రకాశముగలది పాపాసంస్పృష్ట

హైనదని యర్థాంతరములు) అట్టిదానియొక్క ప్రసాదముచే నూరుసంవత్సరముల పర్యంతము ఆరోగ్యైశ్వర్యములతో గూడియుందుము అట్లే అపరాధీన జీవనులమగుచును పరమాత్ముని శృతివాక్యములతో వినెదము. (తచ్చక్షుః సం క్రిః సారీ)

(సాయంకాలే). ఇమంమేవరుణ। తత్వాయామీత్యనయోర్మంత్రయోః శునశ్శేప ఋషిః। వరుణో దేవతా। ప్రథమస్య గాయత్రీ ఛందః। ద్వితీయస్య త్రిష్టుప్ఛందః। సూర్యోపస్థానే వినియోగః। (అనుదానికిబదులుగా) ఇమంమేవరుణేత్యస్య మంత్రస్య గాయత్రీఛందః తత్వాయామీత్యస్య మంత్రస్య త్రిష్టుప్ఛందః ఉభయోః శునశ్శేప ఋషిః।వరుణోదేవతా।సూర్యోపస్థానేవినియోగః। (అని చెప్పుచున్నారు)

ఓం ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవమద్యా చ మృళయ। త్వామవస్యురాచకే॥ తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః। అహేళమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ంస మా న ఆయుః ప్రమోషీః॥ (ఇమం 23-1-1 తత్వాయామి 23-1-2)

నేను జూచినంతలో ఋషిదేవతాదులు తత్వలేక వ్రాసినది యీ రెండు మంత్రములకును గాయత్రికిని (ఇమంమే) ఓవరుణుడ రక్షింపుమని ప్రత్యక్షమగు మంత్రవాక్కులతో నిన్ను నేజేయు జాహ్వానమును వినుము మఱియు కాలవిలంబనము జేయక గాపాడుమని కోరుచున్న నన్ను సుఖింపజేయుము. సూ॥ వరుణదేవత్యే గాయత్రి త్రిష్టుభౌ శునశ్శేపదృష్టే॥ (తత్వాయామి) ఓవరుణ ఏవస్తుగాను యజమానుడు హవిస్సులతో (హవిస్సులనిచ్చి) గోరుచున్నాడో యావస్తువును నిన్ను యాచించుచున్నాను. మిక్కిలి కొనియాడబడు వరుణుడ కోపపడక నీలోకమునందు నన్ను జాగ్రత్తతో జూగుము మఱియు మాయొక్క యాయువును నాశముజేయకుము. కాత్యాయనసూత్రిమ్ తత్వావారుణీం త్రిష్టుభగ్ం శునశ్శేపః॥

ప్రదక్షిణమంత్రః

అసావాదిత్యేత్యస్యమంత్రస్య। బ్రహ్మఋషిః। ఆదిత్యోదేవతా అనుష్టుప్ఛందః। భూప్రదక్షిణే వినియోగః। (అని వ్రాసిరి) ఇది చిన్నివాక్యము దీనికి ఋషిదేవతాదులు దేనినిబట్టి యట్లువ్రాసిరో తెలియదు.

అసావాదిత్యో బ్రహ్మ (ఆ, గృహ్యప, అ ౧)

తా॥ మనకన్నుల కగపడు నీయాదిత్యుడే బ్రహ్మమని ప్రదక్షిణముగా దిరుగుచు పరిషేచనము (చుట్టును నీళ్ళు విడుచుట) జేయుమని కలదు. (అర్ఘ్యానన్తరం సన్ధ్యాతర్పణముక్తమ్) అర్ఘ్యానన్తరము సంధ్యాతర్పణము జేయుమని విధాన పారిజాతమునందు నొక్కి వ్రాసెను. ఏల మనవారు సేయకున్నారో తెలియదు. (శౌనకః, అర్ఘ్యాన్తే వాజసాన్తే వాప్రాగాసీనః కుశాసనే సంధ్యాసు తర్పణం కార్యం స్మృత్వా ఋష్యాదికం తతః॥ ఋషిర్వ్యాసః సముద్దిష్టో బ్రహ్మదైవతముచ్యతే। ఛన్దో గాయత్రికంచైవ వినియోగస్తు తర్పణే॥ అనియున్నది. ఈ తర్పణమునకు మరిందొక చిన్ని విషయము తెలిసికొన వలసియున్నది. మనవారలు 'తర్పయామి' అనినచో తైత్తిరీయ మనియు 'తృప్యతామ్' అనగా వాజసనేయమనియు దలచుచున్నారు గాని 'తర్పయామి' అనుట కాత్యాయన మతమనియు 'తృప్యతామ్' అనుట యోగియాజ్ఞవల్క్య మతమనియు నెఱుగరని యనుకొనవలసి వచ్చినది. (విధానపారిజాతే, యోగీతు శ్లో॥ తృప్యత్విత్యసముచ్చార్య తృప్యతామిత్యథాపివా। విధిజ్ఞః ప్రక్షిపేత్తోయం దేవాదీనామశేషతః॥ అముం తర్పయామీతి వా ప్రయోగః। నామాన్తే తర్పయామీత్యాదావోమితిచ బ్రువన్। ఇతికాత్యాయనోక్తేః। తథా చ యథామతి ప్రయోగవ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా॥ గాన ఉదయమున సంధ్యాతర్పణము·

ప్రయోగస్తు. ఓం భూః పురుషం తర్పయామి। ఓమృగ్వేదం తర్పయామి। ఓం మండలం తర్పయామి। ఓం హిరణ్యగర్భరూపిణం తర్పయామి। ఓం ఆత్మానం తర్పయామి। ఓం గాయత్రీం తర్పయామి। ఓం వేదమాతరం తర్పయామి। ఓం సాఙ్కృతిం తర్పయామి। ఓం సన్ధ్యాం తర్పయామి। ఓం కుమారీం తర్పయామి। ఓం బ్రాహ్మీం తర్పయామి। ఓముషసం తర్పయామి। ఓం నిర్మృజం తర్పయామి। ఓం సర్వసిద్ధికరీం తర్పయామి। ఓం సర్వమన్త్రాధిపతీం స్తర్పయామి। (ఆదౌ ప్రణవముచ్చార్య తర్పయీత తదన్తికే। అనేన విధివాకుర్యాత్ సన్ధ్యాతర్పణముత్తమమ్।) కాత్యాయనసూత్రులయ్యు 'తర్పయామి'.

అనిచేయుటనిష్టము లేనిచో నామములను ప్రథమాంతములుగా మార్చి (తృప్యతాం) అని చెప్పుకొనుడి;—ఓం భూః పురుషస్తృప్యతామ్। ఓం ఋగ్వేదస్తృ। ఇట్లే తక్కినవానికిని. మధ్యాహ్నమున సంధ్యాదర్పణము?—

సావిత్ర్యాః కశ్యపస్త్రిష్టుప్। మధ్యాహ్న సంధ్యాతర్పణే వి-
నియోగః। ఓం భువః పురుషం తర్పయామి। ఓం యజుర్వేదం। ఓం
మండలం। ఓం రుద్రరూపిణం। ఓమన్తరాత్మానం। ఓం సావిత్రీం।
ఓం వేదమాతరం। ఓం సాఙ్కృతిం। ఓం సన్ధ్యాం। ఓం యువతిం।
ఓం రౌద్రీం। ఓం ముషసం। ఓం నిమృజం। ఓం సర్వార్థసిద్ధికరీం।
ఓం సర్వమన్త్రాధిపతిం। ఓంభూర్భువః స్వః పురుషమ్। 'తర్పయామి'

అని ప్రతిపదమునకు చివరచేర్చి పలుకవలెను. సాయంకాలమున సంధ్యాతర్పణము.

సర్వస్వత్యా వశిష్ఠ ఋషిర్విష్ణుర్దేవతా జగతీచ్ఛందః సాయం
సన్ధ్యాతర్పణే వినియోగః। ఓం స్వః పురుషం తర్పయామి। ఓంమం-
డలం। ఓం విష్ణురూపిణం। ఓం పరమాత్మానం। ఓం సరస్వతీం। ఓం
వేదమాతరం। ఓం సాఙ్కృతిం। ఓం వృద్ధాం। ఓం వైష్ణవీం। ఓ
ముషసం। ఓం నిర్మృజీం। ఓం సర్వార్థసిద్ధికరీం। ఓం సర్వమన్త్రాధి-
పతిం। ఓం భూర్భువః స్వః పురుషం (తర్పయామి)

అని ప్రతిపదము తుదనుచేర్చి పలుకవలెను. (పిమ్మట ఆచమనము చేయవలయును.)

అథగాయత్రీజపః. (పుట 37పంక్తి 11)

శ్లో॥ ఉగ్రభూత పిశాచాస్తే ఇత్యేతేభూమిభారకాః।
భూతానామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభే॥

పూర్వోండు లేది ఆచమన మేది ప్రాణాయామ మేమయ్యెను, సంకల్ప మెట్లు బోయెను వీనిని తెలుపకయే యిష్టమువచ్చినట్లు ముందుగా కొన్ని మంత్రములను ఆచమనాదులకు తర్వాత కొన్ని మంత్రములను జెప్పిరే ఒక్కొకదానిని రెండేసి మూడేసి ముక్కలుజేసి చెప్పుచున్నారే ఇట్లుచేయుమని యెచ్చటనున్నది. వీనిని తెలుసుకొనెదమనగ ప్రాతఃలుగాని ఇవియెట్లూహించి వ్రాసిరో వారుగానిలేరే. యెట్లు తెలిసికొనవలెనో కేవల మా పుస్తకమునం దభిమానముగలవారు తెలుపుదురుగాక. అయినను ఒక్కొకటి విమర్శించి చూతము. ౧ (ప్రణవస్యపరబ్రహ్మఋషిః) అనిచెప్పిన వ్యాహృతులు శిరోమంత్రము గాయత్రి వీనితో మొదట ప్రయోజనమేమి జ్ఞాపకము చేసుకొనుటకా ?)

ఓం ఓజోఽసి సహోఽసి బలమసి భ్రాజోఽసి దేవానాం ధామనామాఽసి విశ్వమసి విశ్వాయుః సర్వమసి సర్వాయురభిభూరోం గాయత్రీమావాహయామి సావిత్రీమావాహయామి సరస్వతీమావాహయామి ఛన్దర్షీనావాహయామి శ్రియమావాహయామి గాయత్రియా గాయత్రీ ఛన్దో విశ్వామిత్రఋషిః సవితా దేవతాఽగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మశిరో విష్ణుర్హృదయం రుద్రః శిఖా పృథివీ యోనిః ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానా సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా గాయత్రీ చతుర్విగ్ంశత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పఞ్చశీర్షోపనయనే వినియోగః॥ తై, ఆ, ప్ర ౧౦ అ ౩౫

ఆయాత్విత్యనువాకస్య వామదేవఋషిః। గాయత్రీదేవతా। అనుష్టుప్ఛందః। గాయత్ర్యావాహనే వినియోగః। ఓం ఆయాతు వరదా దేవీ అక్షరంబ్రహ్మసమ్మితం। గాయత్రీ ఛందసాం మాతేదంబ్రహ్మజుషస్వ మే॥ (తై, ఆ, ప్ర ౧౦ అ ౩౪)

ఈ రెండుమంత్రములను తైత్తిరీయులు గాయత్ర్యావాహనకము వినియోగించుచున్నారు. మనవారు 'ఓజోసి' అనుమంత్రమును ముక్కలుగజేసి క్రిందుమీదు మీదుక్రిందుగా మార్చి అనవసరముగ దానిని జెప్పుచున్నారు. వాజసనేయులనబడు కాణ్వాది పదునైదుశాఖలవారలకు చెందినపడు అనంతాహ్నికము, ఆహ్నికతత్త్వము, ఆహ్నికసంగ్రహము, ఆహ్నికవిధి మొదలుగాగలవానియందు "తేజోసి" అను మంత్రముతో గాయత్ర్యావాహనమును, "గాయత్ర్యస్యేకపది" అనుమంత్రముతో ప్రార్థనమును, 'నమస్తేతురీయాయ' అనుమంత్రముతో నమస్కారమును చేసి వ్యాహృతిత్రయముతో గాయత్రిని జపించుమని యున్నది. ఆయాత్విత్యనువాకేన హృదయేచార్ఘ్యమండలే। దేవీమావాహ్యగాయత్రీం। తతో ధ్యాయేద్ద్విజోత్తమః॥ అని ప్రమాణమున్నదిగాన ఆవాహనకై యుపయోగించిరి.

తేజోసీత్యస్యమంత్రస్య। ప్రజాపతిఋషిః। సువర్ణనిష్కో దేవతా। అనుష్టుప్ఛందః। గాయత్ర్యావాహనే వినియోగః॥ ఓం తేజోఽసి శుక్రమమృతమాయుష్పా ఆయుర్మే పాహి॥

తురీయపదస్య విమలఋషిః పరమాత్మా దేవతా గాయత్రీ ఛందః గాయత్ర్యుపస్థానే వినియోగః ఓం(గాయత్ర్యస్యేకపదీ ద్విపదీ త్రిపదీ చతుష్పద్యపదసి నమస్తే తురీయాయ దర్శితాయ పదాయ పరోరజసే సావదో మా ప్రాపత్) అని విధిగా జెప్పవలసినదాని వదలిరి.

ప్రాతఃసంధ్యా గాయత్రీనామా రక్తవర్ణా హంసవాహనా బ్రహ్మహృదయా బాలరూపా ఆహవనీయాగ్నిరూపస్థానా భూరాయతనా జాగ్రద్వృత్తిః ప్రాతస్సవనే ఋగ్వేదే వినియోగః (అని ప్రాతఃకాలమునందు) మాధ్యాహ్నికసంధ్యా సావిత్రీనామా శ్వేతవర్ణా వృషభవాహనా రుద్రహృదయా యౌవనరూపా గార్హపత్యాగ్ని రూపస్థానా అంతరిక్షాయతనా స్వప్నవద్వృత్తిః మాధ్యాహ్నికసవనే యజుర్వేదే వినియోగః (అని మధ్యాహ్నమునందును) సాయంసంధ్యా సరస్వతీనామా కృష్ణవర్ణా గరుడవాహనా విష్ణుహృదయా వృద్ధరూపా దక్షిణాగ్ని రూపస్థానా ద్యౌరాయతనా సుషుప్తి వద్వృత్తిః సాయంసవనే సామవేదే వినియోగః। (అని సాయంకాలమందును జెప్పకొనవలయునని యున్నది)

7 ఆగచ్ఛ వరదే దేవి జపే మే సంనిధౌ భవ। గాయన్తం త్రాయసే యస్మాద్గాయత్రీ (త్వం తతః స్మృతా) త్వముదాహృతా। (ఆ, గృహ్యప, అ 1)

8 (ఆచమ్య ప్రాణాయామాదికం కృత్వా సంకల్ప్య) ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ (ప్రాతఃకాలమున)(ప్రాతః సంధ్యాంగ యథాశక్తి గాయత్రీ మంత్రజపం కరిష్యే (మధ్యాహ్నమునందు)మధ్యాహ్నసంధ్యాంగ అనియు సాయంకాలమున సాయంసంధ్యాంగ అనియు చెప్పకొనవలయును ఓంభూరితి పాదయోః, ఓం భువ ఇతి జంఘయోః ఓగ్ం స్వరితిజాన్వోః ఓం మహ ఇతి జఠరే ఓం జనఇతి కంఠే ఓం తపఇతి ముఖే ఓగ్ం సత్యమితి శిరసి ఓం భూః అంగుష్ఠాభ్యాంనమః ఓంభువః తర్జనీభ్యాంనమః ఓగ్ంస్వః మధ్యమాభ్యాంనమః తత్సవితుర్వరేణ్యం అనామికాభ్యాంనమః ఓం భర్గో దేవస్య ధీమహి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ కరతల కరపృష్ఠాభ్యాం నమః (ఇత్యంగులిన్యాసః) ఓం భూః హృదయాయ నమః ఓం భువః శిరసే స్వాహా ఓగ్ంస్వః శిఖాయైవషట్ తత్సవితుర్వరేణ్యం కవచాయహుం భర్గో దేవస్య

ధీమహి నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ అస్త్రాయఫట్. ఓంభూర్భువస్సువరోమితిదిగ్బంధః (నిబంధనలందు మంత్రదేవత నావాహనకు ముందు న్యాసాదులుండవలెనని యేయాధారమును బట్టిచెప్పట వ్రాసిరో తెలియదు) (ప్రాతఃకాలే) శ్లో॥రక్తాంగీమగళాభరణాం సువదనాం హంసాధిరూఢాం స్మరేద్విభ్రాణా మభయం కమండలుమతిశ్వేతస్రజంస్రుక్స్రువౌ। గాయత్రీమజదేవతాం సునయనాం యజ్ఞోపవీతోజ్జ్వలాం బాలాంభాను పదస్థితామనుపమా మృగ్రూపిణీ ముజ్జ్వలామ్॥ (మధ్యాహ్నకాలే) రౌద్రీం శుభ్రతనూం తమోగుణయుతాం సూర్యాధ్వగాం సుందరీం తీక్ష్ణాం చారుచతుర్భుజాం సితవృషారూఢామగూఢద్యుతిం ఖట్వాంగాభయశూల ఖడ్గవిలసత్పాణిం యజూరూపిణీం సావిత్రీంశశిభూషణాం వయోవతీం మధ్యందినే సంస్మరేత్॥ (సాయంకాలే) ధ్యాయేత్సర్వగుణాం చతుర్భుజయుతాం నీలోత్పలశ్యామలాంపాండ్రంశంఖసుదర్శనాం భుజగదాపాణింసుపర్ణస్థితామ్ సాయంసామయుతాంసురాసురనతాంసూర్యాధ్వగాంసుందరీం సద్విద్యాంచ సరస్వతీం ప్రతిదినం తుంగస్తనీం వైష్ణవీమ్॥'అధికస్య అధికం' ఫలమని కాబోలు ఒకొక్కదానికి రెండేసి మూడేసి మంత్రములను శ్లోకములను ముద్రింపించిరి. (పంచపూజ) లకారంచ హకారంచ యకారంచ రకారకమ్ వకారమితి విఖ్యాతాం పంచపూజాంస మాచరేత్॥ లంపృథివీతత్త్వాత్మికాయై గాయత్రీదేవతాయై గంధంపరికల్పయామి॥ ౧॥ హం ఆకాశతత్త్వాత్మికాయై గాయత్రీదేవతాయై పుష్పంపరికల్పయామి యంవాయుత తత్త్వాత్మికాయై గాయత్రీదేవతాయై ధూపంపరికల్పయామి రంవహ్నితత్త్వాత్మికాయై గాయత్రీదేవతాయై దీపంపరికల్పయామి వంఅమృతతత్త్వాత్మికాయై గాయత్రీదేవతాయై అమృతనైవేద్యం సమర్పయామి సంసర్వతత్త్వాత్మికాయై గాయత్రీదేవతాయై సర్వోపచారాన్సమర్పయామి (ఇతి పంచపూజావిధిః) గాయత్రీ మంత్రమునకుగల యిరువదినాల్గు అక్షరముల కిరువదినాల్గు దేవతలు, తత్త్వములు గలవే వానినేల మఱచిరో? వాటిఅన్నిటితో నాలస్యమగునని కాబోలు. (అథముద్రాః) సుముఖం సంపుటంచైవ వితతం విస్తృతం తథా। ద్విముఖం త్రిముఖంచైవ చతుఃపఞ్చముఖంతథా। షణ్ముఖా ధోముఖంచైవ వ్యాపకాం జలికంతథా శకటం యమపాశంచ గ్రథితం షణ్ముఖోన్ముఖమ్। ప్రలంబముష్టికంచైవ మత్స్యఃకూర్మ వరాహకా। సింహాక్రాంతం మహాక్రాంతం ముద్గరంపల్లవంతథా॥ (వీనిక్రమమెట్లో తెలుపలేదు.)

అస్యశ్రీ గాయత్రీమహామంత్రస్య విశ్వామిత్రఋషిః సవితాదేవతా గాయత్రీఛందః (మమగాయత్రీ ప్రసాద సిద్ధ్యర్థే) జపే వినియోగః॥

ఓం భూర్భువః స్వః ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

సంకల్ప్య (ప్రాణాయామ్య) గాయత్ర్యుపసంహారం కరిష్యే అస్యశ్రీ గాయత్రీ మహామంత్రస్య (ఇత్యాది) జపోపసంహారే వినియోగః। ఓం భూఃపాదయోః (ఇత్యాది ధ్యానపర్యంతం వదేత్) పునః పంచపూజాం కుర్యాత్॥ ఈమంత్రము నిదివర కెవరైన ప్రయోగించిరో మఱి యిప్పుడుపసంహార మేలచేయవలయునో తెలియదు. ఇది జపముకాని అర్ఘ్యముకాదుగదా. అయినను తెలిసినవారు నాకు స్మృతిప్రమాణములతో దెల్పుదురుగాక. (అథ ఉత్తరముద్రాః) సురభిర్జ్ఞానచక్రేచ యోనిః కూర్మోథపంకజమ్। లింగం నిర్యాణముద్రాచేత్యష్టముద్రాః ప్రకీర్తితాః॥

అర్ఘ్యాన్తే వా జపాన్తే వా ప్రాగాసీనః కుశాసనే సన్ధ్యాసు తర్పణం (కార్యం) కుర్యాత్ స్మృత్వా ఋష్యాదికం తతః॥ ఋషిర్వ్యాసః సముద్దిష్టో బ్రహ్మ దైవతముచ్యతే ఛన్దో గాయత్రకం చైవ వినియోగస్తు తర్పణే॥ సవితృప్రీతియోగాయ గాయత్రీ తర్పణమహం కరిష్యే (ఇతిసంకల్ప్య) ఓం భూః పురుష ఋగ్వేదంతర్పయామి ఓం భువః పురుష యజుర్వేదం తర్పయామి ఓం స్వః పురుష సామవేదం తర్పయామి ఓం మహః పురుష అథర్వవేదం తర్పయామి ఓం జనః పురుషఇతి హాసపురాణం తర్పయామి। ఓం తపః పురుష సర్వాగమంతర్పయామి ఓం సత్యంపురుషసత్యలోకంతర్పయామి ఓం భూర్భువస్స్వః పురుషమండలాంతర్గతం తర్పయామి ఓం భూరేకపదాం గాయత్రీం తర్పయామి ఓం భువః ద్విపదాం గాయత్రీం తర్పయామి ఓం స్వస్త్రిపదాం గాయత్రీం తర్పయామి ఓం భూర్భువస్స్వశ్చతుష్పదాం గాయత్రీం తర్పయామి ఓముషసం తర్పయామి ఓం గాయత్రీం తర్పయామి ఓం సావిత్రీం తర్పయామి ఓం సరస్వతీం తర్పయామి ఓం వేదమాతరం తర్పయామి ఓం పృథివీం తర్పయామి ఓం జయాం తర్పయామి ఓం కౌశికీం తర్పయామి ఓం సాఙ్కృతిం తర్పయామి ఓం సర్వాక్షరాజితాం తర్పయామి ఓం సహస్రమూర్తిం తర్పయామి ఓమనన్తమూర్తిం తర్పయామి॥

ఈతీరున మూడుకాలములయందు చేయవలయును.

దేవాగాతువిద ఇత్యస్య మంత్రస్య మనసస్పతి ఋషిః

వాతో దేవతా విరాట్ ఛందః జపనివేదనే వినియోగః। ఓం దేవా గాతువిదో గాతుమిత్వా గాతుమిత। మనసస్పత ఇమన్దేవ యజ్ఞగ్ంస్వాహా వాతేధాః (అనేన మయాకృతేన గాయత్రీమంత్రజపేన

భగవాన్ సర్వాత్మకః ప్రీణాతు ఏతత్సర్వం
పరమేశ్వరార్పణమస్తు.

ఉత్తమేత్యనువాకస్య వామదేవఋషిః గాయత్రీదేవతా అనుష్టుప్ ఛందః। ఉద్వాసనే వినియోగః ఉత్తమేశిఖరేదేవీ భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతా (బ్రాహ్మణైస్సమనుజ్ఞాతా) గచ్ఛదేవి యథాసుఖమ్ (అ. గృహ్య అ 1)

విశ్వతశ్చక్షురిత్యస్య మంత్రస్య భువనపుత్రి విశ్వకర్మఋషిః విశ్వకర్మదేవతా త్రిష్టుప్ ఛందః శ్రీపరమపురుషప్రార్థనే వినియోగః ఓం విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాత్ సంబాహుభ్యాం ధమతి సంపతత్రైర్ద్యావాభూమీ జనయన్దేవ ఏకః॥

అభివాదనమ్. (41 పేజీ 18 ప.)

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభం భవతు ....ఇతి ....ఆర్షేయ ....ప్రవరాన్విత ...గోత్రః ....శర్మాహం భో అభివాదయే

(ఇట్లని నమస్కారముజేసి గురువులకు పెద్దలకు నమస్కారము జేయవలయును.)

(దిగ్దేవతానమస్కారాః) ప్రాచ్యైదిశేనమః ఇంద్రాయనమః। ఆగ్నేయ్యైదిశేనమః అగ్నయేనమః। దక్షిణాయైదిశేనమః యమాయనమః। నైరృత్యైదిశేనమః నిరృతయేనమః। ప్రతీచ్యైదిశేనమః వరుణాయనమః వాయవ్యైదిశేనమః వాయవేనమః। ఉదీచ్యైదిశేనమః కుబేరాయనమః। ఈశాన్యైదిశేనమః ఈశ్వరాయనమః ఊర్ధ్వాయైదిశేనమః బ్రహ్మణేనమః అధరాయైదిశేనమః అనంతాయనమః (సంధ్యాయైన

మః సావిత్ర్యైనమః గాయత్ర్యై నమః సరస్వత్యైనమః సర్వాభ్యోదేవతాభ్యోనమః ఋషిభ్యోనమః గురుభ్యోనమః మునిభ్యోనమః పితృభ్యోనమః మాతృభ్యోనమః ఓంనమోనమ ఇతి(నమో బ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమఓషధీభ్యః। నమోవాచే నమోవాచస్పతయే నమోవిష్ణవే మహతేకరోమి॥ (ఆ, గృహ్యసూ, అ ౩) (విశేషణమైన 'మహతే' యను పదమునకుకూడ మనవారు తమపుస్తకములలో నమస్కారము చేసిరి) యాంగ్ంసన్వా సర్వభూతాని స్థావరాణి చరాణిచ। సాయం ప్రాతర్నమస్యంతి సామాసంధ్యాఽభిరక్షతోంనమః (ఆ, గృహ్యప అ ౧) శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయవిష్ణవే। శివస్యహృదయంవిష్ణు ర్విష్ణోశ్చహృదయగ్ంశివః॥ యథాశివమయోవిష్ణు రేవంవిష్ణు మయశ్శివః। యథాంతరం నపశ్యామి తథామే స్వస్తిరాయుషి॥ నమోబ్రహ్మణ్యదేవాయ గోబ్రాహ్మణ హితాయచ। జగద్ధితాయకృష్ణాయ గోవిందాయనమోనమః। ఆకాశాత్పతితంతోయం యథాగచ్ఛతిసాగరం సర్వదేవనమస్కారః కేశవంప్రతిగచ్ఛతి॥ నమోస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే సహస్రపాదాక్షి శిరోరుబాహవే సహస్రనామ్నే పురుషాయశాశ్వతే సహస్రకోటియుగధారిణేనమః॥ వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసితం తేజగత్రయం సర్వభూతనివాసోసి వాసుదేవ నమోస్తుతే॥ ఏకచక్రరథోయస్య దివ్యఃకనకభూషితః। స మే భవతు సుప్రీతః పద్మహస్తో దివాకరః॥ కాయేనవాచా మనసేన్ద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతే స్వభావాత్। కరోమియద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన యత్పూజితం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుమె॥ (చతుస్సాగర అభివాదయే ఇతి ప్రవరముక్త్వా) ఏల రెండుమారులు చెప్పవలయునో తెలియదు. (అబ్రహ్మలోకేదాశేషా దాలోకాలోకపర్వతాత్। యేసన్తిబ్రాహ్మణాదేవా స్తేభ్యోనిత్యంనమోనమః॥ (ఆచమ్య) కేశవాదులతో నాచమనము చేయవలయును. పైన తాము వ్రాసినవాని కన్నిటి కెచ్చటెచ్చట ప్రమాణములనుజూపగలరో! ఇదంతయు జూడ మా సంధ్యావందనాదులు చాలాపెద్దవని చెప్పకొనుటకు వ్రాసినట్లు తోచుచున్నదిగాని వేరుగాదు. ముఖ్యముగజేయవలసిన గాయత్రీతర్పణమును మఱచియేపోయిరి. స్వల్పకాలములోనే గాయత్రీవ్యాఖ్యానమునుబ్రకటింతును. అందు సర్వవిషయములు తేటగా దెలుపబడును

నిః శా నిః శా నిః.

ఓమ్

భగవంతుడగు కాత్యాయనునిచే రచింపబడిన సర్వానుక్రమసూత్రమునందలి పంచమాధ్యాయమున వేదమంత్రములకు జూపిన ఛందస్సులు.————

I ఛందస్సులు.	అక్షరములు.	II అతిఛందస్సులు.	అక్షరములు.		అక్షరములు.
1 గాయత్రీ......	24	1 అతిజగతీ	52	8 కృతి	80
2 ఉష్ణిక్	28	2 శక్వరీ	56	9 ప్రకృతి	84
3 అనుష్టుప్ ...	32	3 అతిశక్వరీ ...	60	10 ఆకృతి ...	88
4 బృహతీ ...	36	4 అష్టి ...	64	11 వికృతి ...	92
5 పంక్తి ...	40	5 అత్యష్టి ...	68	12 సంకృతి ...	96
6 త్రిష్టుప్ ...	44	6 ధృతి ...	72	13 అభికృతి ...	100
7 జగతీ ...	48	7 అతిధృతి ...	76	14 ఉత్కృతి...	104

I ఛందస్సులు 7, II అతిఛందస్సులు 14 మొత్తము 21. వీనిలో నొక్కొక్క దానికి 1 అక్షరము తక్కువయైన 'నిచృత్' 1 అధికమైన 'భురిక్' అనియు, 2 తక్కువయైన 'విరాట్' 2 ఎక్కువయైన 'స్వరాట్' అను భేదములను జూచుకొనవలయును.

ఉ. అసలు గాయత్రికి 24 అక్షరములు, 23 నిచృద్గాయత్రి, 25 భురిగ్గాయత్రీ, 22 విరాడ్గాయత్రీ, 26 స్వరాడ్గాయత్రీ యగును. ఇట్లే మిగిలినవానికిని నిచృత్, భురిక్, విరాట్, స్వరాట్ భేదములను జూచుకొనవలయును.

III యజుస్సులు

	గాయత్రీ.	ఉష్ణిక్.	అనుష్టుప్.	బృహతీ	పంక్తీ.	త్రిష్టుప్.	జగతీ.
1 దైవీ	1	2	3	4	5	6	7
2 ఆసురీ	15	14	13	12	11	10	9
3 ప్రాజాపత్యా	8	12	16	20	24	28	32
4 యాజుషీ	6	7	8	9	10	11	12
5 సామ్నీ	12	14	16	18	20	22	24
6 ఆర్చీ	18	21	24	27	30	33	36
7 బ్రాహ్మీ	36	42	48	54	60	66	72

ఉక్త దైవీగాయత్రీ, దైవీఉష్ణిక్, దైవీఅనుష్టుప్, దైవీబృహతీ, దైవీపంక్తి, దైవీత్రిష్టుప్, దైవీజగతీ ఇట్లే బ్రాహ్మీ వరకు జూచుకొనవలయును.

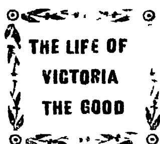
ఇట్లు,

భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రి.

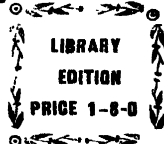
—* శ్రీరస్తు. *—

మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాలయందు దొరుకు

ఆంధ్రగ్రంథములు.

LOYAL PUBLICATION.

32 పేజీలు. పెద్ద సైజు.

గృహలక్ష్మి

చందా సంవత్సరమునకు రు 1-8-0 లు

ఇది మాసపత్త్రిక. స్త్రీలకు విద్యాభివృద్ధిచేయు తలంపుతో ప్రచురింపబడుచున్నది.

ఆంధ్రభాషావాఙ్మయము నభివృద్ధిజేయుచు సకలజనుల ప్రీతికి పాత్రమగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపురము రాజాగారు ప్రధాన రాజపోషకులై సం॥ నకు రు 144 లిచ్చి పత్త్రికను పోషించుచున్నారు. శ్రీ వెంకటగిరి కుమారమహారాజాగారు సం॥ రు 100 లిచ్చి ఆదరించుచున్నారు. ఇతర రాజపోషకులు యథోచితముగా ఆదరించుచున్నారు. ఇప్పటికి 500 చందాదారులు గలరు. పత్త్రిక దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది.

ఇందలి విషయములు:—1 ఖండాంతరమందలి ఘనత జెందిన స్త్రీల చరిత్రాంశములు, 2 బాలవినోదకథ. బాలికల నిద్రపుచ్చుటకై సులువగుమాటలతో చెప్పబడును. 3 హిందూగృహము. 4 బాలసాహిత్యము. కవితా రచనావిధము. 5 సంగీతము-హార్మోనియము, ప్రౌఢగానము. 6 స్త్రీలపని. 7 కవయిత్రుల కవితాధోరణీవిలసనము. 8 స్త్రీస్వాతంత్ర్యము. 9 పాకశాస్త్రము. 10 వచనరచన. 11 పండుగలు పబ్బములు. 12 గృహనిర్వాహకము. 13 సౌందర్యరహస్యము. 14 గృహోపవనము, విత్తనముల ప్యాకెట్టు. 15 నగలు. 16 శిశువైద్యము. 17 నవల. 18 బాలికాబోధకపాఠము. 19 హిందూసంఘమునుగుఱించిన స్త్రీల అభిప్రాయము. 20 గుడ్డలకత్తిరింపు కాకితపునమూనాలు. 21 ముగ్గులు-చిత్రపటము. 22 వార్తలు.

వసంతకుసుమము.

ఈస్టిండియా కంపెనీనుండి హిందూదేశము కైకొని 60 ఏండ్లకు పైగా ఏ విక్టోరియామతల్లి రాజ్యమును పరిపాలించి విలసత్కీర్తులనుబడసి యెల్లరహృదయముల పల్లవింప జేసెనో అట్టి విక్టోరియా సచ్చరిత్రమే వసంతకుసుమము. పద్యకావ్యము, లైబ్రరీలలో నుంచుకొనదగిన గ్రంథము. అనేక చిత్రపటములతో ముద్దుగా ముద్రింపబడిన గ్రంథము. స్త్రీలయందు కీర్తి, లక్ష్మీ, వాక్కు, తెలివి, బుద్ధి, ధైర్యము, దైవస్వరూప మనబడిన భగవద్గీతా వాక్యమునకీయమచరిత్రము దృష్టాంతము.

౨౦౧ పేజీలుగల గ్రంథము. వెల రు 1—8—0.

వలయువారు:—మేనేజరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు అని వ్రాయవలెను.

Books on- Public Speaking & Composition.

విద్యావశ్యకతనుగూర్చి ప్రజలందఱొక్కుమ్మొగిని ఆందోళన మునల్పుదినములు నేటికి సమకూరినవి. ఇది మన దేశముయొక్క భావిశుభకాలమును సూచించుచున్నది.

జనులెల్లరు చదువుకొనుటకు ప్రయత్నపడిరేని వారు చదువుకొనుటకు వివిధరుచుల కనుకూలించు గ్రంథములు కావలసియున్నవి వివిధభాషలలోగల గ్రంథసముదయము తెలిగింపబడవలసియున్నది ఆంధ్రులకు ఆంధ్రరాష్ట్రము, ఆంధ్రభాషయనుమాటలు నేటికిపుట్టినవి. ఇట్టిదినములలో గ్రంథకర్తలు గ్రంథదారిద్ర్యములేకుండ ఏవిషయము కావలయునన్నను ఆంధ్ర గ్రంథములలోనుండునట్లు సమస్తభాషలలోని గ్రంథములు తెలుఁగుజేయవలయును.

సభలలో ఉపన్యాసములిచ్చుటకు తగుశిక్షనొసగుగ్రంథములు మనలో నిదివరకులేవు ఆకొఱతను దీర్చుటకై యీక్రింది గ్రంథములు పనికివచ్చును.

2 ఉపన్యాసదర్పణము. 411 పేజీలు. క్రౌనుసైజు వెల రు 1-4-0

వచనరచన చేయువారికెల్లరకు నావశ్యకమైన గ్రంథము. 40 మంది పండితులీగ్రంథము మిక్కిలి యుత్కృష్టమైనదని అభిప్రాయములను పంపియున్నారు. దీనికేకాందఱు ఆంధ్రభాషాసాహిత్య రత్నాకరమని పేరిడదగునని వ్రాసియున్నారు.

ఇందలి విషయసూచిక.

PART I

ఉపోద్ఘాతము. 1 కళాద్రుతప్రకృతిక వివరణము... 2 సంధి...3 సంస్కృతాంధ్ర శబ్దపరిజ్ఞానము...4 అర్ధానుస్వార తత్త్వము...5 మహత్తు, అమహత్తువచనము 6 శబ్దముల వివిధరూపపరిజ్ఞానము...7 శబ్దముల వర్ణక్రమము...8 సాధారణపుతప్పులు సవరణలు...9 రేఫ శకటరేఫల నిర్ణయము...10 శబ్దవృత్తులు... 11 సమాసములు... 12 ఉపసర్గలు...13 విభక్తులు... 14 వాక్యకల్పన సూత్రములు...15 చిన్నవాక్యములు సంశ్లిష్టవాక్యములు...మహావాక్యములు... వాక్యసమ్మేళనము...వాక్యవిభజన, 16 వ్యాసములరచన...17 వ్యాసరచన కనుకూలమైన మఱికొన్ని ముఖ్యవిషయములు.

PART II

18 కావ్య(రస) విషయములు...19 అలంకారములు...20 కవిసమయములు... 21 ఉపమానోపమేయములు...22 కావ్యదోషములు...23 దేశీయములు...24 న్యాయములు...25 లోకోక్తులు...26 సంస్కృతలోకోక్తులు...27ఆంధ్రలోకోక్తులు... 28 ఉపస్కారపదములు ...29 వర్ణనలు... 30 గ్రామ్యభాష...31 సంఖ్యానామకములు.

మేనేజరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

2 ఉపన్యాసపయోనిధి. 1 వాల్యూము 490 పేజీలు వెల రు 1-2-0

కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలవారిచే రచియింపబడినది.

ఈ "ఉపన్యాసపయోనిధి" యందు మనదేశమందలి పురాణవిద్యా ప్రసంగుల్వులగు వాంధుర్లలో సాంఘిక, నీతి, మతములయందుగలిగిన చిత్రవిచిత్రములగు మార్పులవిశేషములు దిక్ప్రదర్శనముగా జూపబడినవి. మన యాంధ్రదేశమందలి విద్యాధికులదృష్టి నాకర్షించిన బ్రహ్మసమాజమతమునుగూర్చియు, ఇండియా, జపాను, ఇంగ్లాండు, అమెరికాయున్నగు దేశములయందు గలుగుచున్న మతవేదాంతప్రచారములనుగూర్చియు, సాంఘిక నీతిమతవిషయములలో గొప్పమార్పులను గలిగించి కొంతవరకు మనజిల్లాల మహాత్ములాపిన రావుబహద్దరు వీరేశలింగము పంతులుగారి సాంఘికాదిమత ధర్మములను గూర్చియు, హిందూమతమును ఖండాంతరములయందు నాటిన ప్రాచీన మహర్షుల పవిత్ర వాక్యములను పునఃప్రతిష్ఠించిన శ్రీవివేకానంద, అభేదానంద, స్వరూపానందాది స్వాములమహిమలనుగూర్చియు, పశ్చిమఖండ నాగరకతను హిందూదేశమున గొప్పమార్పులతో స్థాపించిన శ్రీరాజా రామమోహనరాయలు, ప్రతాపచంద్రమజుందారు, పండిత శివనాథశాస్త్రి, కాశినాథ త్ర్యంబక టిలాంగు, ఆనీబీసాంటు, సీతానాథతత్త్వభూషణులవారు, జోగీంద్రచంద్రఘోషు, కేశవచంద్రసేనులు, రయసాలి గ్రామసాహెబు బహద్దరు, గోకలాజీ గౌరీశంకరులు, పండిత గోస్వామి, బాబు సురేంద్రనాథబెనర్జీ, రమేశచంద్రదత్తు, లాలాలజపతిరాయి, బాలగంగాధరతిలకు, మహర్షి దేవేంద్రనాథ టాగూరు, యమ్. వి. రామానుజాచార్యులుగారు, రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడుగారు, మున్నగు దేశభక్తులనుగూర్చియు ననేకవిషయములందు సమయోచితముగా పేర్కొనబడినవి.

3 సంస్కృతలోకోక్తిచంద్రిక 9[illegible] పేజీలు వెల 8 అణాలు.

ఇందు 489 సంస్కృతలోకోక్తులు అకారాదిగా తెలుగు అర్థముతో నుండును. "క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" పుణ్యము క్షీణించగా మనుష్యలోకము ప్రవేశింతురు. "సంసారీదుఃఖీ సన్యాసీసుఖీ" సంసారి దుఃఖముగలవాడు, సన్యాసి సుఖము గలవాడు, 'మూర్ఖస్య మూర్ఖోగతిః' మూర్ఖునికి మూర్ఖుడుగతి, "మాతులోయస్య గోవిందః పితాయస్య ధనంజయః సోభిమన్యూ రణే శేతే నియతిః కేన బాధ్యతే" ఎవ్వనికి కృష్ణుడు మేనమామయో అర్జునుడు తండ్రియో అట్టి అభిమన్యుడు యుద్ధమునం బడిపోయెను. విధియెవ్వనిచేత ద్రిప్పబడును. ఇట్లియుండును. ఇవియన్నియును నేర్చుకొనియున్న వానితో నెంత పండితుడును మాట్లాడుటకు భయముగానుండును. కవీశ్వరు లీలోకోక్తులు కంఠస్థముగా నుంచుకొనినయెడల సమయస్ఫూర్తిగా కవిత్వమున నుపయోగించుచు వచ్చిన నందముగా నుండును.

4 ఆంధ్రలోకోక్తిచంద్రిక 150 పేజీలు. వెల 12 అణాలు.

ఇందు 2706 తెనుగుసామెతలు అన్ని జిల్లాలయందు వాడబడునవి సంగ్రహించి అకారాదిగా వ్రాయబడినవి. "అదృష్టంకలిసివస్తే ఆలు పెండ్లామవుతుంది. ఇల్లుకాలినా యిల్లాలు చచ్చినా గొల్లుమనరాదు కడుపుకూటికి యేడిస్తే కొప్పుపూలకు యేడ్చినది,, చచ్చేవానికి సముద్రము మోకాలిబంటి,, తంటాలమారిగుఱ్ఱమునకు తాటిపట్టెకొరడం, నక్కలుతిరుగని బొక్కలూ నాగులుదూరగని పుట్టలూ వున్నవా? పందిరి పడి చచ్చిన

మేనేజరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

వారూ ఇల్లుపడిబ్రతికినవారూ లేరు. మనిషికి వున్నదితృప్తి. పసరానకుతిన్నదితృప్తి' యజ్ఞానికిరేమియత్నమంటే కత్తులూ కటార్లూ, రంకాడ నేర్చినమ్మ బొంకాడ నేరదా" మొదలయిన చక్కని సామెతలుండును.

Lives of Greatmen-Anthras.

తిమ్మరుసు చరిత్ర. వెల 4 అణాలు.

చక్కనివచనమున ఇది గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారిచే రచియింపబడినది. ఇందు అనేక చిత్రగాథలు వినుటకింపుగానుండును. ఇదియొక మంత్రిచరిత్ర. ఈతని చర్యలు అనేకములీగ్రంథమున గాన్పించును.

అప్పయ్యదీక్షిత చరిత్ర. వెల 4 అణాలు.

ఇది గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారిచే రచియింపబడినది. ఇదియొకదీక్షితునిచారిత్రి ఎల్లరకింపుగానుండు గాథలనేకములుగలవు. సమయస్ఫూర్తిగా కొన్ని పండితవాదములు ఇంపుగానుండును.

Standard Poetry

శ్రీనివాస విలాసము. రు 1. ఇది శతావధానులు తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులచే ననేకబహుమానములంది తమకవితా ప్రాగల్భ్యమెల్లజూపుచు వ్రాయబడి ఆత్మకూరు సంస్థానాధిపతులకు కృతియీబడినగ్రంథము.

వారకాంత. రు 1. ఇది రాజాభుజంగరాయప్రణీతము. ఏమియుందోచని సమయములో నీపుస్తకముంజదువుకొనిన సంతోషముగానుండును. లైబ్రెరీయొడిషను.

రాజవాహన విజయము. అ 12 లు. టీకాతాత్పర్యములతో సులభముగా తెలియునట్లు అచ్చువేయబడినది. ఇదియొక్కటిచదివినచో మనుచరిత్ర. వసుచరిత్ర, ఆముక్తమాల్యద మొదలగు గ్రంథములు చూడవలసిన యావసరములేదు. బి. ఏకు టెక్‌స్టు

కృష్ణరాయవిజయము. అ 12 లు. ఇది ధూర్జటికవి ప్రణీతము. జగత్ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీకృష్ణరాయల చరిత్రము. మనోజ్ఞముగానున్నది కమ్మవారినిగూర్చి యిందుకొంతగాధకలదు, పద్యములు మాధుర్యముగాను, కథ ఇంపుగానుండు. బి. ఏ. కు పఠనీయగ్రంథము.

అచలాత్మజాపరిణయము. అ 12 లు. ద్వ్యర్థి కావ్యము. ఇది శ్లేషయమకచక్రవర్తి వెంకటాచార్య ప్రణీతము. ప్రతిపదార్థ తాత్పర్యములతో వ్రాయబడిన. ఏపద్యము చదివినను మంచి వాద్యమువిని నట్లుండును.

రామేశ్వరమాహాత్మ్యము. అ 12 లు. ఇది ఏనుగ లక్ష్మణకవిప్రణీతము ఇందు సేతుమహాత్మ్యము, గంధమాదనగిరి మహత్తు, ఎవ్వరెవ్వరివలన నేయేకుండములు పుట్టినవో వానిసంగతియు, రావణవధాంతరమున రామచంద్రుడు, సీత, హనుమంతుడు మొదలగువారు గంధమాదనపర్వతమున లింగస్థాపనములుచేసిన వృత్తాంతము. అంజనేయుడు లింగముంచీకుట మొదలగుననేక గాథలు గలవు. కవిత్వము రసవంతము గానుండును.

దిలీపచరిత్రము. అ 12 లు. ఇది వేంకటకృష్ణకవి ప్రణీతము. ప్రాడ్ప్ర

మేనేజరు, మంజువాణీముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

బంధము, చక్రనివర్ణనలతో నింపగు శైలితో నొప్పుచున్నది. మంచిమంచి గాథలతో మనోహరముగా నున్నది. ద్రాక్షాపాకము.

ఆంధ్ర పరాశరస్మృతి. అ 8 లు. ఇది ఆదిపూడి ప్రభాకరకవి విరచితము. ఇందు బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్ర ధర్మములును జన్మమృతాశౌచాది విధులును తెలుగుపద్యములతో మృదుశైలిని వ్రాయబడెను.

శివగీత. అ 8 లు. ఇది సంస్కృతమునకు సరియగు తెనుగు. శైవులకు ప్రధానమగు భగవద్గీత.

పారిజాతాపహరణము. అ 6 లు. ముక్కు తిమ్మన ప్రణీతము.

చిత్రసీమ. అ 6 లు. ఇది కొంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రి ప్రణీతము. చిత్రకల్పనగల ప్రబంధము.

మధుపవిహారము. అ 4 లు. ఇది రాజా భుజంగరాయ ప్రణీతము.

దుర్మార్గచరిత్ర. అ 4 లు. ఇయ్యది విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యేశ్వర విరచితము. కలియుగచర్యలు చక్కని పద్యరూపములుగ వ్రాయబడినవి. ప్రతిపద్యమునకు కడుపుబ్బ పకపక నవ్వుదురు.

Books on Grammar & Rhetoric

లక్షణగ్రంథములు.

అహోబల పండితీయము. [ఆంధ్రవ్యాకరణము]

మొదటిభాగము రు 1-4-0 రెండవభాగం రు 1-4-0

ఇది అహోబల పండితునిచే వ్రాయబడి చిరకాలమునుండి ఆంధ్రదేశమున భాష్యగ్రంథమువలె గౌరవముగా పరిగణింపబడుచున్నది. అహోబల పండితుడు తన సామర్థ్యమంతయు ఆంధ్రవ్యాకరణముపైవినియోగించి వ్రాసె. ఈగ్రంథము దానియుత్కృష్టతంబట్టియే ముద్రితముగాకున్నను ఇంతకాలము నిలిచియున్నది.

సంజ్ఞాసంధిపరిచ్ఛేదములు 200 పేజీలలో ముద్రింపబడినవి. ఆంధ్రభాషయందేమాత్రము పరిచయము కలవాడును ఈగ్రంథము చదువక భాషాజ్ఞుడననుట కేవలము పొరపాటు.

రెండవభాగము. ఇందు అజంత, హలంత, క్రియాపరిచ్ఛేదములు సమగ్రముగా గలవు.

శకటరేఫనిర్ణయము. 0-8-0 ఇది భారతము లక్ష్మీపతిచే రచియింపబడినది. ఇందు శకటరేఫలయొక్క విమర్శన బాగుగా లక్ష్యలక్షణములతో విపులముగా వ్రాయబడినది. ఇందలియుదాహరణములు భారతములోనివి.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. అ 12 లు. ఇది కూచిమంచి తిమ్మకవిచే రచియింపబడినగొప్పగ్రంథము. ఇందనేకులు స్వల్పపాండిత్యముచే తప్పులనుకొనిదిద్దబోవు ప్రయోగములనేక గ్రంథదృష్టాంతములచే సిద్ధములుగ చేయబడినవి. లక్షణములన్నియు సులభశైలిని పద్యములతో వ్రాయబడినవి బి. ఏ. కు పఠనీయము.

ఆంధ్రచంద్రాలోకము. అ 6 లు. అడిదము సూరకవిచే రచియింపబడినది. చక్కని యుదాహరణలతో గూడియున్నది అలంకారములన్నియు నిందుస్పష్టము

గ వ్రాయబడియున్నవి. ఎక్కువపండితసభాయ ముక్కురత్నేకరమే సులభముగానందరికి తెలియదగునటుల పద్యములతో వ్రాయబడినది.

Telugu Philology

కాగడా. అ 2 లు. ఇది కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారిచే రచియింపబడినది. ఇందు కాగడా అను శబ్దమునుగూర్చి పెక్కులు ఉదాహరణములతోడను, వ్యుత్పత్తులతోడను శబ్దతత్త్వమంతయు మిక్కిలి విమర్శించి చక్కగా వ్రాయబడెను. శబ్దతత్త్వమును విమర్శించు పద్ధతి తెలియును.

ప్రౌ ఢ శ త క ము లు.

Brilliant Poetical Talent

☛ ప్రబంధములకంటెను, కావ్యములకంటెను, పురాణేతిహాసములకంటెను, కొన్ని కొన్ని శతకముల కవిత్వము మిక్కిలి గంభీరముగా, శ్రావ్యముగా, సరళముగా నుండును. అందులో ముఖ్యమైనవాని నేరిదళసరి కాగితముపైని చక్కగా నచ్చువేసినారము. ప్రతి 1కి అ 4 లు.

కాళహస్తీశ్వర శతకము. అ 4 లు. 'రోసిరోయదు కామినీ జనుల తారుణ్యోరు సౌఖ్యమ్ములన్' శ్రీకాళహస్తీశ్వర మహాత్మ్యమును వ్రాసి ప్రసిద్ధిగన్న కవి ధూర్జటీకృతము. పారాయణయోగ్యము.

రామలింగేశ్వర శతకము. అ 4 లు. 'తెగవాట్లు కొట్టి సత్రపు పెట్టె టకంబె న్యాయమా జీతగాన్న మింతయిన హాలు' అడిదంసూరకవి ప్రణీతము. లోకనీతిగలసితము

సింహాద్రినారసింహశతకము. అ 4 లు. 'వేగిరా రేయరబ్బీ పడోరేయ నుబోడినవ్యాసులబోడచువారు. గోగులపాటి కూర్మకవి విరచితము. సింహాచలమును మహమ్మదీయులు ముట్టడివేసి సకలభీభత్సమును చేసినప్పుడీకవి సింహాచలాలయమునజేరి దూషణలచే నీశతకమును జెప్పగా కోట్లకొలది కందిరీగలు బయలువెడలి తురుష్కులను పారదోలెనని ప్రసిద్ధి.

శ్రీయాంధ్రనాయక శతకము. అ 4 లు. 'ఒక్కవేటున గూలునో వాలి బలశాలి, చెట్టుమాటొగ్గి చేసితివిగాని' ఇది కాసుల పురుషోత్తమ కవిచే రచింపబడినది. శ్రీ కృష్ణరాయలచే కొనియాడబడిన ఆంధ్రనాయకునికి కృతి,

ప్రౌఢవచన కావ్యములు. అ 8 లు

వచన ప్రథమము రాజాభుజంగరాయ ప్రణీతము ఇంపగుశైలిగలిగి స్వభావోక్తివర్ణనలతో నుచితశైలి నలరారుచున్నది 1903 సం॥ మెట్రిక్యులేషను పరీక్షకు పెట్టిన

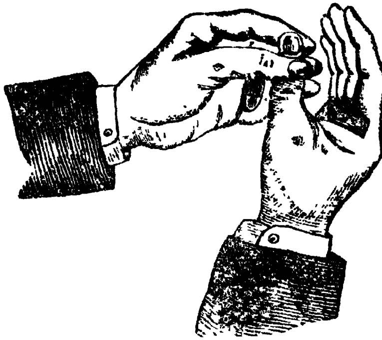
ధర్మజరాజసూయము అ 8 లు

ఇది బ్ర॥ నేతి వెంకట సుబ్బరాయ శాస్త్రిగారిచే రచియింపబడెను శైలి మృదువుగానుండును దేశీయములతోనిండి అనుప్రాసాను ప్రాణితమై మనోహరముగానుండును కవిత్వము నభ్యసించ దలంపుగొనువారును చక్కనిశైలి నలవాటు జేసికొనదలచినవారును ఈరెండుగ్రంథములను పఠించవలెను

తే. సోదరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

Books on-Black Art,

170 పేజీలు హస్తలాఘవము. వెల అ 8 లు. ప్రతిమలు 132.

క. సురగరుడ యక్షకిన్నర
వరగుహ్యకులుదరముగాని పరమంత్రములన్
నరులకుఁ గరుణనిడుతరుణిఁ
దిరముగ మళయాళ భగవతిఁగడుఁగొల్తున్.

క. కంటికి మంటికి మింటికి
నంటంగా రానిజాదు యంత్రంబులన
న్నింటందంటయివంటరి
బంటయితగుగుంటుపల్లి భాస్కరు నెంతున్.

గ్రంథమందలి ముఖ్యవిషయములు

హస్తలాఘవము—గళలాఘవము—కర్ణలాఘవము—శిరోలాఘవము—జిహ్వాలాఘవము—కక్షలాఘవము— కరప్రకోష్ఠిలాఘవము— పాదప్రకోష్ఠిలాఘవము—నాశికాలాఘవము—నఖలాఘవము—నేత్రలాఘవము—దంతలాఘవము— ఓష్ఠలాఘవము—పాదలాఘవము.

హ స్త లా ఘ వ ప్ర క్రి య లు.

హస్తలాఘవము—గుంటుపల్లి భాస్కరుఁడు, కపిల కామరాజు—వీరి విద్యలయందు ఘనులు—రూపాయలు వేలకొలది లెక్కించుట— రుమాళ్ళలో రూపాయలు గుప్తముచేయుట—మట్టిగిల్లి రూపాయలుజేయుట—పేకముక్కలను మాయముచేసి తెప్పించుట—తలచిన పేకముక్కను పట్టుకొనుట—అనేకవిధములు— నీరుమాయముచేసి తెప్పించుట—పటిక బెల్లము చేయుట—పామును జేయుట— తేళ్ళను జేయుట—బంతులుబరణిచిప్పలకింద నాటుట—పళ్ళెములచమత్కారము—కఱ్ఱబంతులు త్రిప్పుట—కఱ్ఱచెక్కలతో నత్యద్భుతమైన చమత్కారములు—ఇనుప కడియముల విచిత్రము—కోడి గ్రుడ్లుతమాషా—కఱ్ఱబంతులవిలాసము—కత్తులు యెగరవేయుట—గుడ్డబంతుల మాయ ఆట—పెట్టెలోనియుంగరమును మాయముచేసి రొట్టెలోనికి తెప్పించుట— అవాలుపట్టుట—నీరు హస్తలాఘవము చేయుట—ఏదుపంది ముళ్ళుమ్రింగి తెప్పించుట—రాళ్ళు కాగితపుకఱ్ఱ—డబ్బులు—గచ్చకాయలు, చిలుకబుఱ్ఱతో చిత్రవిచిత్రములు—రూపాయలతో ఆట—జలస్తంభన అనేకవిధములు—కోడిగ్రుడ్లు నేత్రముతో కట్టుట, తగరపుబిళ్ళ—తలవెండ్రుకల విల్లు పెద్దకఱ్ఱగుండు—తీగెపైని నడచుట—మొదలయిన అనేకాద్భుతములు ఇదివరకు మర్మముగానుంచబడినవి యిందుబొందుపరుపబడెను.

—*మ హే గా ర డీ.*— 68 పేజీలు. అ 4 లు.

ఇదివరకు 3000 ప్రతులు ఖర్చుఅగుటచేతను యిది బాలురకు ప్రీతినొసగిన గ్రంథమని చెప్పబడుచున్నది. 4 వ ముద్రణము తిరిగిముద్రించబడినది. ఈగ్రంథములోని వినోదములను చేసిచూచినచో కేవల వినోదమాత్రపర్యవసాయిగా మాత్రము తలంపబడక బాలురబుద్ధిని వికసింపజేసి తంత్రజ్ఞులుచేయు యంత్రములు మోసములలోబడకుండ జేయుచున్నటను సందియము లేదు.

కథలు.

బాలనీతికథలు. చిత్రపటములతో వెల 8 అణాలు.

కుక్క, కాకాని, సూర్యునికోడి, పల్లెటూరిబుద్ధిహీనుడు, పాములవాడు, దుర్మార్గుడు, బీదవాడు, పుర్రె * బట్టలమోయువు, కత్తి, ఇసుకగడియారము, పేదకట్టెలకొట్టువాడి * లింగము, డప్పింగిపిట్ట, జొన్నవెన్నలోభి, నక్క, లాంతరు, ధనవంతుడు, బాకీదారు, బానిసవాడు * సౌదాగరు, కమ్మరునొప్పి, కంటిమందు బుడ్డు, కవి, * పెద్దపులి, రాజు, జిత్తులమారి, బానిసవాడు, రాజు, గుడ్డివాడు, * నమ్మకద్రోహము, యుక్తిపరుడగు పసులకాపరి, అరబ్బీదేశస్థుడు, సన్యాసి * మొదలయిన అనేకకథలలో చక్కనినీతిని బోధించుచు చదువుటకు ఇంపుగానుండునట్లు వ్రాయబడినవి.

యుక్తికథలు. వెల 4 అణాలు.

ఇందలి ప్రతికథయు మిక్కిలి చక్కని యుక్తితో కూడియుండును. సాధారణముగా మనలో హాస్యముతో కూడి నీతిబోధకములుగా నుండు. కథలుతక్కువ. ఈ యుక్తికథ లొకొక్కటి యనేకుల ప్రాణములగాపాడెను.

కథాలహరి. టర్కీ పంజాబు కథలు 431 పేజీలు వెల రు 1 0 0

టర్కీదేశపు కథలు. 173 పేజీలు.

సూర్యహాముకథ... షేకుహాబుద్దీనుకథ... ఫ్రాన్సుదేశపు రాజకుమారునికథ... సాకిన్ అను గుఱ్ఱపుఅధికారికథ... పెంపుడుకోమటికథ... దర్జీవాడు, వానిభార్యకథ... సాలమనుపక్షులకథ... ఇతిమోపి మారాజు, ఇతని ముగ్గురుకుమారులకథ... పోర్చుగల్ బేరాజు, ఇతనికుమారుల కథ... మాలిక్ నాసిరను రాజపుత్రునికథ... రెండు గుర్రపుబాల కథ సాంటన్ బార్సిసా కథ... బాగ్దాదుదేశపు సోఫీ కథ... కుతుబుద్దీన్ గుల్ లక్ కథ... ఆక్ రాజు కథ... పన్నెండు నాధము, హుస్సేనుకథ... ఆక్బిత్ సుల్తాను కథ... జ్యోతిష్కుడు రాజ్యమిప్పించుకథ... ముగ్గురు రాజకుమారులకథ... రాజు, సోఫీయను వైద్యుని కథ...

పంజాబు దేశపు కథలు. 258 పేజీలు.

సర్ బజ్ కథ... ఎలుక పెండ్లికథ... నమ్మకమయిన రాజకుమారునికథ... ఎలుగుబంటికథ లమురుహుస్సేవాని ముగ్గురు స్నేహితులకథ... మేకపిల్లకథ... బోపాలూచీ కథ... అబర్ధియను రాజకుమార్తెకథ... విక్కీ అను సాలివానికథ... ఏడుగురు తల్లులకొడుకు కథ... కాకి, పిచ్చుక కథ... పెద్దపులి, బ్రాహ్మణుడు నక్క కథ... మొసళ్ళరాజాకథ... చిన్న ఆన్ కిల్ బోన్ కథ... కాపువాని కథ... అన్నదమ్ముల కథ... నక్క పిల్లికథ... కోడికథ... పెప్పరినా రాజకుమార్తెకథ... షీనైబీన్ సైలకథ... నక్క చకోరపక్షి కథ, అలీమార్దన్ రాజాకథ... అశ్వమ్మృతపు చర్యాగల ఉంగరముకథ... నక్క నెమలికథ... వడ్లగింజకథ... కాపువాడు వడ్డీ వ్యాపారస్థునికథ మరణదేవత కథ... వసాదులకథ... పర్వతరాజాకథ... మంగలవాని భార్యకథ... నక్క, మొసలి కథ... రాజారసూలు మొక్క పుట్టుక కథ... రసూలు ప్రపంచములోనికి బోయినకథ... రసూలు 6 కథలు... వేపించబడిన రాజాకథ... సగము రాజకుమారునికథ... తల్లికుమార్తెకథ... రత్నపుతునికథ.

తెత్రు. ఆంధ్రగ్రంథరచన నాజూకుగానో, మోటుగానో శృంగారరసభూయిష్ఠమైయున్నది. అందుల కని ప్రాచీన గ్రంథకర్తలను దూషించిన లాభములేదు, వారుతమగ్రంథములను స్త్రీలకొరకుద్దేశించి వ్రాయలేదు.

చారుమతి పద్యములు. వెల 4 అణాలు. ఇది మిక్కిలి కష్టపడిన మహాపతివ్రత చారిత్రము ఇది పఠనముచేసిన స్త్రీలకు ధైర్యము, పుణ్యము గలుగుననుటకు సంశయములేదు. ఈగ్రంథమున అనురాగమాహాత్మ్యము వర్ణింపబడినది. లోకము పతికొరకై తిరుగు భార్యకు సమస్తవిధముల సాయబడి తోడు నీడైయుండవలెను.

స్వర లత. వెల 4 అణాలు. సులభమగు వచనము. ఐశ్వర్యమువలన గర్వపడి త్వరలోనే తెలివి తెచ్చుకొని పశ్చాత్తాపపడి, హృదయేశ్వరుని గలసిన మహాపతివ్రత. ఈచరిత్రలో గడుసు కామమ్మ యుపకథ హాస్యముగాను రత్నప్రభయను పతివ్రతకథ జాలిగానుండును.

సుశీల పద్యములు. వెల 4 అణాలు. ఇదియొక మహాపతివ్రత కథ. ఇందు సుశీలను వ్యభిచారముచే నొకవిటుడు వంచింపజూచి వివిధ మరియోపాయములచే ఆమె భాదిని మోసపుచ్చి ఆమెను చంపప్రయత్నించగా దైవవశమున చావుతప్పించుకొని వానిని తిరిగి మోసపుచ్చును.

వాసంతిక. వెల 4 అణాలు. గాఢానురాగముగల స్త్రీయొక్క వాస్తవమగు కథ. ఈమె యిప్పటికిని చీనాదేశమున జీవించియున్నది పాతివ్రత్యమామెచే పరిపాలింప బడినట్లు మరియొకరిచే పాటింపబడలేదు. మహాదుర్మార్గమానసున్న పతిని మహాశాంతునిజేసిన యిల్లాలికథ.

RAJAYOGA

స్త్రీలకొరకు స్త్రీచే రచియింపబడిన రాజయోగసారము.

ఇది అనుభవముతోగూడిన వేదాంతగ్రంథము. 349 పేజీలు.

కడపజిల్లా వాయిల్పాడునకు సమీపమందున్న తరిగొండ గ్రామములో నివసించియున్న యోగిని తరిగొండ వెంకమాంబచే రచియింపబడినది.

ఈమె మంచి విద్వాంసురాలైన బ్రాహ్మణస్త్రీ. ఈ గ్రంథము రచియింపబడిన 60 సంవత్సరములనుండి స్త్రీలచే పారాయణము చేయబడుచున్నది. కాని గురుముఖతనేర్చుకొనిన కొద్దిమందికిమాత్రమే యీగ్రంథము తెలియును. ఊరక చదివినంతమాత్రమునంతతికి తెలియదు. ప్రతిస్త్రీ యునాసక్తితో నీగ్రంథము జదువుచుండుటజూచి యీ ఆసక్తి వాస్తవజ్ఞానమునకుగూడ నక్కరకువచ్చునట్లు చేయునుద్దేశముతో సుబోధమగురీతి విశదవ్యాఖ్యవ్రాసితిమి. మూలములో 20 పేజీలగ్రంథము వ్యాఖ్యతో 340 పేజీల గొప్ప గ్రంథమైనది. ఈరాజయోగసారము జదువుచున్నంతసేపును సంసారాదులయందు విరక్తి జనించును.

గ్రంథమందెక్కడజూచిన విరక్తిమార్గము లోకానుభవమునకు తగినట్లగా నున్నది. ఆయోగిని న్యాయమైన మార్గమున దైవోపాసనమును కనుగొనుటచేతనే ఈగ్రంథమిట్లు వ్రాయ్య శివించెను. ఈగ్రంథమందలి విషయములను శ్రద్ధతో పరిశీలింపగా నవియున్ని

మేనేజరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

యం శ్రీ, స్మృతిసమ్మతములుగా నున్నవిగాని అచలగురుబోధలవలె నాశామునజూపునవిగా లేవు. రాజయోగసారమనగా, స్వయం ప్రకాశమైన చిద్రూపము, పిండ బ్రహ్మాండములలు నుపాదులతో గలసియేకమగుట. అందువలన పిండాండమందున్న ఈజీవుడు దేహధర్మమైన మరణమును విడిచి అమృతుడగుచున్నాడు. ఈగ్రంథము కపిలదేవహూతిసంవాద రూపముగా, స్థూలారుంధతి న్యాయానుసరణిని చిద్రూపమైన బ్రహ్మోపాసనాయోగము, వృత్తిని లోభము లేకుండునట్లు, నిర్వికల్పక నిస్సంకల్పక, నిర్వాసనా రూపమైన అనుభవమును పొందియుండినట్లుగ వ్రాయబడినది.

Books on-Cookery

పాకశాస్త్రములు.

ఓఢ్రపాకశాస్త్రము. (ఓఢ్రభాషనుండి తెనుగింపబడినది) వెల అ 12 లు.

ఓఢ్రులలోననుభవముగలసూపకారులచే తయారుచేయబడి మెప్పుగాంచినపాకభేదములు.

దీనియందు వివిధములగు అన్నములు పాకముచేయు రీతులును, లడ్డూ, జిలేబి, ఫేడా మొదలగు మధురహారములు తయారుచేయు పద్ధతులును, పలువిధములగు పప్పులతోను, ఆకుకూరలు, కాయగూరలతో తయారుచేయు చిత్రములగు పాకములును, తియ్యనిపుల్లని పచ్చళ్ళు చేయువిధము, వివిధములగు ఇతరపదార్థములు పాకముచేయువిధమును వివరింపబడియున్నది. ఈవంటలన్నియు, ఉత్కళదేశపు వంటలలో ప్రవీణుతనిపేరుగాంచిన గౌరీబొల్లభో మహాపాత్రోయనునాతనిచే గ్రంథరూపముగా రచియింపబడినవి

మహారాష్ట్రపాకశాస్త్రము. (గుజరాతీభాషనుండి తెనుగింపబడినది)రు 1.

హిందూదేశమున కంతటికిని పాకశాస్త్రము నేర్పినదేశమే మహారాష్ట్రము. వారి వంటలు, పిండివంటలు, పాకములు, చారులు, కూరలు, పచ్చడులు, హల్వాలు, మురబ్బాలు, షరబత్తులు మొదలగువన్నియు మిక్కిలి రుచికరముగానుండును. ఈపాకములు భుజించిన ఆరునెలల రోగియయినను ఆరోగ్యప్రదుడగును.

బంగాళాపాకశాస్త్రము. (హిందీభాషనుండి తెనుగుచేయబడినది.) అ 8 లు.

ఉరు, హిందీ, పార్సి, పాకశాస్త్రవిధుల సహాయమువలన మున్షిమీర్ పసావాఅను పండితుడు వ్రాసినగ్రంథమునుండి తెనిగింపబడినది. ఇందు వింతవింతలగు హిందుస్థానీ కూరలు, పచ్చడులు, మురబ్బాలు, మోతీచూర్ మొదలగు బేశ, నూజీ గుడ్ధనీ చటీ మున్నగు లడ్డూలు, జిలేబీలు, ఇమర్తీ, బుర్ధా, పూరీ, కచోరీ, గుల్ గురీ, మోహనుు, బేగ్ వడలు మున్నగు ననేక విధములగు వంటలు, షరబత్తులు వ్రాయబడినవి.

Books on Industry & Agriculture.

1 స్త్రీలు చేయదగిన ఇండస్ట్రీలు దీనివెల అ 4.

1 చేమంతులు అ 4 లు 5000 చేమంతిజాతులు గలవు. జపానులో వానిని పెంచు పద్ధతులుగలవు.

3 అరటిచెట్టు ప్రపంచములో అరటినిగూర్చిన కూలంకషమగు సవిస్తారముగలదు. నారదీయుట, యంత్రములు, త్రొక్కుపేనుట మున్నగు విషయములు గలవు. పేజీలు 131 వెల అ 6 లు

4 కత్తనార కత్తనారనుగూర్చి సమస్తమును గలదు. అ 4 లు.

5 కర్పూరము ఫార్మోసా, జపానులో జేయుపద్ధతులు సెల్యూలాయిడుతో కర్పూరము మున్నగునవి చేయుపద్ధతులు గలవు. వెల అ 4 లు.

6 గోగునార ఇప్పుడు బస్తాలుచేయుచున్న గోగునార పెంచుపద్ధతులిందుగలవు. అ 4.

7 నవరత్నప్రదీపిక ఇందు వజ్ర, వైడూర్యాదినవరత్నములు ఇప్పుడు నగలలోజేయుచు ఇతరరాళ్ళనుగూర్చి ఆంగ్లేయ సంస్కృత ఆంధ్రగ్రంధములయందుగల సమస్తమునొకచోట గూర్చిన గొప్పగ్రంథము. బంగారపుపని చేయువారి కముూల్యము 1 వజ్రము, 2 వైడూర్యము, 3 నీలము, 4 గోమేధికము, 5 ప్రవాళము, 6 మౌక్తికము, 7 పద్మరాగము, 8 మరకతము, 9 పుష్యరాగము, 10 స్ఫటికాదులు. 96 పేజీలగ్రంథము. వెల అ 4.

8 వ్యవసాయము ఇది రాజా భుజంగరాయప్రణీతము. ఇందేయేకాలములతో ఏయే విత్తనము లెట్టెట్టి భూములయందు ఫలించునో ఆవివరము, ఏసేద్యమేయేవిధముగా చేయవలెనో, దుక్కి, దమ్ము, పైర, నీరుకట్టుట, కోత, ఆకువేత కలుపుతీత, పంటపోత, పంటలుమార్చుట ఎటులచేయవలెనో వ్రాయబడినది. వేరుశనగ, బంగాళాదుంపలనుగూర్చి ఎక్కువగానున్నది. వెల అ 4 లు.

Books on animals.

పశువులు—గుఱ్ఱములు.

సహదేవ పశుశాస్త్రము. మూడవసారి ముద్రింపబడినది. 104 పేజీలు వెల 4 అణాలు. ఇందు వృషభలక్షణములు, దుర్లక్షణములు. సామాన్య, దొమ్మరోగ లక్షణములు, వానిచికిత్సలు, పథ్యములు, చలిదొమ్మ, పాలదొమ్మ, అతివిరేచనములు, అరకతెవులు, పారుట, పాలెక్కువయిపారుట, నెరిడిరోగలక్షణములు, చికిత్సలు, నల్లజముడు, నల్లతెగులు, అరకదము, పుండ్లు, వీనికిచికిత్సలు, యూనానీచికిత్సలు, ఆట్టుపట్టు, తొమ్మపట్టు, బొడ్డెరిక, కడుపునొప్పి, ఉబ్బు, ఇరువాయి, వీనిచికిత్సలు, జంబుకవాతము లేవలేని పశువునకు చికిత్సలు, ఎన్నియో కలవు. సాధారణముగా ఈ పుస్తకములోనిచికిత్సలతో పశుసంరక్షణము ప్రతివారును చేసికొనవచ్చును.

గోసంరక్షణము అ 8 లు. సంస్కృత భాషలో నీవిషయమై వ్రాసినదంతయు తాత్పర్యసహితముగా నొకభాగముగాను, ఇప్పుడు ప్రపంచమునందీవిషయమై వ్రాయబడిన గాధలన్నియు జేర్చి ఒకభాగముగాను రచింపబడిన పెద్ద గ్రంధము ఇది కృష్ణాజిల్లా కలెక్టరుగారికి కృతియీయబడినది.

అశ్వలక్షణ సారసంగ్రహము ; వెల అ 6 లు

గుఱ్ఱములనుకొను ప్రతివారు వానిలక్షణములను పరిశీలించవలయును. సంస్కృతాంధ్రగ్రంథము లనేకములు పరిశీలించి యీగ్రంథము రచింపబడెను.

Treatment of Horses

అ శ్వ చి కి త్సా సా ర ము. వెల రు 1 రూపాయి

ఇందు గుఱ్ఱముయొక్క-వయస్సు, శరీరతత్త్వము, రోగనిదానము, ఛేదికచ్చుట, నస్తు, రక్తనాళములనుండి నెత్తురుతీయుట శీతోష్ణకాలములయందు చికిత్స, మెదడుజబ్బు, చెవిజబ్బు, కంటిజబ్బు, ముక్కు-జబ్బు, కంఠరోగము, మెడజబ్బు, రొమ్ముజబ్బు, వాలు కదిరుగుడు, స్వేదరోగము, విదాహము, శీతోష్ణరోగము, రక్తమూత్రము, విషవాతము శ్వాసకాసలు, ఎండురోగము, జ్వరదోషము, మాంద్యము, శూలనొప్పి, కుక్క-రినొప్పి, శకరోగము, కొఱుకుజాడ్యము, అంగవాతము; కాళ్ళవాతము. కాళ్ళయందు కంతివలె పుట్టు తీగకురుపు, కంతులు, లోడొడగడ్డ, అగ్నిబావు, (ఉంచు తెగులు) చిల్లరజబ్బులు శుక్లవాతము, మందగుదివాతము, కాలివాతము, పట్లు, పలాస్త్రిలు, చురుకు పుట్టించు లేహ్యము, బలుపునకులేహ్యము, విషము మొదలగువాటికి విరుగుడు, పొగరుదింపుట, పిచ్చులుతీయుట, మొదలగు చికిత్సలు గొడ్డుబోతుతనమును బోగొట్టుచికిత్సయు, పుట్టిన పిల్లను పెంచుట, తొడజబ్బు, మోకాళ్ళజబ్బు, పిక్క-జబ్బు, కీళ్ళజబ్బు, డెక్క-జబ్బు, గుఱ్ఱము లక్షణము, గుఱ్ఱముగొనుటకుకొలత, నడక, జంతువులమేత, పరిమాణము మొదలగునవి చక్క-గా వ్రాయబడియున్నది. అన్నివిషయములు చక్క-ని బొమ్మలతో అచ్చువేయుటచేత దరికి తెలియును.

శాలిహోత్రుని అశ్వలక్షణశాస్త్రము. వెల అ 8 లు.

మనుమంచి భట్టప్రణీతము. దంతదోషములు, ఇందు దంతములనుబట్టి గుఱ్ఱములయొక్క వయస్సు లెక్క-ించుట. నవవిధ వ్యంజనములు. అశ్వముల ఆయుఃపరిమాణము. సుళ్ళు-దశ శుభ్రిపులు-వానిఫలాఫలములు- సుళ్ళలోని దోషములు-వానిఫలములు- ఎక్క-దగిన గుఱ్ఱములు- ఎక్క-దగని గుఱ్ఱములు- పుండ్రలక్షణము. అశ్వచికిత్స, లవణవిధి, ఉదకవిధి, గడ్డికవణవిధి, మున్నగువిషయములచే తనరారుచున్నది.

వైద్యుతలోహశాస్త్రము.

గిల్టుశాస్త్రము వెల అ 6 లు.

ఇందు రాగి, ఇత్తడి, యినుము, వీనితో చేయబడిన గిన్నెలు, చెంబులు, పళ్ళెములు, పన్నీరుబుడ్లు, గొలుసులు, మురుగులు, ఉంగరములు, మొదలగు సమస్తవస్తువులకును వెండిబంగారు లోహములను మెరుపుశక్తిసహాయమున కుంపటి, నిప్పు, మొదలగు పనిముట్లక్క-రలేకయె ద్రావకయోగములచేత పూతపెట్టు పద్ధతులు వివరింపబడియున్నవి. ఇది విశ్వబ్రాహ్మణులు మున్నగు శిల్పులకు కావలసిన గ్రంథము. ఒకరివలన నేర్చుకొనకుండ ఇది చదువుకొని యిందులోపనులను చేయవచ్చును.

స్వ ర శా స్త్ర ము. వెల అ 4 లు.

జీవితకాల నిర్ణయమును తెలియజేయుటకై ఋషులనేకశాస్త్రములను రచించియున్నారు. అందులో నిదియొకటి. భవిష్యత్సంగతులను చక్క-గా తెలిసికొనుటకీ శాస్త్రము చాలమంచిది. ఇది సులభముగా తెలియుటకై వచనముగా వ్రాయబడినది. 33 అధ్యాయముల గ్రంథము. 54 పేజీలు.

వేంకటేశ్వర, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

4. రామదాసునాటకము. 95 పేజీలు. అ 4 లు. ఇది కొ్రత్తపల్లి సుందరరామయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది. సాహెబుల సంభాషణలు సరసవంతముగా నుండును.

5. ప్రహ్లాదనాటకము. 72 పేజీలు. అ 6 లు. ఇది కొ్రత్తపల్లి సుందరరామయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది.

6 వరూధినీవిలాసము. 113 పేజీలు. అ 10 లు. (మనుచరిత్రనాటకము) ఇది కూచి సత్యనారాయణమూర్తిగారిచే రచియింపఁబడినది.

సీ. మలమలవేగు తాపమున గ్రుగ్గినమేనికి మంచిగంధముం
జలువగఁబూయనిమ్ము ఘనసారరజంబులు జిల్కనిమ్ము శీ
తలహిమవారిపూరముల దట్టముగా వెదజల్లనిమ్ము పే
శలకుసుమప్రవాళముల శయ్యపయిం బవళింపుమమ్మరో?

7 నర్మదాపురుకుత్సీయనాటకము 137 పేజీలు అ 12. షేక్సుపియరు మహాకవినాటకమువలె భావగర్భితముగా ననేక సుగుణసంపదలతో ఇందలికథ సాహిత్యముగాను ఎచ్చటయేరసము యేస్థానంబునుండవలయునో అటులవ్రాయబడి ప్రతిపద్యమును ఉపమానోపమేయములతోడ ప్రదర్శనానుకూలంబుగ పానుగంటి నరసింహరావుగారిచే రచియింపబడినది

8 భయంకరమైన మహావీరచరిత్రనాటకము. అ 8. భవభూతి సంస్కృతమునాటకమునకు తెలుఁగు. ఇది దాసు శ్రీరామవిరచితము.

ఉ॥ హాకపివీర! హాశతమఖాత్మజ! హాకులశైలధీర! హా!
లోకదురాసమల్ల! పరిలుంఠితదుంగుభిఘోరదారుణ
ప్రాకటబాహుమండల! సమస్తవలీముఖ సార్వభౌమ! హా!
యీకరణిన్నశించితివె యేమొకడుంకెడపోతి మయ్యరో!

☞ ఈ నాటకముల ప్రదర్శించువారు తమకుతోచిన ఫార్సులను వినోదార్థమై ప్రదర్శించుచున్నారు

ఈక్రిందిప్రహసనములు హాస్యరసాను ప్రాణితములై నీతిబోధకములుగానుండును—

1 చమత్కారదన్నేహప్రహసనము అ 2 లు 3 విధవావివాహ ప్రహసనము అ 2 లు
2 మహాబాగరహాస్యప్రహసనము అ 2 లు 4 నిరపవాద ప్రహసనము అ 2 లు

నూతననాటకములు నందిరాజు చలపతిరావుగారిచేరచియింపబడినవి.

ముద్రింపబడవలసిన గ్రంథములు.

1	చిత్రాంగి.	రు 0—12—0.
2	నలనాటకము.	0—12—0.
3	రాజకళింగగంగు.	0—12—0.

ప్రస్తుతము ఆర్డరులు రిజష్టరుచేసికొంబడి 1914 సం॥ జనవరినెలలో దరఖాస్తుదారులకు గ్రంథములు పంపబడును.

మేనేజరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

Novels నవలలు.

మనోరమ — రెండవకూర్పు వెల 8 అణాలు. వైశ్యుల జీవితవిధానము వారిమతాదర్శములు వర్తకరహస్యములు వారిఛలు మున్నగు ననేక విషయముల మనోరమయను యువతీరత్నము కధతో మేళవించి చెప్పబడినవి. ప్రతివైశ్యుడు నిది తప్పక చదివితీరవలసిన గ్రంథము.

రాజహంస. ప్రథమభాగము. ఇంగ్లీషులో లక్షలకొలది ప్రతులువ్యయమైన ఒకనవలననుసరించి వ్రాయబడినది వెల 12 అణాలు

ప్రణయమహిమ. రెండవకూర్పు. శ్రీమాన్ పురాణి తిరునారాయణస్వామి బి. ఏ. గారిచే మిక్కిలి రసవంతముగా రచియింపబడినది. సంసారిక ప్రపంచవ్యవహారములు మిక్కిలి సూక్ష్మదృష్టిని వర్ణింపబడినవి. ఈగ్రంథమును తెప్పించుకొని చదివియుంటినవారలనేకు లీగ్రంథమును గ్రంథకర్తను వేనోళ్ల శ్లాఘించి యున్నారు. దీనియందలి గుణములను గాంచి అరవములోనికి భాషాంతరీకరణము గావింపబడినది. అభిప్రాయములు మాయొద్దగలవు. వెల 8 అణాలు కాలికోబైండు 0 12-0లు

A wonderful Work

విజయాంక సాహసము. వెల 1 రూపాయి ఇదినవలగాని కాదు వచనకావ్యముగాదు. అత్యద్భుత కథోపేతమై, ప్రస్తుతప్రపంచరంగమున నాట్యము చేయుచున్న వ్యక్తులవాంఛాదులను సూక్ష్మదృష్టితో విమర్శించుచు ఆంగ్లగ్రంథములయందు కొఱతగానున్న గంభీరహాస్యరసాను ప్రాణితమై పాఠకమహాశయుల నద్భుతాలాపు గ్రంథరాజము విమర్శనదక్షులచే మెప్పునందిన ఉత్తమగ్రంథము. దీనికిదియేసాటి.

Philosophy వేదాంతము.

బ్రహ్మానందప్రకాశిక. 14 సంవత్సరములు నిర్వ్యాఘాతముగా సూత్ప్రబుద్ధితో వేదాంతగ్రంథపఠనమొనర్చి యనేకమంది పండితులతో వాదములొనర్చి, ఒక యమ్. ఏ. నిరీశ్వరవాదిని ఈశ్వరోపాసకునిగావించుటకై తెలుగు కోర్టుప్లీడరు కొప్పాక వెంకటాద్రియయ్యగారిచే రచింపబడిన యుద్గ్రంథము. వేదోపాదితములైన యుక్తులచేయీశ్వరతత్వస్థాపకముచేయుగ్రంథము. వెల 1-8-0

A detecctive tale 140 పేజీలు. వెల 0-4-0లు.

రంగయ్యనాయునిహత్య. ఘోరమైన కూనీకేసు. మనదేశమున పోలీసువారికి ప్రజలుసహాయము చేయుటకు వెనుకంజవేయుచున్నారనియు ఇందువలన నేరములు బయల్పడుటకు వీలులేకున్నదనియు గొప్ప నేరము మోపబడియున్నది. అదికాక పోలీసు చిన్నఉద్యోగస్థులకు నేరములను ఆచూకీతీయుట తెలియకున్నది. ఇట్టివి నేర్పుటకై మ. నం బూరితిరునారాయణస్వామి. బి ఏ. గారిచే నీగ్రంథమురచియింపబడినది. అందఱికందచేయతలంపుతో దీనివెల స్వల్పముగా నేర్పఱుచబడినది. ఇట్టిగ్రంథములలోనిది యేప్రథమము, దీనినిపోలీసువారు ప్రజలు యెట్లాదరించెదరో చూచి గ్రంథకర్తయిట్టిగ్రంథముల నేకములురచియింప బూనికొనియున్నారు.

విజయరాఘవము. (నాటకము) ఉత్తరరామచరిత్ర కధ కర్నూలు తాలూకా మేనేజరు, మంజువాణి ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

యన్నకవికృతము. 5 అంకములు 150 పేజీలు వెల రు 1-0-0 మంజువాణీ గ్రంథములు కొనువారికి రు 0-12-0 లు.

MODERN ENGLISH TELUGU DICTIONARY.

1280 పేజీలు—రు. 2—8—0.

నందిరాజు చలపతిరావుగారిచే రచియింపబడిన ఇంగ్లీషు తెలుగు నిఘంటువు.

1 ఇతర ఆంగ్లేయనిఘంటువులవలెగాక యిందు ఇంగ్లీషుమాటకు ఇంగ్లీషుఅర్థమును తెలుగుఅర్థమును వ్రాయబడినది.

2 సైన్సుశాస్త్రములను తెలిగించునప్పుడు ఆయాశాస్త్రములయందలి పదములకు సరియైన ఎల్లెడల వ్యాపించుచున్న సరియగు తెలుగుమాటలు వ్రాయబడినవి.

3 ఇంగ్లీషు వార్తాపత్రికలలో వాడబడు లాటిన్, గ్రీకు, ఫ్రెంచి సమాసములకు తెలుగు అర్థము వ్రాయబడినవి.

ఇంగ్లీషుభాషను తెలుగులోనికిమార్చు ప్రతివారికిని అమూల్యము. విద్యార్థులకు కల్పకమువంటిది ప్రతియింటిలో పుస్తకశాలలో నొకటుండును. లేదేని మాకువ్రాయవచ్చును.

Vocabulary Series

ఇంగ్లీషుభాషనభ్యసించు స్కూలువిద్యార్థులయుపయోగార్థమై రచింపబడిన ఇంగ్లీషుభాషాపదమంజరి—మొదటిభాగము. వెల 1 అణా.

నిబంధనలు.

1 వెనుకటికాటలాగులురద్దుపరచడమైనది.

2. మాకాటలాగులోని గ్రంథములు కొన్ని మేము ముద్రించినవియు కొన్ని యితరుల గ్రంథములు గలవు.

3. ఇందులోని గ్రంథముల కార్డురులిచ్చువారు తమకు గ్రంథములు వారమురోజులలో చేరనిపక్షమున ఆకార్డుమాకు అందనట్లెంచి తిరిగిఆర్డరువ్రాయించవలెను.

4. ఆర్డరులు బహుళముగావచ్చుటచేత కొన్నిగ్రంథములయిపోవుచుండును. అట్టిసమయమున వారి పేరులురిజిష్టరుచేసికొని గ్రంథములు తయారుకాగానే వి. పి. గాపంపుచుందుము.

5. ప్యాకెంగు పోస్టేజీ. వి. పి. మనియార్డరు కర్చులు గ్రంథములు కొనువారేభరింపవలయును.

6. లైబ్రెరీలకు, పఠనమందిరములకు, బాహాటిగావర్తకముచేయు వర్తకులకు గ్రంథములకు కమీషనియ్యబడును. ఆసంగతులనుగూర్చివ్రాసి తెలిసికోవలెను

వసంతకుసుమము.—ఇది శ్రీమద్విక్టోరియామహారాజ్ఞీ పవిత్రచరిత్రము దేశమందు రాజభక్తి నెలకొల్పుటకై ప్రచురింపబడినది. రామాయణ భాగవతాది గ్రంథములవలె ప్రతియింట జదువబడుటకై మనోహరముగా ముద్రింపబడినది. వెల 1-8-0 అయినను 1-0-0 అమ్మబడును ఇది స్కూలు ఫైనలు క్లాసులలో పెట్టబడుట కంగీకరింపబడినది.

నందిరాజుచలపతిరావు.

ప్రొప్రయిటరు, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

32 పేజీలు. పెద్ద సైజు.

గృహలక్ష్మి

చందా సంవత్సరమునకు రు 1—8—0లు

ఇది మాసపత్రిక. స్త్రీలకు విద్యాభివృద్ధి చేయుతలంపుతో ప్రచురింపబడుచున్నది. ఆంధ్రభాషావాఙ్మయము నభివృద్ధిజేయుచు సకలజనులప్రీతికి పాత్రమగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠాపురము రాజాగారు ప్రధాన రాజపోషకులై సం॥ నకు రు 144 లిచ్చి పత్రికను పోషించుచున్నారు. శ్రీ వెంకటగిరి కుమారరాజాగారు సం॥నకు రు100 లిచ్చి ఆదరించుచున్నారు. ఇతర రాజపోషకులు యథోచితముగా ఆదరించుచున్నారు. ఇప్పటికి 500 చందాదారులు గలరు. పత్రిక దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది.

ఇందలి విషయములు:—1 ఖండాంతరమందలి ఘనతజెందిన స్త్రీల చరిత్రాంశములు. 2 బాలవినోదకథ, బాలికల నిద్రపుచ్చుటకై సులువగుమాటలతో చెప్పబడును. 3 హిందూగృహము. 4 బాలసాహిత్యము, కవితారచనావిధము. 5 సంగీతము, స్తోత్ర
ము, ప్రౌఢగానము. 6 స్త్రీలపని. 7 కవయిత్రుల కవితాధోరణీవిలసనము. 8 స్త్రీ
...ము. 9 పాకశాస్త్రము. 10 వచనరచన. 11 పండుగలు పబ్బములు. 12 గృ
...ము. 13 సౌందర్యరహస్యము. 14 గృహోపవనము, వి...నముల ప్రాక్టి
...శువైద్యము. 17 నవల. 18 బాలికాబోధకపాఠము. 19 హిందూసం
స్త్రీల అభిప్రాయములు. 20 గుడ్డల కత్తిరింపు కొలతల విధానాలు.
22 వార్తలు.

...కలు రు 1—8—0లు. కొద్దిప్రతులుమాత్రమే కలవు

వలయువారు:—
గృహలక్ష్మీ పత్రికాధిపతి.
నెల్లూరు,
అని వ్రాయవలెను.

గారు.